

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารทางด้านทฤษฎี หลักการ และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอนุบาลศึกษา ดังนี้

- 2.1 หลักการบริหารทั่วไป
- 2.2 หลักการบริหารโรงเรียน
 - 2.2.1 การบริหารการศึกษา
 - 2.2.2 กระบวนการบริหารการศึกษา
 - 2.2.3 การจัดการอนุบาลศึกษาในต่างประเทศ
 - 2.2.4 การจัดการอนุบาลในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
 - 2.2.5 บทบาทและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโรงเรียนอนุบาล
- 2.3 พัฒนาการของเด็กอนุบาล
- 2.4 ความสำคัญของการจัดการอนุบาลศึกษา
- 2.5 เกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนอนุบาล
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักการบริหารทั่วไป

คำว่า "การบริหาร" ในภาษาอังกฤษนิยมใช้อยู่ 2 คำ คือ Administration และ Management ซึ่งในส่วนราชการนั้นนิยมใช้คำว่า "การบริหาร" และในส่วนของงานธุรกิจนิยมใช้คำว่า "การจัดการ" แต่ทั้งสองคำนี้มีความหมายเหมือนกัน ได้มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้

ธีระ ฤกษ์เจริญ (2521) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "การบริหาร" คือ

- (1) การใช้คนและเทคนิคต่าง ๆ เพื่อการปฏิบัติงานให้ลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์ หรือตามแผนที่วางไว้
- (2) การใช้กำลังคน กำลังเงิน กำลังวัสดุ และเวลาที่มีอยู่ให้ได้ผลมากที่สุด โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

(3) การอำนวยความสะดวกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งปกติเกี่ยวข้องกับการใช้คน เงิน วัสดุ ให้สอดคล้องได้ส่วนดีอย่างที่สุด เพื่อผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

(4) การทำให้วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้บรรลุผลสำเร็จ โดยการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย คือ เงิน คน วัสดุ และเวลาให้เป็นอุปการะการปฏิบัติงาน

(5) การวางแผนงานและการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน โดยจัดกำลังคน เงิน วัสดุ การประสานงาน การอำนวยความสะดวก การติดต่อสื่อสาร และการควบคุมงานให้เหมาะสมที่สุด

(6) ศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือจากบุคคลอื่น (Art of getting thing done through people) (สุชาติ ประชากุล, 2512)

ประพันธ์ สุริหาร (2533) ได้ให้ความหมาย และสรุปสาระสำคัญของการบริหาร ดังนี้ คำว่า "การบริหาร" ในปัจจุบันมีศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้อยู่ 3 คำ คือ Executive Administration และ Management

คำว่า Executive คือ ฝ่ายการบริหาร นักบริหาร หรือการบริหาร

คำว่า Administration มักจะใช้กับกิจการสาธารณะ หรือการบริหารราชการ ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารมักจะเรียกว่า Administrator

คำว่า Management มักจะใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน บริษัท ตำแหน่งผู้บริหารจะเรียกว่า Manager หรือ ผู้จัดการ

การบริหาร ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้ต่าง ๆ กันไป แต่ส่วนใหญ่จะต่างกันเล็กน้อยคำที่ใช้ สาระสำคัญจะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ

(1) การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะบุคคล (Group) ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (ซูบ กาญจนประกร)

(2) การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น (Peter F. Drucker)

(3) การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัย คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นปัจจัยในการปฏิบัติงาน (Harold Kootz)

(4) การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง (Herbert A. Simon)

จากคำนิยามต่าง ๆ ข้างต้น พอจะสรุปสาระสำคัญของการบริหารไว้ ดังนี้

ก. การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป

ข. กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจกรรม

ค. เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ง. โดยการใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

พินัส หันนาคินท์ (2521) กล่าวว่า การบริหาร คือ กระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่จัดดำเนินงานให้ไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ

สมพงษ์ เกษมสิน (อ้างใน ชมภู แก้วปัญญา, 2539) ได้ให้ความหมายและลักษณะของการบริหาร ดังนี้

- (1) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
- (2) การบริหารต้องอาศัยทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
- (3) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
- (4) การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน ฉะนั้นจึงต้องอาศัยการร่วมมือของกลุ่ม (Group-cooperation) เพื่อให้เกิดพลังร่วมของกลุ่ม (Group effort) ในอันที่จะให้ภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์

จากความหมายของ คำว่า "การบริหาร" กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่า การบริหารหมายถึง การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยอาศัย 4 ปัจจัย คือ กระบวนการ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งการบริหารงานที่จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้นั้นจะต้องมีหลักการบริหาร (Management principles) ดังนี้

Fayol (อ้างใน ธีระ รุญเจริญ, 2520) ได้วางหลักทั่วไปที่จะใช้ในการบริหารไว้ 14 ข้อ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวปฏิบัติของผู้บริหาร หลักดังกล่าวได้แก่

(1) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and responsibility) เป็นของคู่กัน แยกจากกันมิได้ ผู้ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ที่จะออกคำสั่งต้องมีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ทำไปด้วยทั้งสองอย่างนี้ควรมีน้ำหนักความจำเป็นเท่า ๆ กัน นั่นคือ เมื่อผู้ใดได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบต่องานอันใดอันหนึ่ง ผู้นั้นควรจะได้รับความหน้าที่เพียงพอที่จะใช้ปฏิบัติงานให้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ นั่นคือการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้เหมาะสม

(2) ความมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of command) คือ การกระทำการใด ๆ ผู้ปฏิบัติงานควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดความสับสนในคำสั่ง โดยการปฏิบัติตามหลักนี้ย่อมช่วยลดข้อขัดแย้งระหว่างแผนงานและระหว่างบุคคลในหน่วยงานทั้งหมด

(3) ความมีเอกภาพในจุดมุ่งหมาย (Unity of direction) การดำเนินงานต้องไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ร่วมกันตามแผนที่วางไว้

เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการที่จะเป็นไปตามหลักการนี้ได้ต้องจัดโครงสร้างของหน่วยงานให้มีแผนกต่าง ๆ ที่เหมาะสมไว้ตั้งแต่ต้น

ในการจัดให้มีจุดมุ่งหมายร่วมกันนั้นมิได้เป็นหลักประกันว่าจะทำให้มีเอกภาพในการบังคับบัญชาขึ้นได้ แต่ในขณะเดียวกันเอกภาพในการบังคับบัญชาจะมีขึ้นไม่ได้เลย ถ้าปราศจากการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ดังนั้นการมีจุดมุ่งหมายร่วมกันต้องควบคู่กับการมีเอกภาพในการบังคับบัญชาด้วย

(4) การดำรงไว้ซึ่งสายงาน (Scalar chain) เป็นสายการบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับต่ำ เพื่อความมีเอกภาพในการบังคับบัญชา และทำให้เกิดระเบียบในการส่งทอดข่าวสารข้อมูลระหว่างกันและกัน อย่างไรก็ดี ถ้าหากสายบังคับบัญชียิ่งห่างขึ้นไปเท่าใดการดำเนินการตามหลักการนี้ก็เกิดปัญหายิ่งยากในการติดต่อระหว่างผู้ที่อยู่ในระดับเดียวกันที่อยู่ต่ำเท่านั้น เพราะต้องผ่านขึ้นไปยังผู้บังคับบัญชาในระดับสูงสุดก่อนจึงสมควรอนุมัติ ผู้บังคับบัญชาระดับเดียวกันติดต่อกันโดยตรงได้ ทั้งนี้จะกระทำได้จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงสุดก่อน

(5) การแบ่งงาน (Division of work or specialization) เป็นการแบ่งงานกันทำตามความถนัดทั้งงานด้านบริหาร และด้านเทคนิค ทั้งนี้เพื่อเป็นไปตามหลักของการใช้แรงงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

(6) ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการปฏิบัติตามข้อตกลงในการทำงาน โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดการเคารพเชื่อฟัง และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ (Fayol) เชื่อว่าการจะรักษาระเบียบวินัยได้ดีต้อง

- (ก) มีผู้บังคับบัญชาที่ดีในระดับบริหาร
- (ข) มีข้อตกลงที่แจ่มชัดและยุติธรรมมากที่สุด
- (ค) มีการลงโทษด้วยความระมัดระวัง

(7) การถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล (Subordination of individual to general interest) นั่นคือส่วนรวมสำคัญกว่าส่วนย่อยต่าง ๆ

(8) ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration) การให้และวิธีจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนควรที่จะยุติธรรม และให้เกิดความพอใจทั้งนายจ้างและลูกจ้าง

(9) การรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization) ในการบริหารควรรวมอำนาจไว้ที่จุดศูนย์กลาง เพื่อให้สามารถควบคุมหน่วยย่อยต่าง ๆ ไว้ได้เสมอ และการกระจายอำนาจจะมากน้อยเพียงใดย่อมแล้วแต่กรณี โดยยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

(10) ความมีระเบียบเรียบร้อย (Order) ในการจัดระเบียบสำหรับการทำงานของ

หน่วยงาน ผู้บริหารต้องกำหนดลักษณะ และขอบเขตของงานให้ถูกต้องแจ้งชัดพร้อมกับระบุให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อย โดยจัดแผนผังของหน่วยงานเพื่อเตรียมคนให้รู้จักทำงานให้เป็นระเบียบ

(11) ความเสมอภาค (Equality) ผู้บริหารควรยึดถือความเอื้ออาทร และความยุติธรรมเป็นหลักต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความจงรักภักดี และการอุทิศตนเพื่องาน

(12) เสถียรภาพของการทำงาน (Stability of enture) หน่วยงานต้องยึดหลักว่า การที่ปฏิบัติงานสามารถผ่านการทำงานได้ตามข้อตกลงเบื้องต้นแล้วควรจะได้รับรางวัลต่อไป

(13) ความคิดริเริ่ม (Initiative) ผู้บังคับบัญชาควรเปิดโอกาสให้ผู้น้อยได้ใช้ความคิดริเริ่มของตนบ้าง เพราะจะช่วยให้เกิดพลังอันสำคัญที่จะทำให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้น

(14) ความสามัคคี (Esprit de corps) ถือว่าความสามัคคีคือพลัง จึงควรให้รู้จักทำงานเป็นทีม ซึ่งต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารที่ดีช่วย

ชาดูชัย อาจินสมาจาร (2527) ได้เขียนถึงหลักการบริหารของ Fayol ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้คือ

(1) การวางแผนงาน (To plan) หมายถึงการศึกษาวิเคราะห์อนาคตและจัดวางแผนปฏิบัติงานล่วงหน้า

(2) การจัดหน่วยงาน (To organize) หมายถึงการเสริมสร้างองค์การด้านคน และวัสดุสิ่งของเพื่อการปฏิบัติงานตามแผน

(3) การบังคับบัญชา (To Command) หมายถึงการควบคุมบังคับบัญชาให้คนงานปฏิบัติงานตามหน้าที่

(4) การประสานงาน (To coordinate) หมายถึงการประสานกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ดำเนินไปตามเป้าหมาย

(5) การควบคุม (To control) หมายถึงการควบคุมดูแลให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับและกฎเกณฑ์

Luther Gulick และ Lyndall Urwick (อ้างใน สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2526) ได้สรุปกระบวนการบริหารไว้ใน "Papers on the Science of Administration" ในปี 1937 ว่ากระบวนการบริหารย่อมต้องประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 7 ประการ เรียกว่า "POSDCORB Model" มีสาระสำคัญดังนี้

(1) P=Planning หมายถึง การวางแผน ซึ่งต้องประกอบด้วยนโยบาย เป้าหมาย

และกระบวนการวางแผนต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินเป็นไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์

- (2) O=Organizing หมายถึง การจัดองค์การ การจัดแบ่งส่วนงาน เพื่อให้องค์การนั้น ๆ ดำเนินงานของตนไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- (3) S=Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคลและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงาน คือ การจัดการเกี่ยวกับการบริหารบุคคล
- (4) D=Directing หมายถึง การอำนวยความสะดวก การควบคุม การนิเทศงาน และการวินัยสั่งงาน
- (5) CO=Coordinating หมายถึง การร่วมมือประสานงาน การประสานงานที่ดีจะช่วยให้เกิดความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ
- (6) R=Reporting หมายถึง การรายงานผลงาน ผลการปฏิบัติงาน ซึ่งรวมถึงการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนทราบเรื่องราวต่าง ๆ ขององค์การด้วย
- (7) B=Budgeting หมายถึง การงบประมาณ ซึ่งมีระบบและกรรมวิธีในการบริหารงบประมาณ

2.2 หลักการบริหารโรงเรียน

2.2.1 การบริหารการศึกษา

ภิญโญ สาร (2516) ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาไว้ว่า "การบริหาร คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยม หรือคุณภาพทั้งในด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระบบแบบแผนและไม่เป็นระบบแบบแผน ทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน"

Carter V. Good (อ้างใน สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2526) ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า "การบริหารการศึกษา คือการอำนวยความสะดวก และการดำเนินการกิจการที่เกี่ยวกับการะหน้าที่ทั้งมวลของโรงเรียน รวมทั้งงานธุรการด้วย ลักษณะหน้าที่ทั้งหลายของโรงเรียนนั้นจะต้องคำนึงถึงผลสุดท้ายในการศึกษาเป็นหลักพิจารณา"

ก่อ สวัสดิพานิชย์ (อ้างใน สุรพันธ์ ยันต์ทอง, 2526) กล่าวถึงเนื้อหาของ

การบริหารการศึกษามีสาระสำคัญดังนี้

(1) องค์การหรือระบบการศึกษาเป็นองค์การบริการ ให้บริการแก่คน และคนที่รับบริการไม่สามารถจำกัดจำนวนและประเภท คนเหล่านี้มีความสนใจและความต้องการไม่สอดคล้องกัน เช่น เด็กในชนบทจำนวนหนึ่งมารับบริการเพราะกฎหมายบังคับ เด็กที่เรียนชั้นสูง ๆ บางคนต้องการเรียนเพื่อประกอบอาชีพ บางคนเรียนเพื่อประดับความรู้ ฯลฯ เป็นต้น

(2) องค์การหรือระบบการศึกษา เป็นองค์การบริหาร และเป็นองค์การที่ต้องทำงานกับคนเป็นระยะเวลานาน องค์การอื่น ๆ แม้จะทำงานกับคนก็ตามไม่ได้ใช้ระยะเวลานานเท่ากับการให้การศึกษา การคลุกคลีกับคนในระยะเวลานานนั้นจะประสบเรื่องซับซ้อนและปัญหามากมาย เพราะคนไม่ใช่วัตถุ คนมีความรู้ มีอารมณ์ มีค่านิยม มีเจตคติ มีกิเลส มีทุกอย่างที่ทำให้เกิดความสับสน การบริการที่ซับซ้อนเช่นนี้จึงต้องมีหลักวิชา (Discipline) โดยเฉพาะ

(3) ความมุ่งหมายของการศึกษาแตกต่างกันมากมายตามความคิดของบุคคล

(4) วิชาการศึกษาเป็นผลรวมของหลักวิชาหลายประเภทเข้ามาเป็นกลุ่มเดียวกัน ได้แก่ วิชาปรัชญาการศึกษาซึ่งเป็นวิชาปรัชญา หลักการสอนเป็นวิชาครูซึ่งต้องใช้วิชาจิตวิทยาต่าง ๆ จะสอนวิชาใดต้องเรียนเรียนวิชานั้นจึงจะสอนได้ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ฯลฯ วิชาต่าง ๆ เหล่านี้มีหลักวิชา (Discipline) ไม่เหมือนกัน ผู้บริหารการศึกษาจะต้องเอาหลักเหล่านี้มากลมกลืนกัน มิฉะนั้นความขัดแย้งในการปฏิบัติงานอาจเกิดขึ้นได้

วิจิตร ศรีสอาน (อ้างใน สุรพันธ์ ยนต์ทอง, 2526) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษามีสาระดังนี้ การศึกษาเป็นกิจการที่สำคัญของสังคม มีลักษณะและวิธีการเฉพาะแตกต่างจากกิจการอื่นเป็นกิจกรรมที่มีขอบข่ายและวิธีการของตนเองโดยเฉพาะ ซึ่งจำต้องมีการบริหารโดยเฉพาะเกิดขึ้น บางส่วนอาจอาศัยหลักการบริหารทั่วไปของกิจการอื่น ๆ แต่หลายอย่างใช้ไม่ได้เพราะ

(1) การศึกษาเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับคน และอนาคตของสังคมที่เป็นอนาคตของมนุษยชาติ เป็นระยะเวลายาวพอสมควร จะต้องใช้ทรัพยากรทุก ๆ ด้านมากกว่ากิจการอื่นทั้งหมดของสังคม ฉะนั้นต้องทำงานนี้ด้วยความระมัดระวังด้วยความรอบคอบ ควรไตร่ตรองเพื่อให้กิจกรรมของสังคมนี้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) การศึกษาเป็นกิจการสาธารณะประโยชน์ โดยปกติแล้วไม่มุ่งค้ากำไร

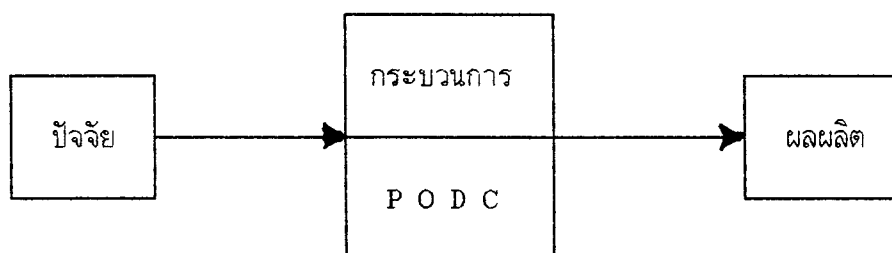
(3) ความสัมพันธ์และความสำคัญระหว่างคนกับระบบงานการศึกษา จะต้องจัดให้มีความคล่องตัว ไม่ให้มีความล่าช้าอืดอาด มีผลการวิจัยค้นคว้ายืนยันว่า อาจจัดระบบงานดี แต่ถ้า

มีบุคลากรที่ไม่มีความสามารถ ไร้ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพแล้ว ระบบงานที่ดีอาจทำลายไปด้วย ความด้อยคุณภาพของบุคลากร แต่ถ้าหน่วยงานที่จัดระบบงานไม่สู้ดี (Poor organization) หากมีบุคลากรที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพสูงแล้ว ในที่สุดบุคลากรก็ช่วยปรับระบบของหน่วยงานให้ดีขึ้นตามไปด้วย

จากความหมายและสาระสำคัญของการบริหารการศึกษาที่มีผู้กล่าวมานั้น พอสรุปได้ว่าการบริหารการศึกษาเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายฝ่ายให้ความร่วมมือกัน เพื่อให้การบริการแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทุก ๆ คน ซึ่งการให้การบริการดังกล่าวไม่ได้หวังผลกำไรแต่อย่างใด เพียงเพื่อสนองความต้องการของสังคม และพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณภาพ โดยมีกระบวนการบริหารงานที่ดีและบุคลากรที่มีคุณภาพเข้ามาดำเนินการ

2.2.2 กระบวนการบริหารการศึกษา

ประพันธ์ สุริหาร (2533) ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นระบบงานอย่างหนึ่งประกอบไปด้วยเรื่องสำคัญ 3 เรื่อง คือ ปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) ส่วนประกอบทั้ง 3 นี้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นระบบ ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภูมิ ดังในแผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการบริหาร

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการบริหาร

1) ปัจจัย (Input) คือสิ่งที่จำเป็นในการบริหารงาน ได้แก่ คน เงิน วัสดุ วิทยาการ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม

2) กระบวนการ (Process) คือ การจัดการ (Managing) เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่ผู้บริหารต้องดำเนินการเพื่อได้ผลงาน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงการจัดการเกี่ยวกับระบบงาน และคน ในการบริหารงานใดก็ตามผู้บริหารควรคำนึงถึงการวางแผน การจัดการ การอำนวยความสะดวก และการควบคุมบังคับบัญชา หรือ PODC ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1) การวางแผน (Planning) คือการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะมีการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างมีระบบ เป็นขั้นตอน และเกิดผลดีที่สุด ลีนเป็ล้องน้อยที่สุด ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ริเริ่มโดยวางแผนไว้ล่วงหน้าเสมอว่า จะทำอะไร (What) จะให้ใครทำ (Who) จะทำเมื่อไร (When) จะทำที่ไหน (Where) และจะทำอย่างไร (How) โดยทั่วไปการวางแผนแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

ก. การวางแผนระยะยาว (Long-term plan)

ข. การวางแผนระยะสั้น (Short-term plan)

ค. การวางแผนปฏิบัติการเร่งด่วนให้ทันเหตุการณ์ที่ต้องการเร่งรีบแก้ไข (Operational plan)

(2) การจัดองค์การ (Organizing) คือการจัดงานหรือการวางระเบียบให้กิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรให้มีความสมดุลกับคน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่วางไว้ การนำแผนไปปฏิบัติเป็นหน้าที่สำคัญของการจัดองค์การ คือ การวางโครงสร้าง และแสดงความสัมพันธ์ของงาน เทคนิคสำคัญในการจัดองค์การ คือการมอบหมายอำนาจหน้าที่ (Delegation of Authority)

สมพงษ์ เกษมสิน (อึ้งใน, สุระพันธ์ ยันต์ทอง, 2526) มีความเห็นว่าการจัดองค์การ คือ การจัดสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างอำนาจหน้าที่การงาน บุคคลและทรัพยากรการบริหารอื่น ๆ ให้สามารถดำเนินการได้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

มาลัย หุวะนันทน์ (อึ้งใน, สุระพันธ์ ยันต์ทอง, 2526) ได้สรุปว่าหลักสำคัญของการจัดองค์การประกอบด้วย

ก. วัตถุประสงค์ (Objective)

ข. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and responsibility)

ค. ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา (Responsibility of supervisor)

ง. สายการบังคับบัญชา (Hierarchy)

ค. ช่วงการบังคับบัญชา (Span of control)

ง. การร่วมมือประสานงาน (Coordinate)

จ. หลักของการทำงานชำนาญเฉพาะ (Specialization of function)

จ. เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of command)

3) การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การควบคุมบัญชาให้มีการปฏิบัติงานตามแผนโดยใช้เทคนิคในการจูงใจบุคคล หรือกลุ่มคนให้ทำงาน และเทคนิคในการบังคับบัญชา ซึ่งได้แก่การติดต่อสื่อสาร (Communication) การเป็นผู้นำ (Leadership) และหลักมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) เป็นต้น

4) การควบคุมงาน (Controlling) คือ การติดตามประเมินผล เป้าหมายของการควบคุมคือให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผน เทคนิคในการควบคุมงานที่สำคัญมีหลายวิธี เช่น Gantt's Chart, PERT, การตรวจเยี่ยม การรายงาน และการจัดบันทึก เป็นต้น

3) ผลผลิต (Output) หรือผลงาน จะเป็นเครื่องตัดสินความสำเร็จของการดำเนินงาน กล่าวคือ เมื่อเทียบกับปัจจัยที่ลงทุนไปแล้วได้ผลคุ้มค่า ประหยัดเงิน ประหยัดเวลา ประหยัดแรงงาน และคนทำงานมีความภูมิใจและพอใจในผลสำเร็จของงาน

สฤษดิ์ ยันต์ทอง (2526) กล่าวว่า กระบวนการบริหารการศึกษานั้นสามารถนำเอากระบวนการบริหารของ Luther Gulick ไปใช้ได้ แต่อย่างไรก็ตามอย่างน้อยที่สุด กระบวนการบริหารการศึกษาจะต้องประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ อย่างน้อย 7 ประการ คือ การจัดองค์การ การมอบอำนาจและการสั่งการ การควบคุมและติดตามผลงาน การประสานงาน การจัดทำงบประมาณการศึกษา การวางแผนและโครงการ และการประเมินผลงาน

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐ (อ้างใน ประพันธ์ สุริหาร, 2533) AASA (American Association of School Administrators) ได้เสนอว่า กระบวนการบริหารการศึกษาน่าจะประกอบด้วย

- 1) การวางแผน (Planning)
- 2) การจัดสรรทรัพยากร (Allocating)
- 3) การให้แรงกระตุ้น (Stimulation)
- 4) การประสานงาน (Coordination)
- 5) การประเมินผล (Evaluation)

กล่าวโดยสรุป กระบวนการบริหารการศึกษาคือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในระบบการบริหารการศึกษา ซึ่งกระบวนการบริหารการศึกษานั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการปฏิบัติงาน โดยมีการวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ และการควบคุมงาน

2.2.3 การจัดการอนุบาลศึกษาในต่างประเทศ

การจัดการอนุบาลในต่างประเทศมีจุดมุ่งหมายหลักที่คล้ายกัน คือ มุ่งพัฒนาด้าน ร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา แต่จะมีวิธีและรายละเอียดในการดำเนินการ ต่างกันดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2523)

1) โรงเรียนอนุบาลในประเทศญี่ปุ่น

(1) โรงเรียนอนุบาลของญี่ปุ่นมีจุดประสงค์ของการศึกษาชั้นอนุบาล เพื่อจะ เสริมสร้างสุขภาพทั้งทางร่างกาย และจิตใจของเด็ก ๆ ให้เจริญควบคู่กันไป พร้อมทั้งช่วยสร้าง แบบแผนขั้นต้นแห่งความประพฤติในชีวิตประจำวันของเด็กด้วยการให้สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่ พวกเขา

(2) เด็กที่จะเข้าศึกษาในโรงเรียนอนุบาลจะต้องมีอายุ 3 ปี ก่อนจะถึง เกณฑ์อายุประถมศึกษา (6 ปีบริบูรณ์) การศึกษาในชั้นนี้กำหนดไว้ว่าจะต้องเรียนมากกว่า 220 วัน ต่อ 1 ปี ซึ่งเรียนวันละ 4 ชั่วโมงอย่างน้อย

(3) หลักสูตรประจำโรงเรียนอนุบาล เพื่อให้เป็นที่เห็นพ้องต้องกันกับแนว การสอนที่ดี ควรจะเขียนขึ้นจากประสบการณ์ของเด็กซึ่งจัดเป็นหมวดหมู่ดังนี้

ก. สุขภาพ

- _ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีใจรักการมีชีวิตที่สมบูรณ์
- _ ส่งเสริมให้เด็กชอบในการออกกำลังกายประเภทต่าง ๆ
- _ ส่งเสริม ให้เด็กมีนิสัยชอบที่จะมีชีวิตที่ดีอยู่อย่างปลอดภัย

ข. สังคมศึกษา

- _ เพื่อก่อให้เกิดนิสัยและความประพฤติส่วนตัวอันเป็นที่พึงปรารถนา
- _ เพื่อก่อให้เกิดนิสัยและความประพฤติต่อสังคมอันเป็นที่ปรารถนา
- _ เพื่อแนะนำ ให้เด็กสนใจในชีวิตสังคมเฉพาะหน้า

ค. ธรรมชาติศึกษา

- _ เพื่อสอน ให้เด็กมีชีวิตรักสัตว์และต้นไม้ตามธรรมชาติ
- _ เพื่อให้เด็กมีความสนใจในปัญหาทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นเฉพาะ หน้าและนำมาค้นคิดดัดแปลงแก้ไขเพื่อนำมาใช้ในชีวิตส่วนตัว
- _ เพื่อให้เด็กมีความสามารถในการปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้
- _ เพื่อให้เด็กมีความสนใจในรูปร่าง ลักษณะ จำนวน

ง. ภาษา

- _ เพื่อให้เด็กเข้าใจในคำพูดและเรื่องราวที่ได้เรียน
- _ เพื่อให้เด็กสามารถแสดงออกถึงความคิดของตนเองด้วยการใช้คำพูด
- _ เพื่อให้เด็กสามารถใช้คำพูดได้ถูกต้องในชีวิตประจำวัน
- _ เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคยกับรูปภาพ เรื่องราว และเพิ่มพูนความพื่อฝันของเด็ก

จ. การดนตรี

- _ เพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ในการร้องเพลง การแสดงและการเล่นเครื่องดนตรี
- _ เพื่อให้เด็กเกิดความคุ้นเคยและชอบฟังดนตรี
- _ เพื่อให้เด็กสามารถที่จะแสดงออกถึงความรู้สึกโดยใช้เสียงเพลงและกิริยาท่าทาง

ฉ. การวาดเขียนและการฝีมือ

- _ เพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ในความสุขสนานที่ได้รับจากการวาดภาพและการฝีมือ
- _ เพื่อให้เด็กสามารถที่จะแสดงออกถึงความรู้สึกและความคิดด้วยการวาดภาพ
- _ เพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับการใช้เครื่องมือต่าง ๆ
- _ เพื่อให้เด็กสนใจในความสวยงาม

ช. บุคคลที่ทำงาน

- _ โรงเรียนอนุบาลควรมีครูใหญ่และครูผู้สอน
- _ โรงเรียนอนุบาลอาจมีบุคคลทำงานอื่น ๆ ได้อีก
- _ ครูใหญ่ควรมีประสบการณ์ในการบริหารและแนะนำครูผู้สอน
- _ ครูผู้สอนประจำควรมีประสบการณ์ในการศึกษาของเด็ก
- _ โรงเรียนควรมีครูประจำชั้นอย่างน้อย 1 คน นอกเหนือจากครูใหญ่ภายใต้เหตุผลพิเศษ ครูผู้ช่วยครูประจำห้อง หรือครูชั่วคราวอาจช่วยแทนครูประจำชั้นได้ ภายในอัตรา 1 ใน 3 ของจำนวนห้องเรียนทั้งหมด

- _ โรงเรียนอนุบาลควรมีหัวหน้าครูนอกจากในกรณีพิเศษอาจไม่มีหัวหน้าครูอาจจะใช้ครูธรรมดาทำหน้าที่แทนเพื่อช่วยเหลือครูใหญ่
- _ โรงเรียนควรมายามว่าจ้างครูที่เป็นพยาบาลด้วย
- _ โรงเรียนอนุบาลควรมีหมอ หมอพัน และเภสัชประจำโรงเรียน
- _ ตามกฎข้อบังคับ 1 ห้องเรียนควรมีนักเรียนไม่เกิน 40 คน
- _ ตามกฎข้อบังคับห้องเรียนควรมีประกอบด้วยนักเรียนที่มีอายุไล่เลี่ยกัน

ซ. สถานที่และอุปกรณ์การสอน

- _ โรงเรียนควรตั้งอยู่บริเวณที่เหมาะสมแก่การศึกษาและเป็นที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก ๆ สถานศึกษา และอุปกรณ์การศึกษาและอย่างอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงศึกษาและกระทรวงสาธารณสุข
- _ โรงเรียนอนุบาลตามกฎหมายควรจะเป็นเรือนชั้นเดียว ในกรณีพิเศษถ้ามีสองชั้น ห้องพยาบาล ห้องพักผ่อน และห้องน้ำจะต้องอยู่ชั้นล่าง ถ้าโรงเรียนใดมีแผนการป้องกันไฟไหม้อย่างดีจึงจะยินยอมให้ห้องดังกล่าวอยู่ชั้นบนได้
- _ ดิกรเรียนและสนามเด็กเล่นตามกฎหมายควรอยู่ในบริเวณเดียวกัน
- _ อาคารเรียนและสนามเด็กเล่นควรมีขนาดดังต่อไปนี้

* พื้นที่ของอาคาร

จำนวนชั้นเรียน	1	2 หรือมากกว่า
พื้นที่ของอาคาร	108 ม ²	320 ม ² + 100 ม ² (จำนวนชั้น - 2)

* ขนาดของสนามเล่น

จำนวนชั้น	2 หรือมากกว่า	3 หรือมากกว่า
ขนาด	330 ม ² + 30 ม ² (จำนวนชั้น - 1)	400 ม ² 80 ม ² (จำนวนชั้น - 3)

- โรงเรียนอนุบาลควรมีสถานที่และอุปกรณ์ คือ ห้องพักครู ห้องเลี้ยงดูเด็ก ห้องเด็กเล่น ห้องพยาบาล ห้องน้ำ อุปกรณ์สำหรับตักน้ำ น้ำล้างมือและล้างเท้า (ในกรณีพิเศษ ห้องเลี้ยงเด็กอาจใช้เป็นห้องเดียวกับห้องเด็กเล่นก็ได้และห้องพักครูอาจใช้ห้องเดียวกับห้องพยาบาลก็ได้)
- ห้องเลี้ยงเด็กไม่ควรจะมีน้อยกว่าจำนวนห้องเรียน
- ห้องน้ำควรประกอบด้วยที่ปัสสาวะ โถส้วม ตามข้อบังคับต่อไปนี้

จำนวนเด็ก	น้อยกว่า 80	จาก 80-239	240 หรือมากกว่า
จำนวนที่ปัสสาวะ	<u>N.C.</u>	<u>4+N.C.</u>	<u>10+N.C.</u>
และส้วม	20	30	40

N.C. = จำนวนเด็ก

- สถานที่ตักน้ำควรแยกจากสถานที่สำหรับล้างเท้า
- น้ำตักควรจะเป็นน้ำบริสุทธิ์ที่ได้ผ่านการตรวจมาแล้ว
- โรงเรียนอนุบาลควรมีเครื่องช่วยสอน คือ โต๊ะ เก้าอี้

กระดานดำ กระดานลื่น ชิงช้า ทRAYสำหรับสนามเด็กเล่น ไม้สีเหลี่ยมสำหรับต่อของเล่น เครื่องมือสำหรับวาดภาพ หนังสือ รูปภาพ และหนังสืออื่น ๆ นอกจากนั้นยังมีเปียโน เครื่องดนตรี และครุภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบสุขภาพ และการรักษาความสะอาดของร่างกาย

- เครื่องช่วยการสอนที่กล่าวมาแล้วควรจะมีพอสำหรับนักเรียนและชั้นเรียน

- โรงเรียนควรพยายามที่จะหาสิ่งอุปกรณ์เหล่านี้ด้วย คือ วิทย์ เครื่องฉายภาพนิ่ง สถานที่สำหรับเล่นน้ำ ที่ล้างมือ และที่ทำความสะอาดสำหรับเด็ก เครื่องใช้เกี่ยวกับการรับประทานอาหารกลางวัน ห้องสมุด และห้องประชุม

2) การอนุบาลในประเทศสหรัฐอเมริกา

การอนุบาลในอเมริกาเดิมเป็นเพียงการจัดตั้งโรงเรียนอนุบาล ที่เรียกว่า Kindergarten ต่อมาได้มีผู้นำแนวความคิดในการจัดการศึกษาเด็กเล็กไปจัดเป็นรูปแบบอื่น ๆ

อีก ช่วงเด็กที่เข้า Kindergarten คือ อายุ 3 - 7 ขวบในระยะแรก แต่ต่อมาในศตวรรษที่ 20 ได้จำกัดอายุให้แคบลง กำหนดให้รับเด็ก 4 - 5 ขวบ ส่วนใหญ่จะรับเลี้ยงเด็กเพียงครึ่งวันแต่มีบางที่ที่ต่างออกไป การแบ่งเวลาในแต่ละวันมีคือ 36% เป็นการเรียนรู้ทักษะ 33% ศิลปะ 16% การปรับตัวร่วมกัน 9% การเรียนภาษาและเนื้อหา 6% เรียนดนตรี การแบ่งนี้อาจจะยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เพื่อการศึกษา การเล่นกลางแจ้ง และความต้องการพิเศษของเด็ก จุดมุ่งหมายของ Kindergarten ในปัจจุบัน เพื่อให้เด็ก

- (1) พัฒนาทางสังคม พร้อมทั้งจะเผชิญสิ่งต่าง ๆ ในอนาคต
- (2) ได้รับประสบการณ์อย่างกว้างขวาง เพื่อช่วยในการปรับตัวและพัฒนาตนเอง
- (3) สามารถเชื่อมประสบการณ์เก่าและประสบการณ์ใหม่ เพื่อเป็นพื้นฐานของความรู้
- (4) ได้รับประสบการณ์ในหลาย ๆ สถานการณ์ เพื่อช่วยในการแก้ปัญหา
- (5) รู้สึกเป็นที่ยอมรับในสังคม
- (6) เข้าใจและรับรู้ความสัมพันธ์ของเสรีภาพและหน้าที่
- (7) ช่วยให้ได้กรพร้อมที่จะเป็นนักอ่าน

3) โรงเรียนอนุบาลในประเทศอิสราเอล

(1) ความเป็นมา

การศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนจัดขึ้นตามความเชื่อที่ว่า การให้การศึกษากับเด็กในวัยนี้จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากการหล่อหลอมกล่อมเกลาทำได้ง่ายกว่าและประสบผลสำเร็จมากกว่า ด้วยความเชื่อดังกล่าวรัฐบาลได้จัดการศึกษาภาคบังคับให้ฟรีแก่เด็กอายุ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2492 หลังจากประเทศอิสราเอลประกาศตั้งประเทศเป็นอิสระเพียง 1 ปี ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้การศึกษาในระดับนี้เป็นเครื่องอุดช่องว่างระหว่างประชาชนผู้อพยพจากดินแดนต่าง ๆ กว่า 100 ประเทศ โดยเหตุที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะให้ความสำคัญแก่ผู้ด้อยโอกาสเป็นอันดับแรกในท้องถิ่นที่ยากจน และด้อยโอกาสในด้านต่าง ๆ รัฐบาลได้จัดการศึกษาฟรีให้แก่เด็กอายุ 3-4 ปี ตามความเหมาะสม

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในครั้งนั้นมิได้ประสบผลสำเร็จดังคาด ทั้งนี้เนื่องจากผู้อพยพมาใหม่ในช่วง พ.ศ. 2493-2503 ส่วนใหญ่มาจากประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามที่ยากจน และเนื่องจากอพยพมาจากหลายประเทศ จึงประสบปัญหาด้านวัฒนธรรม

เศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างกันมากจนมีอาจใช้การศึกษาในระดับนี้เป็นเครื่องหล่อหลอมเด็ก เพื่อให้ประเทศชาติเป็นปึกแผ่นได้ จึงจำเป็นต้องปรับวิธีการเรียนการสอนเสียใหม่ เพื่อให้ผู้อพยพมาใหม่ยอมรับได้

(2) สภาพปัจจุบันและปัญหา

ในปี 2521 อิสราเอลมีโรงเรียนอนุบาล 5400 แห่ง และมีเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลเป็นจำนวนมาก กล่าวคือเด็กในกลุ่มอายุ 5 ปี เข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลร้อยละ 100 เด็กในกลุ่มอายุ 4 ปี และ 3 ปี เข้าเรียนร้อยละ 97 และ 87 ตามลำดับ แม้ว่าสถิติจะแสดงให้เห็นว่า อิสราเอลเป็นประเทศที่ประสบผลสำเร็จในการขยายการศึกษาในระดับก่อนวัยเรียน แต่อิสราเอลมิได้นิ่งนอนใจ ได้หาทางปรับปรุงคุณภาพในการจัด ตลอดจนวิธีการให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และปัญหาของตนเองตลอดเวลา ปัญหาที่อิสราเอลยอมรับว่าตนเองยังประสบอยู่และกำลังทดลองหาแนวทางแก้ไข ได้แก่

ก. ช่องว่างการเรียนรู้ของเด็ก มีเด็กจำนวนมากที่จัดว่าเป็นผู้ด้อยโอกาส ทำให้เกิดการเสียเปรียบแก่เด็กอื่น ๆ รัฐบาลจึงพยายามแก้ปัญหาบนรากฐานของความเชื่อที่ว่า การแก้ไขเด็กได้เร็วเท่าไรก็จะอุดช่องว่างในการเรียนรู้ของเด็กได้มากเท่านั้น รัฐบาลจึงได้เน้นพัฒนาการทางด้านสติปัญญาแก่เด็กด้อยโอกาส โดยใช้การจัดกลุ่มเด็กเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เด็กได้รับการสอนความคิดเบื้องต้นทางด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษา อย่างไรก็ตามวิธีการนี้ต้องอาศัยการแนะนำสำหรับครูเป็นเครื่องช่วยทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จดังคาด เนื่องจากอิสราเอลไม่มีบุคลากรผู้ที่จะให้การแนะนำเพียงพอ

ข. ช่องว่างทางด้านวัฒนธรรม ในช่วงแรก ๆ ครูพยายามสอนแม่เด็กให้เรียนรู้ภาษาฮีบรู สอนสุขศึกษา จิตวิทยาการศึกษาและการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ประสบผลล้มเหลวเนื่องจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม และค่านิยมในการดำเนินชีวิต ครูจึงเกิดความรู้สึกหวั่นพ้อแม่เด็กว่าเป็นพวกไร้วัฒนธรรม ต่อมารัฐบาลได้หาทางแก้ไขจนเป็นผลสำเร็จ โดยให้ความสนใจและการยอมรับวัฒนธรรม พื้นฐานของพ่อแม่เด็ก ชักชวนให้มาร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้พ่อแม่เด็กได้แสดงออก ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนก่อนที่จะอพยพมาอิสราเอล พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เล่าถึงชีวิตในวัยเด็กในประเทศของตน

ค. ช่องว่างระหว่างบุคคลและสังคม ปัญหาข้อนี้เกิดจากการที่พ่อแม่ไม่รู้จักรับรู้ความสำคัญของตนเอง เนื่องจากวัฒนธรรมของตนไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมอิสราเอลในช่วงเวลานั้น ทำให้ผลกระทบตกมาที่ตัวเด็ก เด็กจำนวนมากไม่รู้จักชื่อของตนเอง ไม่รู้จักชื่อพ่อแม่พี่น้องด้วยวิธีการในข้อ ข. กล่าวคือ การที่ครูยอมรับวัฒนธรรมดั้งเดิมของพ่อแม่เด็ก ทำให้พ่อแม่เกิดความ

ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมเดิมของตน ทำให้รู้จักความสำคัญของตนเองมากขึ้น

(3) วัตถุประสงค์และแนวดำเนินงานในปัจจุบัน

ก. มุ่งเน้นการคำนึงถึงเด็กในฐานะเอกัตบุคคล การศึกษาในระดับก่อนวัยเรียนจัดขึ้นโดยมุ่งที่จะส่งเสริมให้เด็กพัฒนาตามความสามารถของแต่ละบุคคล ในทางปฏิบัติรัฐได้อาศัยอาสาสมัคร พ่อแม่ เด็กวัยรุ่น หญิงมีอายุ ตลอดจนครูให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลเด็ก ทั้งนี้เพื่อลดอัตราส่วนนักเรียนต่อครู ทำให้สามารถจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความสามารถส่วนบุคคลได้ อาสาสมัครดังกล่าวต้องได้รับการฝึกอบรมแบบต่อเนื่องเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข. มุ่งเน้นการคำนึงถึงหลักบูรณาการ (Integration) คำว่า บูรณาการ ในระบบการศึกษาของอิสราเอลมีความหมาย 3 อย่าง คือ

– บูรณาการด้านอายุ ได้จัดเด็กหลายกลุ่มอายุไว้ด้วยกันดังที่เรียกว่า family grouping ทั้งนี้เพื่อให้ศูนย์เด็กมีสภาพเหมือนบ้าน

– บูรณาการด้านโปรแกรม ได้จัดผสมผสานวิชาการด้านต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันในศูนย์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จริยธรรม และสติปัญญา ได้อย่างสมดุล

– บูรณาการทางด้านเด็กปกติกับเด็กไม่ปกติ ได้มีการจัดเด็กไม่ปกติไว้รวมกับเด็กปกติเพื่อให้เด็กได้ปรับตัวและสามารถผนวกตัวเองให้เข้ากับสังคมทั่วไปได้ ครูผู้ให้การดูแลเป็นผู้ได้รับการฝึกด้านการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน และการศึกษาพิเศษ โครงการนี้เป็นโครงการใหม่หลังจากการทดลองมาได้ 2 ปี ปรากฏว่ามีเด็ก 47% ได้เข้าเรียนในชั้น ป.1 ของเด็กปกติ 35% เข้าเรียนปกติแต่มีการฝึกพิเศษ 23% เข้าชั้นในโรงเรียนอนุบาล และ 5% เข้าชั้นพิเศษสำหรับเด็กไม่ปกติ

ค. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน โดยวิธีการจัดกลุ่มสนทนาระหว่างพ่อแม่และครู เพื่อให้ครูได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ซึ่งถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ และเป็นผู้เข้าใจเด็กของตนมากกว่าผู้อื่น นอกจากนี้จะเรียนรู้เกี่ยวกับเด็กแล้วยังทำให้ครูเข้าใจค่านิยม วัฒนธรรม ทศนคติ ความต้องการของพ่อแม่ที่เกี่ยวกับเด็ก ทั้งยังส่งเสริมให้พ่อแม่เกิดความรู้สึกภูมิใจในตัวเอง พร้อมทั้งส่งเสริมให้พ่อแม่มาเยี่ยมโรงเรียน เพื่อดูความเป็นอยู่ของเด็ก ตลอดจนช่วยครูสอนเด็กและเล่นกับเด็ก และส่งเสริมการจัดโรงเรียนอนุบาลในท้องถิ่นที่ยากจน จัดวัสดุ จัดอุปกรณ์ห้องสมุด จัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมสำหรับพ่อแม่และเด็ก สำหรับพ่อแม่ที่ไม่รู้หนังสือ ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลชุมชนจะ เป็นผู้สอนให้รู้จักเล่นิทานให้เด็กฟัง

ง. มุ่งเน้นการพัฒนาครู อิสราเอลเชื่อว่าครูที่มีคุณภาพจะช่วยให้การศึกษาในระดับนี้ประสบผลสำเร็จ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดให้มีการฝึกอบรม และการนิเทศงานแก่ครูสำหรับท้องถิ่นที่ยากจน ได้มีการลดอัตราส่วนครูต่อศึกษานิเทศก์ และให้การนิเทศงานอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ครูช่วยพัฒนาครู โดยจัดให้ครูในท้องถิ่นที่ด้อยพัฒนาได้ทำงานร่วมกับครูดีเด่น เพื่อกลับไปฝึกครูในท้องถิ่นของตนเองต่อไป

(4) หน่วยงานที่รับผิดชอบ

การศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ในอิสราเอลปัจจุบันมีหน่วยงานรับผิดชอบหลายหน่วยงาน คือ

ก. กระทรวงศึกษาและวัฒนธรรมรับผิดชอบด้านหลักสูตรการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การฝึกอบรมบุคลากรให้แก่โรงเรียนอนุบาลสำหรับเด็กในวัย 3-5 ปี

ข. เทศบาลรับผิดชอบด้านบริหารโรงเรียนอนุบาลสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ในท้องถิ่นที่ตนรับผิดชอบ

ค. ศูนย์ชุมชน จัดโปรแกรมสำหรับแม่และเด็กในวัยทารกและวัยสอนเต้านม

ง. กระทรวงอนามัยและสวัสดิการสังคมรับผิดชอบศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวัน สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี

จ. องค์การต่าง ๆ เช่นองค์การสตรี เป็นต้น

(5) การฝึกอบรมครู ผู้ดูแลเด็ก และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

การให้การดูแลอบรมเด็กก่อนวัยเรียนในอิสราเอลให้ความสำคัญในด้านสุขภาพ และความสามารถของครูเป็นอย่างยิ่ง การให้การศึกษาอบรมครูและผู้ดูแลเด็กตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กวัยนี้ถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยการฝึกอบรมก่อนประจำการและการให้การอบรมขณะประจำการรวมทั้งมีระบบนิเทศและติดตามผลที่ใกล้ชิดตัวครูมาก สำหรับหลักสูตรการฝึกอบรมมีหลายประเภททั้งระยะสั้นเพียงหนึ่งวัน และระยะยาว หลักสูตรอบรมสำหรับศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน มักจะวางตารางกำหนดกิจกรรมเด็กไว้แน่นอนเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติ แต่เปิดโอกาสให้ผู้ดูแลเด็กใช้ความสามารถส่วนบุคคลบ้าง การเรียนการสอนในวิทยาลัยครูเน้นการฝึกปฏิบัติจริงของนักศึกษา และการทำความเข้าใจหลักจิตวิทยา การเรียนการสอนเด็กวัยนี้ ส่วนการอบรมหลักสูตร 8 เดือน สำหรับครูและศึกษานิเทศก์อนุบาลจากประเทศต่าง ๆ Mount Carmel International Training Centre ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรฝึกหัดครูอนุบาลของอิสราเอล ประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้คือ การเล่นของเด็ก ศิลปสำหรับเด็ก การเรียนรู้ด้านภาษา วรรณกรรมสำหรับเด็ก ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ดนตรี

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

และการเคลื่อนไหวตามจังหวะ สังคมศึกษา การเล่นเกม การเล่นทรายและน้ำ เกมการศึกษา การจัดมุมต่าง ๆ ในห้องเรียน การสอนข่าวเหตุการณ์สำคัญ และวันสำคัญ การไปฝึกงานที่ โรงเรียนอนุบาล การสอนเด็กที่มีปัญหาพิเศษ จิตวิทยาการเรียนรู้ ความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง เด็ก รวมทั้งเพิ่มเรื่องการนิเทศการสอนอนุบาลเข้าด้วย

(6) ปรัชญาการศึกษาและการเรียนการสอนเด็กก่อนวัยเรียน

การจัดการศึกษาของอิสราเอลคำนึงถึงสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในประเทศเป็นอย่างยิ่ง ชาวอิสราเอลประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติที่มาจากประเทศที่มีภาษาและวัฒนธรรมต่าง ๆ กันไป การศึกษาอนุบาลเป็นการศึกษาภาคบังคับของอิสราเอล เนื่องจากความเชื่อที่ว่า วัยเด็กเป็นวัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังสร้างเสริมบุคลิกภาพ การศึกษาระดับอนุบาลเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของผู้มาจากที่ต่าง ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้รางวัลซึ่งเอกลักษณ์แห่งวัฒนธรรมของตน จากพื้นฐานความเชื่อในชุมชนและผู้ปกครองเด็กจึงมีส่วนส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมาก นอกจากนี้เด็กที่เสียเปรียบทางสังคม และมีปัญหาพิเศษต่าง ๆ ก็ได้รับความเอาใจใส่อย่างดีเพื่อให้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ ในด้านหลักการเรียนการสอน อิสราเอลได้พยายามศึกษางานของนักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงในทั่วโลก และนำมาค้นคว้าทดลองใช้ในอิสราเอล โดยนำส่วนที่ดีมาปรับใช้ ปัจจุบันการศึกษาอนุบาลได้ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาสูงขึ้นไปตามความสามารถของแต่ละบุคคล และคำนึงถึงเด็กในฐานะเอกัตบุคคล ความคิดสร้างสรรค์ได้รับการส่งเสริมมากตั้งแต่ระดับอนุบาล เนื่องจากความเชื่อว่าการฝึกให้เด็กรู้จักคิดสร้างสรรค์เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศ อิสราเอลพยายามที่จะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอย่างเต็มที่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเด็ก ให้โอกาสเด็กใช้ความสามารถ สำนึกความถนัดและสร้างสรรค์ผลงานจากการเล่นอิสระ ปั้น ระบายสี เขียนภาพ ฯลฯ โดยจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้อต่อการใช้ความคิดสร้างสรรค์

การศึกษาในประเทศอิสราเอลประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก เพราะคุณภาพของการให้การศึกษาซึ่งขึ้นอยู่กับตัวครูเป็นหลัก หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงมุ่งการพัฒนาคุณภาพของครูในทุก ๆ ทาง โดยมีการอบรมก่อนประจำการและขณะประจำการอยู่เสมอ และมีระบบนิเทศและติดตามและการให้บริการด้านวิชาการแก่ครูอย่างใกล้ชิดทั่วประเทศโดยแบ่งเขตการดูแลสำหรับศึกษานิเทศก์แต่ละคน โรงเรียนอนุบาลได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพใกล้เคียงกัน

หน่วยงานที่ให้บริการแก่ครูที่ได้ประโยชน์อย่างเห็นชัด คือ

Pedagogical Center ซึ่งในปี พ.ศ. 2522 มี 32 แห่ง หน่วยงานนี้ให้บริการโดยให้ครู

ขอยืมอุปกรณ์ไปใช้ได้ให้การอบรมวิธีใช้อุปกรณ์ ให้บริการห้องสมุด รวมทั้งมีหน้าที่ออกไปตามโรงเรียนในเขตห่างไกลตัวเมืองด้วย Pedagogical Centre เปิดการบริการถึง 19.00 น. เพื่อให้ความสะดวกแก่ครูในการมาติดต่อหลังจากโรงเรียนเลิกแล้ว ครูตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้น 12 สามารถใช้บริการขอคำปรึกษาและทำอุปกรณ์โดยซื้อวัสดุที่ Pedagogical Centre ในราคาถูกและทำอุปกรณ์โดยที่มีผู้ให้คำปรึกษา มีตัวอย่างอุปกรณ์ให้ดูแบบ และครูที่มาได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

โรงเรียนอนุบาลในประเทศอิสราเอลเน้นการใช้สื่อการเรียนต่าง ๆ มาก เมื่อเข้าไปในห้องเรียนจะรู้สึกว่าเหมือนกับบ้านที่มีของเล่นมากมาย โต๊ะ เก้าอี้จัดเป็นหมู่ ๆ มิได้ตั้งเรียงเป็นแถวหน้ากระดานเต็มห้องเหมือนโรงเรียนระดับอื่น รอบห้องมีมุมสำหรับให้เด็กเล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของใช้ของเล่นที่มีประจำห้องเรียนได้จากฝ่ายการศึกษาของเทศบาลในการทำอุปกรณ์การสอนนั้นครูจัดหาชิ้นเอง หรือขอจากผู้ปกครอง ครูอนุบาลส่วนใหญ่ได้รับค่าใช้จ่ายสำหรับซื้อวัสดุทำอุปกรณ์ ซึ่งรวมทั้งซื้อของใช้ประจำวัน เช่น สบู่ กระดาษชำระ อุปกรณ์ในห้องเรียนทำจากวัสดุราคาถูกและวัสดุที่ใช้แล้ว เช่น ถ้วยโพลีครีม กล่องไม้ขีดไฟ กล่องบุหรี ขวดและฝาขวดผลไม้แก้วที่ใช้แล้ว แกนกระดาษแข็งที่มีอยู่ภายในม้วนกระดาษทิชชู และกล่องกระดาษขนาดต่าง ๆ วัสดุเหล่านี้สามารถนำมาใช้จัดทำอุปกรณ์สำหรับให้เด็กเล่น เพื่อฝึกทักษะต่าง ๆ หรือสำหรับครูใช้ประกอบการสอนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้ขอกระดาษคอมพิวเตอร์ที่ใช้แล้วมาให้นักเรียนเขียนภาพเพราะกระดาษคอมพิวเตอร์มีขนาดใหญ่พอที่จะให้เด็กใช้เขียนภาพอย่างสนุกสนานและเป็นการประหยัดทรัพยากรอีกด้วย

ในการสอนระดับอนุบาล ครูมีแผนการสอนไว้ตลอดปี แม้ว่ากิจกรรมที่ให้เด็กทำเหมือนจะเป็นการเล่น แต่เป็นกิจกรรมที่ครูวางแผนไว้เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เด็กได้รับการกระตุ้นให้ต้องการเรียนรู้และมีโอกาสเล่น และสำรวจสิ่งต่าง ๆ ในห้องเรียนอย่างมีอิสระ แต่มีระเบียบวินัย มุมต่าง ๆ ในห้องเรียนจัดไว้ให้เด็กเล่นอิสระ และเพิ่มพูนประสบการณ์ เช่น มุมบ้าน มุมธรรมชาติ (พืช สัตว์) มุมหนังสือ มุมวาดภาพ เป็นต้น โรงเรียนจะต้องมีบริเวณภายนอกอาคารให้เด็กได้เล่นกลางแจ้งทุกวันเป็นประจำ กิจกรรมในชั้นเรียนระดับอนุบาลมักเป็นกิจกรรมที่จัดสลับกันระหว่างกิจกรรมหนักและเบาเพื่อมิให้เด็กเบื่อหน่าย ครูพยายามช่วยเด็กเป็นรายบุคคล ถ้ามีปัญหาาก็ขอให้ทางเทศบาลส่งครูพิเศษมาช่วยฝึกเป็นรายบุคคล นอกจากนี้ครูอนุบาลยังต้องติดต่อกับผู้ปกครองของเด็กเป็นประจำ เพื่อทราบปัญหาของเด็กรวมทั้งให้ความรู้แก่ผู้ปกครองว่าจะดูแลช่วยเหลือลูกอย่างไร

(7) โครงการต่าง ๆ ตัวอย่างโครงการที่จัดเสริมในระดับอนุบาล ได้แก่

ก. การให้ครูพิเศษ (Special Teacher) มาช่วยสอนสำหรับเด็กที่มีปัญหาเป็นพิเศษ เช่น เด็กที่ขาดสติปัญญาเด็กที่มีความตั้งใจระยะสั้นมาก มีข้อบกพร่องทางการพูด การได้ยิน เป็นต้น ทางฝ่ายการศึกษาของเทศบาลก็จะจัดชุดครูพิเศษมาช่วยสอนเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเล็ก โดยสอนแต่ละโรงเรียน สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 2 ชั่วโมง การจัดครูพิเศษมาสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลนี้ เพื่อช่วยแก้ปัญหาของเด็กเสียแต่ต้นเมื่อเรียนในชั้นสูงขึ้นไปก็จะเรียนร่วมกับเพื่อนได้โดยไม่มีปัญหามากนัก

ข. การจัดโครงการเสริมประสบการณ์ให้เด็กอนุบาลในชุมชนที่ค่อนข้างยากจนและเด็กมีประสบการณ์ต่างๆ น้อย (Curriculum Environment Programme) โดยจัดรูปโรงเรียนอนุบาลชุมชน (Community Kindergarten) สำหรับให้เด็กอนุบาล และผู้ปกครอง เข้ามาร่วมกิจกรรม กิจกรรมที่จัดประกอบด้วยอุปกรณ์ช่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น อ่านหนังสือ ฟังนิทานจากเทป การวาดภาพ การปั้น การจัดนิทรรศการของใช้ของชนเผ่าต่าง ๆ รวมทั้ง การเชิดหุ่นประกอบการเล่านิทาน

ค. การใช้อาสาสมัครมาช่วยในชั้นอนุบาลเพื่อช่วยให้ครูมีเวลาเข้าถึงเด็กเป็นรายบุคคลมากขึ้น เนื่องจากครูคนหนึ่งต้องสอนนักเรียนถึง 35 คน จึงได้มีความพยายามหาอาสาสมัครมาช่วยในโรงเรียน เช่น พ่อ แม่ ผู้หญิงมีอายุที่รักเด็ก เด็กนักเรียนชั้นสูง ๆ

ง. การจัดให้เด็กที่มีปัญหาพิเศษเรียนร่วมกับเด็กทั่วไปในชั้นอนุบาล โดยเลือกครูอนุบาลที่สอนดี และเข้าใจเด็กไปอบรมเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษแล้วจัดให้เด็กที่มีปัญหาพิเศษได้เรียนในชั้นปกติเพื่อให้เด็กปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ และขณะเดียวกันให้เด็กปกติยอมรับเด็กพิเศษด้วย

จ. การจัด Centre for Psychological Service ดังเช่น เมือง Tirat Hacarmel เพื่อให้การบริการแก่หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับเด็กทางสังคมและการเรียน ได้แก่ จัดบริการทดสอบเด็กทั้งทางสติปัญญาและทางจิตวิทยาตามที่ครูส่งมา จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นกับเด็กในชุมชน สำหรับระดับเด็กเล็กศูนย์ดังกล่าวเข้าไปให้บริการโดยจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับแม่และเด็ก เช่น โครงการ Child and Mother Health Care ให้คำปรึกษาแก่แม่ในการเลี้ยงดูลูก เพื่อเอาลูกมาจัดวัคซีน บริการให้ยืมของเล่นเพื่อให้แม่เล่นกับลูก ส่วนในระดับอนุบาลเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์ หรือทางพัฒนาการก็จะได้รับการช่วยเหลือโดยจัดครูพิเศษให้เมื่อเด็กไปอยู่ในชั้นประถมศึกษาจะสามารถเข้าร่วมกับเด็กทั่วไปหรือจัด Transitional class ให้ในชั้น ป.1 แล้วจึงไปเข้าชั้นปกติในปีต่อไป โครงการนี้เน้นการป้องกันปัญหาซึ่งจัดทำได้ง่าย

กว่าการแก้ปัญหา

(8) การให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองและการร่วมมือจากผู้ปกครอง

เนื่องจากประเทศอิสราเอลประกอบด้วยพลเมืองที่อพยพมาจากประเทศต่าง ๆ มากมายทำให้ประสบปัญหาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม การให้การศึกษาแก่เด็กอย่างเดียวยังไม่ประสบความสำเร็จ จึงได้มีความพยายามที่จะส่งเสริมการร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและครูขึ้นหลายวิธี โดยให้โรงเรียนยอมรับบทบาทของผู้ปกครองในการช่วยเหลือลูกของตนเองในโรงเรียนอนุบาลจะมีการสนทนากับผู้ปกครองเดือนละครั้งเพื่อให้ครูได้เรียนรู้จากพ่อแม่เกี่ยวกับเด็ก ทำให้ครูเข้าใจค่านิยมวัฒนธรรม ทักษะคติ ความต้องการของพ่อแม่เกี่ยวกับเด็ก ส่วนผู้ปกครองเองก็จะได้เข้าใจบทบาทของโรงเรียนว่า นอกเหนือจากการให้ความรู้สามัญแล้วยังมีส่วนสร้างประสบการณ์ทางสังคมให้เด็ก การพบปะสนทนาระหว่างครูกับผู้ปกครองทำให้ผู้ปกครองเข้าใจว่าจะช่วยเหลือลูกของตนได้อย่างไรบ้าง นอกจากนี้ได้ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมโรงเรียนเพื่อดูความเป็นอยู่ของเด็กตลอดจนช่วยครูสอน และเล่นกับเด็กเป็นรายบุคคลมากขึ้น ทั้งยังอาจขอให้ผู้ปกครองรวบรวมวัสดุที่ใช้แล้วเพื่อใช้ทำอุปกรณ์การเรียนของเด็กได้ด้วย

อาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในอิสราเอลเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญหลาย ๆ ประการ คือ

1) ลักษณะนิสัยของชาวอิสราเอลเองในด้านความเชื่อมั่น ความอดทน และความตั้งใจ มุ่งมั่นที่จะดำเนินงานจนสำเร็จตามความเชื่อนั้น

2) การพัฒนาเด็กถือการพัฒนาแบบต่อเนื่องทั้งทางบ้านและทางโรงเรียน เช่น การดึงเอาพ่อแม่ พี่น้องเด็กมาให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก การเล่นกับเด็กตลอดจนการให้ยืมอุปกรณ์ เครื่องเล่นไปบ้านเป็นการร่วมกันพัฒนาเด็กอย่างแท้จริงในท้องถิ่นที่ด้อยโอกาสการพัฒนาเด็กเน้นการพัฒนาชุมชนไปด้วยพร้อม ๆ กัน การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนจึงเป็นการศึกษาที่ให้แก่เด็กเป็นแกนกลาง พร้อมกันนั้นได้ให้การศึกษาแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้วย

3) การยอมรับความสำคัญของผู้ซึ่งรู้จักเด็กของตนดีกว่าผู้อื่น การพัฒนาบุคลากรแบบต่อเนื่อง

4) การจัดระบบงานให้สนับสนุนการดำเนินงาน เช่น การจัดระบบนิเทศงาน การให้อาสาสมัครที่ได้รับการฝึกและการจัดศูนย์วัสดุอุปกรณ์

5) ในขณะที่หลายประเทศยังเผชิญกับปัญหาทางด้านโภชนาการนั้น อิสราเอลมุ่งเน้นการจัดกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เรียกว่า **Mental Feeding** ซึ่งเท่ากับเน้นการพัฒนาคุณภาพของประชากรของชาวอิสราเอลโดยเริ่มแต่วัยเด็ก

4) การจัดการบริการศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในประเทศไทย

การอบรมเลี้ยงดูเด็กของไทยแต่เดิมนั้น พ่อแม่มักจะควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด แม้มีเวลาเลี้ยงดูลูก ให้ความรัก ความเอาใจใส่เพียงพอ แต่ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคม เปลี่ยนไป สภาพครอบครัวซึ่งแต่เดิมมักอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ จะแยกออกเป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกเท่านั้น นอกจากไม่มีญาติผู้ใหญ่ช่วยอบรมเลี้ยงดูแล้ว พ่อแมียังจะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ภาวะเช่นนี้เด็กจึงจำต้องได้ได้รับการดูแลจากคนอื่น ซึ่งได้รับค่าตอบแทนในการเลี้ยงดู เด็กในครอบครัวยากจนจึงต้องเผชิญกับปัญหามากกว่าเด็กในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่า จากเหตุผลดังกล่าว จึงก่อให้เกิดมีสถานศึกษาที่ทำหน้าที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนจัดประสบการณ์ที่จะช่วยพัฒนาเด็ก คือ "ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน" หมายถึงสถานที่โรงเรียนที่รับเด็กอายุก่อนวัยเรียน คือรับเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี มาไว้ในความดูแล ศูนย์เด็กก่อนวัยดังกล่าวตั้งขึ้นในลักษณะต่างกันตามจุดมุ่งหมายของแต่ละหน่วยงานศูนย์พัฒนาเด็ก ศูนย์โภชนาการ สถานรับเลี้ยงเด็กโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนที่เปิดชั้นเด็กเล็ก ฯลฯ ซึ่งการศึกษา ก่อนวัยเรียนในศูนย์ก่อนวัยเรียนดำเนินการ ดังนี้

(1) จุดมุ่งหมายการศึกษา ก่อนวัยเรียนในศูนย์มีดังนี้

- ก. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางกายของเด็ก
- ข. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ อารมณ์ และสังคมของเด็ก เพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ มีความเข้มแข็งทางจิตใจที่จะเผชิญอุปสรรคและอันตรายได้
- ค. เพื่อให้เด็กมีนิสัยขยัน ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ประหยัด สะอาด
- ง. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ด้านต่าง ๆ ของเด็ก
- จ. เพื่อตระหนักในปัญหาความเบี่ยงเบนของพัฒนาการเสียแต่แรกและดำเนินการต่อไปโดยเหมาะสม

(2) แนวการจัดกิจกรรม

เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาได้ตามจุดมุ่งหมายที่กล่าวมานั้น ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนได้ยึดแนวการจัดกิจกรรม คือ

- ก. ระยะเวลาสำหรับกิจกรรมที่จะต้องใช้ความคิดหรือกำลังกาย
 - เด็กอายุ 3-4 ขวบ ควรจัดเวลาไว้ 10-15 นาที
 - เด็กอายุ 5-6 ขวบ ควรจัดเวลาไว้ 20-30 นาที
- ข. กิจกรรมนอกเหนือจากข้อที่ (1) เช่น การทำศิลปะ การเล่น

กลางแจ้งจะให้เวลานานขึ้นคือตั้งแต่ 40-60 นาที หรือนานกว่านั้น

(3) แนวในการปฏิบัติเพื่อจัดประสบการณ์สำหรับเด็กในศูนย์

(4) อาคารสถานที่ ครุภัณฑ์ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรของศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนทั้งในเมืองและชนบท มีดังนี้

ก. หลักการ อาคารสถานที่ที่จัดจะต้องเป็นไปตามลักษณะท้องถิ่น
ง่ายและเป็นไปตามลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น โดยยึดหลัก ประหยัด ปลอดภัย สะอาด

ข. ทำเลที่ตั้ง อยู่ภายในหมู่บ้านที่ชาวบ้านไปมาและรับส่ง เด็กสะดวก
ปลอดภัย

ค. บริเวณศูนย์ ต้องสะอาดมีที่ว่าง โถงพอที่เด็กจะวิ่ง เล่น ได้อย่าง
ปลอดภัย

ง. อาคาร ต้องแข็งแรง ปลอดภัย สะอาด มีอากาศถ่ายเทได้ดี
มีแสงสว่างเพียงพอ

จ. ครุภัณฑ์ โต๊ะและเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับตัวเด็ก เป็นแบบง่าย ๆ
เพื่อจัดเป็นรูปแบบต่าง ๆ ได้ตามประโยชน์การใช้สอย

ฉ. วัสดุอุปกรณ์ ใช้วัสดุท้องถิ่น ไม่จำเป็นต้องเป็นวัสดุราคาแพง
อุปกรณ์ของเล่นควรมีเพียงพอกับจำนวนเด็กและเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก โดยยึดหลักการเล่นตามธรรมชาติ นำใช้วัสดุท้องถิ่นที่มีอยู่มาจัดทำ และปรับปรุงโดยยึดหลักปลอดภัย

ช. บุคลากร ในศูนย์ควรมีผู้มีเทคนิคควรมีวุฒิปริญาตรีทางอนุบาล
ครูใหญ่ อย่างน้อยควรจบ ป.กศ.สูง ทำหน้าที่ทางวิชาการ ครูควรมีวุฒิครูอนุบาล อย่างน้อยจบ
ป.กศ.สูง เอกอนุบาล และมีพี่เลี้ยงเด็กโดยการอบรมผู้ดูแลเด็ก

สำหรับอัตราส่วนของจำนวนผู้ดูแลเด็กหรือครูต่อจำนวนเด็กควรเป็นดังนี้

- _ อายุ 0-1 ขวบ อัตราส่วนครูต่อจำนวนเด็กควรเป็น 1 : 2 - 4
- _ อายุ 1-2 ขวบ อัตราส่วนครูต่อจำนวนเด็กควรเป็น 1 : 3 - 5
- _ อายุ 2-3 ขวบ อัตราส่วนครูต่อจำนวนเด็กควรเป็น 1 : 5 - 8
- _ อายุ 3-4 ขวบ อัตราส่วนครูต่อจำนวนเด็กควรเป็น 1 : 10 - 15
- _ อายุ 4-6 ขวบ อัตราส่วนครูต่อจำนวนเด็กควรเป็น 1 : 15 - 20

2.2.4 การจัดการอนุบาลศึกษาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จากบทสรุปผลงานการศึกษาในระยะ 10 ปี 1975-1985 (กระทรวงศึกษาธิการ แห่ง ส.ป.ป ลาว, 1986) ได้สรุปไว้ดังนี้

1) ความเป็นมา

ก่อน ค.ศ.1975 การจัดอนุบาลศึกษาของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองนโยบายของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในการให้การศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล โดยได้จัดตั้งสถานเลี้ยงเด็ก-อนุบาลขึ้นในแขวงหัวพัน ดังนั้นจุดประสงค์หลักในการจัดตั้งสถานเลี้ยงเด็ก-อนุบาล เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดู และอบรมเด็กของผู้ปกครอง

ในปี ค.ศ.1975 ประเทศลาวได้สถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รัฐบาลได้เห็นความสำคัญและคุณประโยชน์ของงานเลี้ยงเด็กอนุบาลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะงานอนุบาล จึงมีนโยบายในการวางแนวทางการปรับปรุง ส่งเสริม และขยายการศึกษาระดับอนุบาลให้สามารถรับใช้หน้าที่การเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในระยะใหม่ ซึ่งมีมติของกรมการเมืองศูนย์กลางพรรคได้กำหนดไว้ว่า

“ โรงเรียนเด็กและโรงเรียนอนุบาลมีหน้าที่สร้างคนรุ่นใหม่สังคมนิยม ทั้งเป็นการประกอบส่วนเข้าในการปลดปล่อยแม่หญิง เพื่อให้มีสิทธิเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และเพื่อขยายการผลิตในยางก้าวการขยายตัวของการปฏิวัติ โดยเฉพาะกระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นสหกรณ์นั้น โรงเรียนเด็กโรงเรียนอนุบาลเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่และสมาชิกสหกรณ์ทุกคนต้องการเป็นอย่างมาก”

จุดมุ่งหมายของการจัดอนุบาลศึกษาในระยะนี้ เพื่อรับใช้สภาวะการสร้างสรรคและพัฒนาประเทศ และสร้างสังคมนิยม โดยการขยายให้มีการจัดอนุบาลศึกษาตั้งแต่ในตัวเมืองจนถึงชนบทและเขตภูเขา พร้อมกันนั้นยังเป็นการศึกษาอบรมเด็กให้มีการเรียนรู้ มีประสบการณ์ มีวินัยและมีความซื่อสัตย์ ถึงแม้ว่าในระยะ 10 ปี การจัดอนุบาลศึกษายังเป็นงานที่หาชนและสังคมให้ความสนใจน้อย และไม่เข้าใจชัดเจนในเจตนารมณ์ของรัฐเท่าที่ควรก็ตาม เพื่อปฏิบัติตามแนวทางการศึกษาอบรมคนรุ่นใหม่ให้กว้างขวาง จึงได้มีการก่อสร้างและปรับปรุง โรงเรียนอนุบาลที่มีอยู่ให้ดีขึ้นทางด้านคุณภาพและขยายตัวทางด้านปริมาณ โดยทางกระทรวงศึกษาได้จัดให้มีการอบรมครูอนุบาลและพี่เลี้ยง ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในชั้นอนุบาล และหนังสือคู่มือครูให้มีความเหมาะสมและมีคุณภาพมากขึ้น และพัฒนาบุคลากรด้วยการส่งไปทัศนศึกษาและเรียนต่อในต่างประเทศ

2) สภาพปัจจุบันและปัญหา

ในปี ค.ศ.1993 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีโรงเรียนอนุบาล 638 แห่ง มีเด็กจำนวน 8 % ในกลุ่มอายุ 3-6 ปี ที่เข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาล ซึ่งมีจำนวนเด็กอยู่ในระดับ "น้อย" ถ้าเทียบกับจำนวนเด็กในระดับมาตรฐานของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย (ASIA DEVELOPMENT BANK) ถึงแม้ว่าสถิติที่แสดงให้เห็นการศึกษาระดับอนุบาลมีการขยายตัวช้าก็ตาม รัฐบาลมิได้นิ่งนอนใจได้หาทางปรับปรุง ส่งเสริม และขยายการศึกษาระดับอนุบาลให้มีการพัฒนาให้มากขึ้น และหาวิธีการให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและปัญหาที่ประสบอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นความตั้งใจในการตอบสนองนโยบายของรัฐบาล และบรรลุตามแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ในแผนการพัฒนาศึกษาในอนาคต และยาวนาน (ปัจจุบันถึงปี ค.ศ.2000) เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น

ปัญหาการจัดอนุบาลศึกษาที่ประสบอยู่และควรหาแนวทางแก้ไขคือ เด็กจำนวนมากยังต้องโอกาสในการเรียนรู้ ผู้ปกครองไม่เข้าใจพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน สภาพเศรษฐกิจของท้องถิ่นไม่อำนวย รูปแบบการจัดการอนุบาลศึกษาสำหรับโรงเรียนอนุบาลยังไม่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสม และวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนไม่เพียงพอกับความต้องการ

การจัดอนุบาลศึกษาจัดขึ้นโดยมุ่งส่งเสริมให้เด็กมีการพัฒนาทั้ง 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา พร้อมกันนั้นยังเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กและประสบการณ์พื้นฐานชีวิต เพื่อเตรียมเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาและเตรียมพร้อมในการเป็นคนที่ดีและมีคุณภาพของสังคม

3) หน่วยงานที่รับผิดชอบ

การจัดอนุบาลศึกษาปัจจุบันมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ ดังนี้

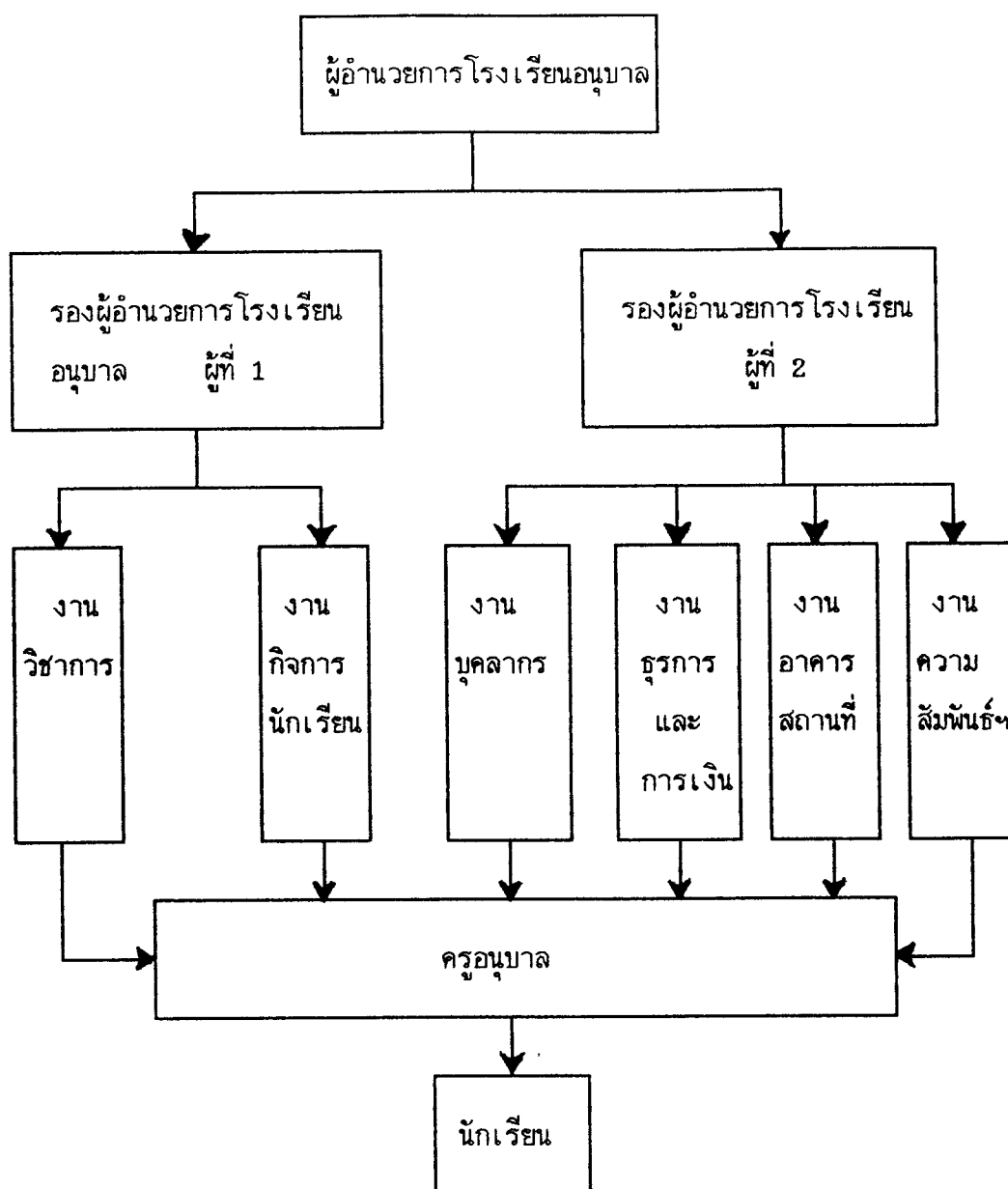
- (1) กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมสามัญและอนุบาลศึกษารับผิดชอบด้านหลักสูตรการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การฝึกอบรมครูอนุบาลให้แก่โรงเรียนอนุบาล
- (2) แผนกศึกษากำแพงนครเวียงจันทน์ รับผิดชอบด้านบริหารโรงเรียนอนุบาลที่อยู่ในเขตกำแพงนครเวียงจันทน์
- (3) แผนกศึกษาประจำแขวงและห้องการศึกษาประจำเมือง รับผิดชอบด้านบริหารโรงเรียนอนุบาลในท้องถิ่นที่ตนรับผิดชอบ
- (4) องค์การต่าง ๆ เช่น สหพันธ์แม่หญิงลาว หน่วยงานสาธารณสุข เป็นต้น

4) การจัดการอนุบาลศึกษาสำหรับโรงเรียนอนุบาล

การจัดการอนุบาลศึกษาสำหรับโรงเรียนอนุบาลเป็นงานที่สำคัญและได้รับการเอาใจใส่ตลอดมา โดยแสดงให้เห็นการขยายตัวของโรงเรียนอนุบาลทั้งในตัวอำเภอ ชนบทและเขตภูดอย ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวได้ยึดเป้าหมาย 3 ประการ คือ การอบรม การเลี้ยง และการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก เพราะฉะนั้นการดำเนินงานของโรงเรียนอนุบาลในการจัดการอนุบาลศึกษานั้น ประกอบด้วย

- (1) ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาล มีหน้าที่บริหารงานทั่วไป
- (2) รองผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลผู้ที่ 1 มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานวิชาการ และงานกิจการนักเรียน
- (3) รองผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลผู้ที่ 2 มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานบุคลากร งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- (4) ครูอนุบาล มีบทบาทหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็ก

ดังนั้นจึงมีโครงสร้างการบริหารโรงเรียนอนุบาล ที่แสดงในแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างการบริหารโรงเรียนอนุบาลของลาว

2.2.5 การจัดการโรงเรียนอนุบาล

1) การจัดโรงเรียนอนุบาล

เบญจา แสงมลิ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529) ได้กล่าวไว้ว่า โรงเรียนอนุบาลคือสถานที่อบรมเลี้ยงดูเด็กชายหญิงอายุ 4-6 ขวบ มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทั้งเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะศึกษาต่อไปโรงเรียนอนุบาลเป็นสถานที่ ซึ่งทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กแทนพ่อแม่ในเวลากลางวัน ช่วยเหลือพ่อแม่ที่มีบุตร

ต้องดูแลหลายคน หรือที่ออกไปทำงานนอกบ้าน ปัจจุบันนี้โรงเรียนอนุบาลมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมเนื่องด้วยเศรษฐกิจของครอบครัว เนื่องจากว่าสมัยก่อนพ่อเป็นผู้นำเลี้ยงครอบครัว แม่อยู่บ้านทำหน้าที่ดูแลบ้านและทุกคนในบ้าน เมื่อแม่จำเป็นต้องทำงานนอกบ้านหน้าที่อบรมเลี้ยงดูจึงมอบให้โรงเรียนอนุบาล เด็กๆ ที่มาอยู่ในโรงเรียนอนุบาลเป็นเด็กเล็กยังไม่ต้องการจากบ้าน ด้วยเหตุนี้เอง โรงเรียนอนุบาลจึงควรจัดให้มีสภาพเหมือนบ้านและโรงเรียนรวมเป็นสถานที่เด็ก ๆ หลายคนอยู่ร่วมกันอย่างสุขสบายแบบบ้านและเป็นที่รวมเด็กที่มาจากครอบครัวต่างๆ ให้อยู่กันเป็นระเบียบแบบโรงเรียน ทำงานและเล่นอย่างสนุกสนาน

ดังนั้นโรงเรียนอนุบาลจึงมีลักษณะ และการจัด ดังนี้

(1) ขนาด โรงเรียนอนุบาลอาจแบ่งขนาดตามจำนวนเด็กได้ ดังนี้

ก. โรงเรียนอนุบาลขนาดเล็กเด็กประมาณ 80 คน

ข. โรงเรียนอนุบาลขนาดกลางเด็กประมาณ 100 คน

ค. โรงเรียนอนุบาลขนาดใหญ่เด็กประมาณ 120 คน

(2) สถานที่ตั้งควรอยู่ใกล้ชุมชน ไปมาสะดวก อากาศดี

(3) อาคาร โรงเรียนอนุบาลควรสร้างเป็นอาคารชั้นเดียว ถ้าใช้อาคารสองชั้นควรให้ชั้นบันไดสูงประมาณ 15 ซม. อาคารควรมีระเบียบกว้างซึ่งเป็นประโยชน์มากในด้านการใช้สอยและเหมาะสมกับประเทศร้อน

(4) บริเวณโรงเรียน ควรมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 150 ตารางวาสำหรับโรงเรียนอนุบาลขนาดเล็ก และเพิ่มเนื้อที่ตามนักเรียน พื้นที่เรียบเป็นสนาม มีร่มไม้ใหญ่ ถ้ามีบ่อน้ำหรือสระน้ำอยู่ภายในบริเวณจะต้องทำรั้วล้อมให้ปลอดภัย รอบโรงเรียนมีรั้ว ปลูกไม้ดอกไม้ใบใหญ่ให้ร่มรื่นสวยงาม

(5) ห้อง ประกอบด้วย

ก. ห้องครูใหญ่ สำหรับผู้บริหารทำงานและใช้เป็นห้องรับแขกด้วยเมื่อมีผู้ปกครองติดต่อ

ข. ห้องธุรการ เป็นห้องที่ครูทำงานด้านธุรการ และใช้เป็นที่ครูทำงานร่วมกัน และพบปะกัน ถ้าเป็นโรงเรียนขนาดเล็กอาจรวมอยู่ในห้องครูใหญ่และห้องธุรการได้

ค. ห้องพยาบาล จัดไว้สำหรับเด็กที่ไม่สบายระหว่างมาโรงเรียน ถ้าเป็นโรงเรียนอนุบาลขนาดเล็กอาจจัดเป็นมุมพยาบาลไว้ในห้องครูใหญ่หรือห้องธุรการก็ได้

ง. ห้องเรียน ขนาด 7x9 เมตร หรือ 6x8 เมตร ห้องเรียนกว้าง มีประโยชน์มาก เด็กใช้เป็นที่พักประทานอาหารด้วยหรือใช้เป็นที่นั่งนอนเวลาตอนกลางวันปกติ

โรงเรียนอนุบาลให้เด็กนอนพักในห้องเรียน หรืออาจจัดให้มีห้องนอนก็ได้ ขนาดห้องเรียนจัดให้พอเหมาะกับจำนวนของเด็ก ถ้าเด็กกลุ่มน้อยใช้ห้องเล็กได้ ให้มีเนื้อที่พอเพียงเด็กเคลื่อนไหวได้สะดวก

จ. ห้องอาหารหรือที่รับประทานอาหารในกรณีที่โรงเรียนจัดให้เด็กพักผ่อนในห้องเรียน ควรจัดที่รับประทานอาหารหรือห้องอาหารให้ เพราะอาหารไทยมีกลิ่นและมดชอบขึ้น แต่ถ้าใช้รับประทานอาหารในห้องเรียนและพักผ่อนด้วย พื่อรับประทานอาหารเสร็จต้องรีบกวาดถูให้สะอาดก่อนให้เด็กพักผ่อนในห้อง

ฉ. ห้องพัสดุ โรงเรียนอนุบาลมีสิ่งของใช้ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์สำหรับเด็กมากจำเป็นต้องมีห้องสำหรับเก็บของเหล่านี้ ภายในห้องควรทำชั้นวางของรอบ ๆ

ช. ห้องครัว โรงเรียนอนุบาลจัดอาหารสำหรับเด็กทั้งอาหารว่าง และอาหารกลางวัน ครัวอยู่ท้ายสุดของอาคาร หรืออยู่ต่างหากก็ได้ แต่ต้องมีทางเดินมีหลังคาสะดวกต่อการขนอาหาร

ซ. ห้องน้ำห้องส้วม อยู่ท้ายสุดอาคาร มีที่ล้างมืออยู่ใกล้ ๆ ถ้าห้องน้ำห้องส้วมอยู่นอกอาคารต้องมีทางเดินมีหลังคาเชื่อมต่อกับตัวอาคาร ห้องน้ำมีที่ซิงก์น้ำสำหรับเด็กอาบหรือล้างหน้าสูงประมาณ 50 ซม. พื้นห้องน้ำไม่ลื่น ห้องส้วมที่นั่งขนาดพอเหมาะกับเด็ก พื้นไม่ลื่น เด็ก 20 คน ต่อ 1 ที่

(6) ครุภัณฑ์ เครื่องใช้เครื่องเล่นในโรงเรียนอนุบาล

ก. ครุภัณฑ์

- โต๊ะนักเรียนสูงจากพื้นถึงขอบโต๊ะ 45-50 ซม. จะเป็นโต๊ะหมู่หรือโต๊ะเดี่ยวก็ได้

- เก้าอี้นักเรียนใช้แบบเก้าอี้เดี่ยว สูง 25-30 ซม.

- กระดานดำและกระดานป้าย สูงจากพื้นถึงขอบกระดานล่าง

60 ซม. กว้างยาวพอสมควร

- ตู้และชั้นเก็บของเครื่องใช้นักเรียน

- โต๊ะเก้าอี้ครู

- ตู้และชั้นเก็บของเครื่องใช้ของโรงเรียน

- เตียงพยาบาลอย่างน้อย 1 เตียง

ข. เครื่องใช้

- สำหรับห้องพยาบาล ยาสามัญประจำบ้าน เครื่องเวชภัณฑ์

ได้แก่ ปากคีม กรรไกร กระเป๋าน้ำร้อน ชามรูปไต เครื่องชั่งน้ำหนัก ที่วัดส่วนสูง สายวัด รอบอก กระโถน เครื่องพร้อมผ้าเย็บ ตู้ยาสำหรับเก็บเวชภัณฑ์

- เครื่องนอน ที่นอน หรือที่นอนฟองน้ำ หมอนแบน หรือผ้ารองศีรษะ เสื้อ ถ้าพื้นเป็นไม้หรือกระเบื้องยางใช้เสื้อปูนอนได้ ถ้าพื้นเป็นซีเมนต์ปูเสื้อแล้วต้องมีผ้าปูรองนอน

- เครื่องใช้ประจำตัว หวี แป้ง สบู่ ชัน ผ้าเช็ดหน้าผืนเล็ก ผ้าเช็ดมือ ราวแขวนผ้า

- เครื่องรับประทานอาหาร ถาดหลุม จาน ชาม ส้อม ถ้วยน้ำ กาน้ำ ผ้าปูโต๊ะ

- เครื่องครัว หม้อขนาดต่าง ๆ กระทะ เตา ลังถึง กระชอน ถัง ครก เขียง มีด ถาด ชาม จาน อ่าง

- เครื่องใช้อื่น ๆ กระบอกน้ำ นาฬิกา แจกัน เครื่องเล่นเทป กระจก แปรต่าง ๆ เครื่องมือทำสวน เครื่องมือช่างไม้ ไม้กวาด ถังผง

นอกจากสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว โรงเรียนอนุบาลควรมีสิ่งจำเป็นเหล่านี้ด้วย คือ เสาธงและธงชาติ และพระพุทธรูป

ค. เครื่องเล่น

- เครื่องเล่นในร่ม - ลูกบอล ก้อนไม้ ตุ๊กตา หม้อข้าวหม้อแกง เครื่องเรือนจำลอง หุ่น รถลาก สิ่งของจำลอง ลูกปัดไม้ ค้อนไม้และเครื่องตอก เครื่องให้จังหวะ เช่น กลอง ฉิ่ง ฉาบ ของเล่นรูปเรขาคณิต ของเล่นชนิดต่อและสวม ภาพต่อหนังสือภาพ ห่วงยาง ฯลฯ

- เครื่องเล่นในสนาม - กระดานหก สะพานเลื่อน ซิงช้า ม้าหมุน ราวโหนด ราวไต่ โคร่งไม้ เรือไล่ บ่อทราย อ่างใส่น้ำ วัสดุ - กระดานร่าง กระดานวาดเขียน กระดานสี่ สี่แผ่น ดินสอสี่ ดินสอเขียน พู่กัน แปรง กรรไกรหัตถ์ กาว แป้งเปียก ดินเหนียว ดินน้ำมัน แป้งผสม

ง. สื่อการเรียน ประกอบด้วย บัตรคำ บัตรภาพ หนังสือภาพ สิ่งของจำลองจริง เครื่องเสียง ภาพ และตรายาง

จ. วัสดุ ประกอบด้วย กระดานร่าง กระดานวาดเขียน สี่แผ่น ดินสอ ดินสอเขียน พู่กัน แปรง กรรไกรหัตถ์ กาว แป้งเปียก ดินเหนียว และดินน้ำมัน

(7) บุคลากร

ก. ครูใหญ่ เป็นผู้บริหารงานโรงเรียนให้ดำเนินไปตามนโยบายของกระทรวงเจ้าสังกัดมีความรู้การอนุบาลศึกษาระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงหรือปริญญา เฉพาะครูใหญ่ของโรงเรียนเอกชน ถ้าวุฒิทางการศึกษาไม่ใช่วิชาเอกทางการอนุบาลแล้ว ต้องผ่านการอบรมวิชาอนุบาล

ข. ครูผู้สอน มีหน้าที่ดูแลและอบรมเด็กอย่างถูกวิธีอย่างน้อยควรมีความรู้ด้านอนุบาล ศึกษาาระดับวุฒิประกาศนียบัตรวิชาอนุบาลหรือปริญญา

ค. แม่ครัว มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง สะอาด มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาหารเด็ก

ง. พี่เลี้ยง หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือครูในการดูแลเลี้ยงดูเด็กให้ปลอดภัยและเรียบร้อย ได้ผ่านการอบรมเรื่องดูแลเลี้ยงดูเด็ก วุฒิไม่ต่ำกว่าการศึกษามัธยมศึกษา

จ. คนงานภารโรง มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง สะอาดเรียบร้อย ยึด ทำหน้าที่ตามที่โรงเรียนกำหนดให้

(8) หลักสูตร ระบบการเรียนการสอน

ก. โรงเรียนชั้นอนุบาลของรัฐกำหนดหลักสูตรเรียนไว้ 2 ปี

— ชั้นอนุบาลปีที่ 1 เด็กอายุ 4-5 ขวบ

— ชั้นอนุบาลปีที่ 2 เด็กอายุ 5-6 ขวบ

ข. โรงเรียนอนุบาลเอกชนกำหนดหลักสูตรเรียนดังนี้

— โรงเรียนจัด 2 ปี มีชั้นอนุบาลปีที่ 1 และอนุบาลปีที่ 2

— ถ้าโรงเรียนจัด 3 ปี กำหนดหลักสูตรเรียน

. ชั้นบริหารหรือเตรียมอนุบาล เด็กอายุ 3-4 ขวบ

. ชั้นอนุบาลปีที่ 1 เด็กอายุ 4-5 ขวบ

. ชั้นอนุบาลปีที่ 2 เด็กอายุ 5-6 ขวบ

. นักเรียนชั้นบริหาร ชั้นหนึ่งจำนวน 15-20 คน ครู 1 คน

. นักเรียนชั้นอนุบาล ชั้นหนึ่งจำนวน 20-25 คน ครู 1 คน

ถ้ามีนักเรียนเกิน 25 คน ในห้องเรียน แต่ไม่เกิน 35 คน

ต้องมีพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ 1 คน

ค. การเรียนการสอน โรงเรียนอนุบาลจัดการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้พัฒนาทั้งกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ด้วยการจัดประสบการณ์และกิจกรรมการสอนใช้วิธีเล่นปน

เรียน เน้นอุปกรณ์ของจริง รูปภาพ ของเล่น ฯลฯ ให้เด็กได้ร่วมกิจกรรมในกระบวนการเรียน การเล่น ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ใช้วิธีการสอนเป็นกลุ่มและรายบุคคล และให้เด็ก แสดงออกอย่างเสรี

ง. การติดตามและการประเมิน โรงเรียนอนุบาลต้องติดตามผลการเรียน รู้และพฤติกรรมของเด็กอยู่เสมอตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียน ครูที่สอนอนุบาลมักจะสอนตาม เด็กตั้งแต่ปีที่ 1 จนถึงชั้นอนุบาลปีที่ 2 การเปลี่ยนครูบ่อย ๆ มีส่วนทำให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรม เด็กย่อมคุ้นกับครูที่ดูแลและสอนเขา เขาจะเลียนแบบครูและครูเองก็เข้าใจเด็กสามารถจะช่วยเหลือแก้ไข หรือส่งเสริมนิสัยของเด็กได้ การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีและเตรียมพร้อมเด็กในด้าน ต่าง ๆ เป็นจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับอนุบาล

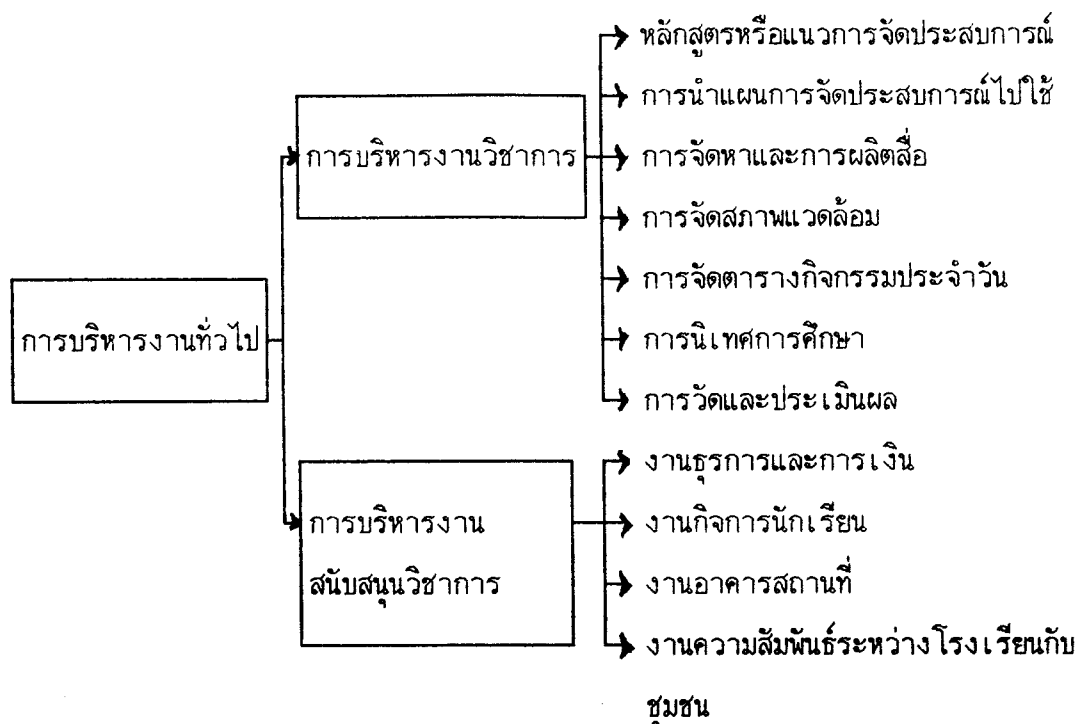
จ. การประเมินผล ให้ใช้วิธีการวัดผลประเมินผลความร่วมมือของการ พัฒนาการด้านร่างกายอารมณ์ สังคมและสติปัญญา โดยการสังเกตพฤติกรรมของเด็ก การแสดง ออกของเด็กต่อกิจกรรมผลงานของเด็ก ทดสอบจากการเล่น เครื่องมือ และสอบถามจากผู้ ปกครอง

(9) การร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง

โรงเรียนอนุบาลมีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กเล็ก ๆ การที่จะให้เด็กได้พัฒนา หมดทุกด้าน และมีลักษณะนิสัยที่ดีนั้น จำเป็นจะต้องได้รับการร่วมมือจากผู้ปกครองด้วย การอบรม เลี้ยงดูจึงจะเป็นผลสมบูรณ์แบบ ผู้ปกครองต้องเข้าใจในหลักการที่โรงเรียนพึงปฏิบัติต่อเด็ก ร่วม มือกับโรงเรียนกับการแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีงาม ส่งเสริมเด็กกระทำการที่ควร ผู้ปกครองและโรงเรียน จำเป็นต้องติดต่อและปรึกษาหารือกันอยู่เสมอ ครูของเด็กควรได้ไปเยี่ยมเด็กที่บ้านเพื่อทราบ พฤติกรรมทางบ้าน ผู้ปกครองร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน โรงเรียนควรจัดประชุมชี้แจง ระเบียบและจุดมุ่งหมายของโรงเรียนให้ผู้ปกครองทราบ อาจจัดบรรยายความรู้เกี่ยวกับเด็กบาง โอกาส พร้อมทั้งจัดสวัสดิการให้แก่เด็กและผู้ปกครองด้วย

2) การบริหารในโรงเรียนอนุบาล

ราศรี ทองสวัสดิ์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529) การบริหาร งานของสถานปฐมวัยศึกษาจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งสังกัด และขนาดของ สถานศึกษา การบริหารงานทั่วไปหมายถึงงาน 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การบริหารงานวิชาการ และการบริหารงานสนับสนุนงานวิชาการ ซึ่งมีรายละเอียดแสดงในแผนภูมิที่ 3 ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 การบริหารงานในโรงเรียนอนุบาล

(1) การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของสถานปฐมนิเทศ งานนี้หมายถึง การจัดการประสบการณ์ เพื่อเตรียมเด็กให้พัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการจัดนั้น ๆ จะต้องครอบคลุมถึงการศึกษาหลักสูตรหรือแนวการจัดการประสบการณ์ การนำแผนการสอนไปใช้ การจัดหาและผลิตสื่อ การจัดสภาพแวดล้อม การจัดทำตารางกิจกรรมประจำวัน การนิเทศ การประเมินผลรวมกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. หลักสูตรหรือแนวการจัดการประสบการณ์ เป็นการพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และยังเป็นพื้นฐานที่เรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป ดังนั้นจึงใช้คำอื่นแทนคำว่าหลักสูตร คือ

– "แนวการจัดการประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 1-2 พุทธศักราช 2536" สำหรับเด็ก 4-5 ขวบ จัดทำโดยหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญ กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2522)

– "แนวการจัดการประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก" สำหรับเด็ก 5 ขวบ เรียนเพียงปีเดียวก่อนขึ้นเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จัดทำโดยหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญ กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2524)

– "การจัดเกณฑ์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน" สำหรับเด็กวัย 3-4 ขวบ
จัดทำโดยกองพัฒนาสตรีและเด็ก กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ข. การนำแผนการจัดประสบการณ์ไปใช้ แผนการสอนเป็นแนวทางที่จะ
สอนหรือจัดกิจกรรมให้แก่เด็ก โดยทั่วไปแผนการสอนจะครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้
มโนคติหรือแนวคิด เนื้อหา กิจกรรม อุปกรณ์ การประเมินผล เนื่องจากถือกันว่าการจัด
ประสบการณ์แก่เด็กระดับนี้ไม่เป็นการสอนหนังสือแต่เป็นการเตรียมความพร้อมให้ จึงใช้ชื่อว่า

– "แผนการจัดประสบการณ์ ชั้นอนุบาลปีที่ 1และ2" จัดทำโดยหน่วย
การศึกษานิเทศก์ กรมสามัญ กระทรวงศึกษาธิการ

– "แนวการจัดกิจกรรมสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก"จัดทำโดยกอง
พัฒนาสตรี และเด็ก กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยการร่วมมือขององค์การยูนิเซฟ

แผนการสอนคือการนำเอา "แนวการจัดประสบการณ์" หรือ "การจัด
เกณฑ์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน" มาจัดทำเป็นการจัดในรูปแบบของกิจกรรมที่ผสมผสานหลาย ๆ
วิชาเข้าด้วยกัน ซึ่งการจัดการศึกษาระดับนี้จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาการและจิตวิทยาของเด็ก
คือ ควรจัดในรูปกิจกรรม เช่น การเล่น การทำงานศิลปะ ฯลฯ จึงจะได้ผลหลายด้าน

ค. การจัดหาและการผลิตสื่อ สื่อสำหรับการศึกษาระดับนี้หากจะกำหนด
ตามลักษณะของการใช้งานแล้วอาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

– สื่อสำหรับการเตรียมการสอนของครู เป็นการจัดหาสื่อเพื่อมา
เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจหลักสูตร วิธีการสอน กิจกรรม ตลอดจนความเข้าใจในตัวของเด็ก
สื่อดังกล่าว ได้แก่ คู่มือครู หนังสือ เทป ภาพยนตร์

– สื่อสำหรับประกอบบทเรียน เป็นสื่อที่ใช้ประกอบการสอนของครู
และการเรียนของเด็กเพื่อให้เด็กเข้าใจในเนื้อหาง่าย ทำให้เกิดความสนใจและทำให้
การเรียนการสอนมีชีวิตชีวามากขึ้น สื่อประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สื่อที่ได้มาโดย
การจัดหา และสื่อที่ได้มาโดยการประดิษฐ์

– สื่อสำหรับการจัดสภาพแวดล้อมให้แก่เด็ก เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้
เด็กได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งสื่อเหล่านี้อาจได้มาจากธรรมชาติ
และการผลิตเอง

ง. การจัดสภาพแวดล้อม สำหรับเด็กมีความสำคัญมาก สิ่งแวดล้อมนี้เป็น
ได้ทั้งคน สถานที่ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ เพราะเด็กสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นใน
สถานศึกษาของเด็กในระดับนี้จะต้องจัดให้มีการเล่นและการทำกิจกรรมภายในห้องเรียนและนอก

ห้องเรียน

จ. การจัดกิจกรรมประจำวันมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการจะปูพื้นฐานความพร้อมพอจะเรียน อ่าน เขียนในระดับประถมศึกษาต่อไป และเพื่อให้เด็กเริ่มปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ

ฉ. การนิเทศการศึกษา หมายถึงวิธีการที่ผู้มีหน้าที่พยายามที่จะช่วยพัฒนาครู ให้ครูได้ปรับปรุงวิธีการสอนตลอดจนข้อเสนอแนะที่จะพัฒนาเด็กให้ได้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งผู้มีหน้าที่ศึกษานิเทศโดยตรง คือ ศึกษานิเทศก์ของกรมต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาระดับนี้ โดยเฉพาะการนิเทศภายในที่หมายถึง การนิเทศครูในโรงเรียนโดยผู้บริหาร หรือบุคลากรในโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องวิเคราะห์ปัญหาของงานวิชาการ และหาวิธีแก้ไขด้วยการเชิญวิทยากรจากภายนอกมาจัดการศึกษาอบรม หรือผู้บริหารจะต้องแก้ไขเอง

ช. การวัดและประเมินผล หมายถึง การประเมินผลว่าเด็กมีความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเพียงใด ครูอาจทำการประเมินเด็กได้ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาในส่วนที่เด็กยังบกพร่องอยู่ พร้อมกันนั้นยังเป็นการวัดเพื่อดูว่า การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กนั้นบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด การวัดอาจทำได้หลายวิธี ดังนี้

— การสังเกต สังเกตเด็กขณะที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นรายบุคคลเพื่อจะได้ทราบพัฒนาการของเด็ก

— การสนทนา เป็นการสนทนากับเด็กเพื่อจะได้ทราบพัฒนาการทางด้านภาษาตลอดจนความคิดของเด็ก

— การตรวจผลงาน ได้แก่ การตรวจผลงานศิลปะที่เด็กทำและนำมาจัดทำเป็นอันดับกลุ่มตามอันดับคุณภาพของงานควรมี 3-5 ระดับ คือ ดีมาก ดี ปานกลาง อ่อน อ่อนมาก

— การใช้ข้อสรุปปากเปล่า โดยครูจะต้องเตรียมคำถามที่จะใช้ไว้ให้พร้อมและนำผลมาจัดอันดับคุณภาพ

— การใช้ข้อทดสอบ ต้องเป็นข้อทดสอบที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับเด็ก มีภาพที่ชัดเจน เนื้อหาตรงกับวัตถุประสงค์ที่สอน

การใช้วิธีวัดผลแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม แต่เสนอแนะว่า ควรใช้วิธีสังเกต สนทนา และตรวจผลงานให้มากที่สุด ข้อทดสอบควรใช้น้อยที่สุด นอกจากนี้ยังเสนอแนะเกณฑ์การให้น้ำหนักในการวัดผลไว้ดังนี้

เกณฑ์ในการจัดน้ำหนักในการวัดผลสำหรับเด็กปฐมวัย

วิธีวัดผล	ชั้นอนุบาลปีที่ 1		ชั้นอนุบาลปีที่ 2	
	ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2	ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2
1. การสังเกต	50 %	40 %	40 %	40 %
2. การสนทนา	40 %	30 %	30 %	30 %
3. การตรวจผลงาน	10 %	15 %	10 %	10 %
4. การใช้ข้อสอบปากเปล่า	-	10 %	10 %	10 %
5. การใช้ข้อทดสอบ	-	5 %	10 %	10 %
รวม	100 %	100 %	100 %	100 %

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี (2523)

ได้กล่าวว่า การวัดและการประเมินผลพัฒนาการของเด็กนั้นแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อใหญ่ ๆ คือ

1) การวัดและประเมินผลทางด้านร่างกาย ซึ่งวัดจากความเจริญเติบโต (Growth) ของเด็ก

2) การวัดและประเมินผลทางด้านจิตใจ ซึ่งประกอบด้วย

(1) พัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development)

(2) พัฒนาการทางการเคลื่อนไหว (Motor Development)

(1) พัฒนาการทางด้านภาษา (Language Development)

(1) พัฒนาการทางสังคม-ส่วนตัว (Personel-Social Development)

(2) การบริหารงานสนับสนุนงานวิชาการ

การบริหารงานสนับสนุนงานวิชาการเป็นการบริหารงานที่ครอบคลุมงานวิชาการ งานธุรการ งานการเงิน งานอาคารสถานที่ งานกิจการนักเรียนและงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. งานด้านธุรการและการเงิน เป็นงานที่ช่วยบริการงานด้านอื่น ๆ ให้ดำเนินไปด้วยดี ช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนไปสู่เป้าหมายที่กำหนด ถึงแม้ว่างานวิชาการจะเป็นงานหลักของโรงเรียน แต่ไม่อาจปราศจากงานธุรการและการเงิน เพราะการจัดการทางวิชาการนั้นย่อมจะต้องติดต่อกับหน่วยงานอื่น ครูที่ทำหน้าที่การสอนยังมีความจำเป็นที่จะรับบริการด้านอื่น จึงจะทำหน้าที่ได้อย่างคล่องแคล่วยิ่งขึ้น ดังนั้นงานธุรการและการเงินมีขอบข่ายของแต่ละงาน อาจประกอบด้วย

- _ งานสารบรรณ หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการบริหารงานเอกสาร เริ่มตั้งแต่การจัดทำการรับ การส่ง การเก็บรักษา การยืมจนถึงการทำลาย

- _ งานงบประมาณ หมายถึง บัญชีหรือจำนวนเงินที่กำหนดไว้เป็นรายรับและรายจ่าย ซึ่งอาจได้มาจากงบประมาณแผ่นดินและเงินที่ได้มาจากการบำรุงการศึกษาที่เรียกว่า เงินนอกงบประมาณ ดังนั้นงานงบประมาณหมายถึงการวางแผนทางที่จะใช้เงินงบประมาณการศึกษาให้เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดและสามารถบรรลุจุดประสงค์เป็นอย่างดี

- _ งานพัสดุ หมายถึง การซื้อ การจ้าง การซ่อม การบำรุงรักษา การจัดทำเองการแลกเปลี่ยน การเช่า การควบคุมและการดำเนินงานอื่น ๆ

- _ งานทะเบียนและรายงาน งานทะเบียนเกี่ยวกับตัวนักเรียน บุคลากรในโรงเรียน และการเสนอเรื่องราวหรือข้อมูลต่าง ๆ ให้ทราบข้อเท็จจริง

- _ งานรักษาความปลอดภัย หมายถึง มาตรการที่จะรักษาความลับทางราชการตลอดจนทรัพย์สินและบุคคล ซึ่งงานนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ การรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับบุคคล เอกสาร และสถานที่

- _ งานประชาสัมพันธ์ เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานกับชุมชน ซึ่งงานประชาสัมพันธ์กับบุคคลในหน่วยงานมีความจำเป็น เพราะการที่ทำให้คนในสถานศึกษาเดียวกันมีความเข้าใจดีต่อกัน ต่อนโยบายสถานศึกษาจะช่วยให้บรรยากาศการทำงานดีและเป็นผลดีต่อการดำเนินงานด้วย งานประชาสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกหน่วยงานเปรียบเสมือนการดำเนินงานธุรกิจในสถานศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นการสร้างศรัทธาให้คนภายนอกมีต่อสถานศึกษา

ข. งานกิจการนักเรียน หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับตัวนักเรียน ซึ่งจะครอบคลุมถึงงานต่าง ๆ ดังนี้

- _ งานกิจการนักเรียนก่อนเข้าสถานศึกษาปฐมวัย ได้แก่ การจัดทำเชตบริการ จัดทำสำมะโนครัวนักเรียน การรับเด็กเข้าเรียน การปฐมนิเทศผู้ปกครอง และการจัดทำทะเบียนและระเบียบต่าง ๆ

_ งานบริการนักเรียนระหว่างอยู่ในสถานปฐมวัย ได้แก่ การบริการด้านสุขภาพ การบริการอาหารกลางวัน การบริการเด็กที่ขาดแคลน และการบริการทางด้านจริยธรรม

ค. งานด้านอาคารสถานที่ เป็นการพัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความเหมาะสมต่อการจัดประสบการณ์แก่เด็ก ซึ่งครอบคลุม 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

- _ อาคารเรียน ห้องเรียน และห้องพิเศษ
- _ อาคารประกอบด้วย เช่น ห้องส้วม ห้องประชุม
- _ บริเวณสถานศึกษาคือสนามเล่นกลางแจ้ง

ง. งานการสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดการศึกษาหากจะเป็นผลดีช่วยให้เด็กได้ประโยชน์เต็มที่ย่อมอาศัยความร่วมมือของชุมชนด้วย การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วย 2 รูปแบบ คือ โรงเรียนออกช่วยงานหรือร่วมงานกับชุมชนและการนำบุคคลต่าง ๆ เข้ามาช่วยพัฒนาสถานศึกษา

2.2.6 บทบาทและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโรงเรียนอนุบาล

1) บทบาทและหน้าที่ของกรมสามัญและอนุบาลศึกษา

ข้อตกลงของรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ เลขที่ 319/สส/93 ว่าด้วยการจัดตั้งและภาระบทบาทของสำนักงาน บรรดากรมการศึกษารัฐมนตรีกระทรวงศึกษา (อ้างใน ธีระ รุญเจริญ, 1994) ดังนี้

(1) หมวดที่ 1 ว่าด้วยที่ตั้งและภาระบทบาท

มาตรา 1 โครงสร้างการจัดตั้งของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกอบด้วยสำนักงาน บรรดากรมและคณะกรรมการการศึกษาทั่วไป เป็นโครงสร้างบริหารในการปกครอง และบริหารการศึกษา ตามสายวิชาการของตน ทั้งเป็นเสนาธิการให้แก่รัฐมนตรี

(2) หมวดที่ 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่

มาตรา 2 สำนักงาน บรรดากรม และคณะกรรมการการศึกษาทั่วไปมีหน้าที่ และความรับผิดชอบรวมดังนี้

2.1 จัดตั้งปฏิบัติแผนนโยบาย มติ คำสั่ง กฎหมายของรัฐบาล
แผนการ ข้อกำหนด กฎระเบียบต่าง ๆ ของกระทรวง

- 2.2 สร้างแผนการ โครงการ งบประมาณความต้องการด้าน
การเงิน วัสดุอุปกรณ์และข้าราชการช่วยงานตามแต่ละระยะ
- 2.3 ค้นหาข้อกำหนด คำสั่ง ระเบียบหลักการ เอกสารบริหาร
วิชาการ
- 2.4 บริหารบุคลากร และเสนอการปฏิบัตินโยบายต่อบุคลากรที่
ตนรับผิดชอบ
- 2.5 บริหารงานสารบัญ : ขาเข้า-ขาออก พิมพ์เอกสาร แจก
สำเนาและเก็บรวบรวม
- 2.6 บริหารพื้นฐานวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบ
ของตน
- 2.7 ประสานงานร่วมกับกรม และหน่วยงานอื่น ๆ ตามภาระ
บทบาทหน้าที่ของตน
- 2.8 รวบรวม และประเมินสภาพการปฏิบัติแผนการ และการ
ปฏิบัติงานของตน เพื่อรายงานให้รัฐมนตรีเป็นปกติ
- 2.9 สัมพันธ์กับต่างประเทศ องค์การสากล และองค์การอื่น ๆ
ตามการมอบหมายของรัฐมนตรี

มาตรา 3 สำนักงาน บรรดากรม และคณะกรรมการศึกษาทั่วไป
มีสิทธิ ดังนี้

- 3.1 ติดตาม ตรวจสอบ ส่งเสริม อำนวยความสะดวกในการ
ปฏิบัติงานตามสายงานของตน
- 3.2 ประสานร่วมมือกับกรม ท้องถิ่น พื้นฐานต่าง ๆ ที่ขึ้นกับ
กระทรวงและสำนักงาน องค์การอื่น ๆ
- 3.3 ประชุมกรม สถาบัน คณะตรวจสอบตราการศึกษาทั่วไป ท้องถิ่น
ต่าง ๆ ที่ขึ้นกับกระทรวงตามการอนุมัติของรัฐมนตรี
- 3.4 ประทับตราเอกสารทางการตามการมอบหมายของรัฐมนตรี
- 3.5 เสนอแต่งตั้ง หรือประดับยศหัวหน้าโรงเรียนที่อยู่ในความ
รับผิดชอบของตน
- 3.6 สร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศ องค์การสากล และ
องค์การอื่น ๆ ตามระเบียบหลักการและสัญญา

มาตรา 4 สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบเฉพาะ

กรมสามัญและอนุบาลศึกษามีหน้าที่และความรับผิดชอบ คือ

- 4.1 ปฏิบัติการศึกษาชั้นประถมศึกษาแบบบังคับ
- 4.2 ปรับปรุงคุณภาพการอนุบาลศึกษาและสามัญศึกษา
- 4.3 ประกอบส่วนกับสำนักปลัดกระทรวงออกแบบวิจัย ประเมิน และนำใช้สถิติ
- 4.4 นำใช้แผนภูมิการศึกษาเข้าในการขยายโรงเรียนสามัญศึกษาและอนุบาลศึกษาทั่วประเทศ
- 4.5 ร่วมมือกับกรมก่อสร้างและบำรุงครุในการปรับปรุงครุสามัญและ ครุอนุบาล จัดตั้งการอบรมครุระยะสั้นให้ครุของตน
- 4.6 ฝึกอบรมที่ปรึกษาวิชาครุโดยร่วมกับกรมก่อสร้างและบำรุงครุและสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา
- 4.7 จัดตั้งแนะนำ ติดตาม ตรวจสอบ ส่งเสริม และประเมินผล โครงการหลักสูตร และการศึกษาอบรม
- 4.8 บริหารการศึกษาพิเศษระดับสามัญศึกษาและอนุบาลศึกษา โดยร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข บริหาร ตรวจสอบ โรงเรียนสามัญศึกษาของพระ โรงเรียนสามัญ โรงเรียนอนุบาลศึกษาเอกชน
- 4.9 จัดตั้งปฏิบัติการแนะแนวการศึกษาโรงเรียนสามัญระดับต่าง ๆ

2) บทบาทและหน้าที่ของแผนกศึกษาประจำแขวงหรือกำแพงนคร

ข้อตกลงของรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการเลขที่ 320/สส/93 ว่าด้วยการจัดตั้งและการะบทบาทของแผนกศึกษาประจำแขวง หรือกำแพงนคร (อ้างใน ธีระ รุญเจริญ, 1994) ดังนี้

(1) หมวดที่ 1 ว่าด้วยที่ตั้งและการะบทบาท

มาตรา 1 แผนกศึกษาประจำแขวง หรือแผนกศึกษากำแพงนครเป็น องค์การบริหารตามสายตั้งของกระทรวงศึกษาธิการ อยู่ระดับแขวงหรือกำแพงนคร ซึ่งมีการะบทบาทขึ้นำ จัดตั้งปฏิบัติ

ปรับปรุงและขยายการศึกษาที่ตนรับผิดชอบอยู่ภายในแขวง หรือ
กำแพงนาคอน

(2) หมวดที่ 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่

มาตรา 2 แผนการศึกษาประจำแขวง หรือกำแพงนาคอนมีหน้าที่ และความ
รับผิดชอบ ดังนี้

- 2.1 ขยายและจัดตั้งปฏิบัติแผนนโยบาย มติ คำสั่งของรัฐบาล
ข้อกำหนด กฎระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการตามภาระ
บทบาทของตน
- 2.2 งานสารบัญ : ขาเข้า-ขาออก พิมพ์ แจกจ่าย สำเนา
และเก็บรวบรวมเอกสาร
- 2.3 สร้างแผนการ โครงการทั่วแผน พร้อมทั้งดำเนินการ
ปฏิบัติและประเมินผล
- 2.4 ปฏิบัติการเงินชั้นสอง
- 2.5 ปรับปรุงบูรณาการโครงสร้างการบริหารงานของแผนก
ศึกษาประจำแขวง หรือกำแพงนาคอน ห้องการศึกษา
ประจำเมืองตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ
- 2.6 จัดส่ง โยกย้าย สรรเสริญ แต่งตั้ง ปรับวุฒิ ลาพัก ปฏิบัติ
วินัย ให้สวัสดิการต่าง ๆ แก่บุคลากรภายในแขวงหรือ
กำแพงนาคอนเวียงจันทน์ เสนอการบรรจุ เลื่อนชั้น และ
เลื่อนชั้นเงินเดือน โยกย้ายไปแขวงอื่นหรือหน่วยงานอื่น
ตามการแบ่งชั้นการบริหาร
- 2.7 เก็บรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร และจัดทำสถิติการศึกษาทั่ว
แขวง หรือกำแพงนาคอน เพื่อส่งให้กระทรวงเป็นประจำ
อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง (เข้าเรียนใหม่และสอบสิ้นปีเรียน)
- 2.8 บริหาร และตรวจตราโดยตรงโรงเรียนมัธยม อุดม อาชีว
ศึกษาขั้นต้น ภายในแขวง หรือกำแพงนาคอน พร้อมทั้งการ
เรียนการสอน และการสอบปิดภาค
- 2.9 ปรับปรุงและส่งเสริมงานวัฒนธรรม บริหารและพัฒนา
หลักสูตร สื่อการเรียนการสอน อบรมวัฒนธรรมและการ

ศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 2.10 ชี้นำ นำพา ตรวจตรา ส่งเสริมห้องการศึกษาประจำเมือง และพื้นฐานการศึกษาที่ศึกษาประจำเมืองรับผิดชอบ
 - 2.11 ให้การแนะแนวแก่นักเรียนในการที่จะเรียนต่อในระดับสูง เช่น นักเรียนในชั้นมัธยมปีที่ 3 และนักเรียนในชั้นมัธยมปีที่ 6
 - 2.12 ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพเป็นจริงของท้องถิ่นตน
 - 2.13 รวบรวมบัญชี ดูแลทรัพยากร พื้นฐานวัสดุอุปกรณ์การศึกษาทั่วแขวงหรือกำแพงนะคอนเวียงจันทน์ของตน และรายงานให้กระทรวงทราบปีละครั้ง
 - 2.14 อำนวยความสะดวกให้แก่โรงเรียน และพื้นฐานการผลิตที่ขึ้นกับกระทรวงซึ่งตั้งอยู่ในท้องถิ่นตน
 - 2.15 ชี้นำ ตรวจตรา ส่งเสริมกระบวนการสุศึกษาและกีฬาอยู่ในโรงเรียน
 - 2.16 รายงานสภาพการศึกษา หรือคำปรึกษาเกี่ยวกับเจ้าแขวงหรือเจ้ากำแพงนะคอนเวียงจันทน์เป็นปกติ
 - 2.17 ประสานงานกับแผนกการอื่นประจำแขวงหรือกำแพงนะคอน บรรดาองค์การจัดตั้งมหาชน และชุมชน เพื่อพัฒนาการศึกษาในชั้นบังคับบัญชาของตน
 - 2.18 รายงานสภาพการศึกษาในขอบเขตที่ตนรับผิดชอบให้รัฐมนตรีทราบเป็นปกติ
- มาตรา 3 แผนกศึกษาประจำแขวง หรือกำแพงนะคอนมีสิทธิ์ ดังนี้
- 3.1 ออกเอกสารทางการของแผนกศึกษาตามการมอบหมายของกระทรวงศึกษาธิการ
 - 3.2 เสนอการตั้ง หรือสั่งปิดโรงเรียนสามัญทุกชั้น อนุมัติการเปิดโรงเรียนมัธยม อุดม และวิชาชีพชั้นต้นของเอกชน
 - 3.3 แต่งตั้งหัวหน้าหน่วยงานของห้องการศึกษาประจำเมือง หัวหน้า และผู้ช่วยโรงเรียนเลี้ยงเด็ก โรงเรียนอนุบาลและ

โรงเรียนประถม

- 3.4 จัดแบ่งบุคลากรของตนเข้าทำงานตามความต้องการของงาน
- 3.5 ออกใบประกาศนียบัตรจบชั้นมัธยม อุดม (มัธยมปีที่ 6) และอาชีวศึกษาขั้นต้น
- 3.6 จัดการประชุมเกี่ยวกับการศึกษาขั้นต้น
- 3.7 สัมพันธ์กับต่างประเทศเพื่อปฏิบัติแผนการร่วมมือที่กระทรวง มอบหมายให้

3) บทบาทและหน้าที่ของห้องการศึกษาประจำเมือง

ข้อตกลงของรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ เลขที่ 321/สส/93 ว่าด้วยการจัดตั้ง และการะบทบาทของห้องการศึกษาประจำเมือง (อ้างใน ศูนย์พัฒนาครู กระทรวงศึกษาธิการแห่งส.ป.ป.ลาว, 1994) ดังนี้

(1) หมวดที่ 1 ว่าด้วยที่ตั้งและการะบทบาท

มาตรา 1 ห้องการศึกษาประจำเมืองเป็นองค์การบริหารตามสายตั้งในระบบการปกครองและบริหารการศึกษาของกระทรวงในระดับเมือง ซึ่งมีภาระบทบาทชี้นำ นำพา จัดตั้งปฏิบัติ บังคับบัญชาและตรวจตราการปฏิบัติงาน ปรับปรุง และขยายการศึกษาอยู่ในเมืองของตน

(2) หมวดที่ 2 ว่าด้วยสิทธิ์และหน้าที่

มาตรา 2 ห้องการศึกษาประจำเมืองมีหน้าที่ และความรับผิดชอบ ดังนี้

- 2.1 จัดตั้งปฏิบัติ มติ แผนการ และโครงการปรับปรุงขยายการศึกษาของแผนกศึกษาประจำแขวงหรือกำแพงหนะคอน และของกระทรวงศึกษาธิการ
- 2.2 งานสารบัญ : ขาเข้า-ขาออก พิมพ์ แจกจ่าย ลำเนา และเก็บรวบรวมเอกสาร
- 2.3 สร้างแผนการ โครงการเพื่อขยายการศึกษาในเมืองของตน พร้อมทั้งปฏิบัติงานและประเมินผล
- 2.4 จัดทำบัญชีและเบิกจ่ายเงินเดือนให้ครูในท้องถิ่นตน
- 2.5 ปรับปรุงบูรณาการโครงสร้างการบริหารงานของห้องการศึกษา

ศึกษาประจำเมืองและโรงเรียนที่ขึ้นกับตามคำสั่งของแผนก
ศึกษาประจำแขวง หรือกำแพงนาคอน และของกระทรวง
ศึกษาธิการ

2.6 จัดส่ง โยกย้าย สรรเสริญ แต่งตั้ง ปรับวุฒิ ลาพัก ปฏิบัติ
วินัย ให้สวัสดิการต่าง ๆ แก่บุคลากรภายในศึกษาประจำ
เมือง

2.7 เสนอการบรรจุ เลื่อนชั้น และเลื่อนชั้นเงินเดือน โอนย้าย
ไปเมืองอื่น และหน่วยงานอื่นตามการแบ่งชั้นบังคับบัญชา

2.8 เก็บรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร และจัดทำสถิติการศึกษาทั่ว
เมือง

2.9 ควบคุมและตรวจตราโดยตรงโรงเรียนเล็ก โรงเรียน
อนุบาล โรงเรียนประถมศึกษาพร้อมทั้งการเรียนการสอน
และการสอบปีติภาค

2.10 ปรับปรุงและส่งเสริมงานวัฒนธรรม จัดการเรียนการสอน
อบรมวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

2.11 ชี้นำ นำพา ตรวจตรา ส่งเสริมหน่วยงานและโรงเรียน
ต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

2.12 ปฏิบัติการแนะแนวการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

2.13 รวบรวมบัญชี ตูแลทรัพยากร พื้นฐานวัสดุอุปกรณ์การศึกษา
ทั่วเมืองของตน

2.14 ชี้นำ ตรวจตรา ส่งเสริมกระบวนการศึกษาและกีฬาอยู่
ในโรงเรียน

2.15 รายงานสภาพการศึกษา หรือคำปรึกษากับเจ้าเมืองอย่าง
ต่อเนื่อง

2.16 ประสานงานร่วมกับห้องการของหน่วยงานสาขาอื่นประจำ
เมือง บรรดาองค์การจัดตั้งมหาชน และชุมชน เพื่อพัฒนา
การศึกษาภายในเมือง

2.17 รายงานสภาพการศึกษาในเมืองให้หัวหน้าแผนกศึกษา
ประจำแขวงหรือกำแพงนาคอน โดยเฉพาะภายหลังการ

เปิดเรียนใหม่และการสอบสิ้นปีการศึกษา

มาตรา 3 ห้องการศึกษาประจำเมืองมีลัทธิ ดังนี้

- 3.1 ออกเอกสารทางการของห้องการศึกษาประจำเมืองตาม
การะบอบบาทและการมอบหมายของหน่วยเหนือ
- 3.2 เสนอการตั้ง หรือปิดโรงเรียนเล็ก โรงเรียนอนุบาลและ
โรงเรียนประถมศึกษา อนุมัติการเปิดโรงเรียนเล็ก
โรงเรียนอนุบาล และโรงเรียนประถมศึกษาของเอกชน
- 3.3 ออกใบประกาศนียบัตรจบชั้นประถมศึกษา
- 3.4 จัดการประชุมเกี่ยวกับการศึกษาทั้งเมือง
- 3.5 จัดแบ่งบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน

3) บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้าคณะอำนวยการโรงเรียน

ในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารนั้นครอบคลุมอยู่ 2 งานใหญ่คือการบริหารงานวิชาการ และการส่งเสริมการบริหารงานวิชาการ ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับงานทั้ง 6 ด้าน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานสัมพันธ์กับชุมชน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2536) ได้กล่าวไว้ในส่วนที่ 2 ว่า ในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนควรศึกษาข้อช่วย และแนวทางปฏิบัติ ในการบริหารโรงเรียนให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง และครอบคลุมทุกภาระงานเพื่อให้เพียงพอที่จะนำไปใช้ในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อช่วยและแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับงานทั้ง 6 ด้านตามภารกิจของผู้บริหาร คือ

- (1) งานวิชาการ
- (2) งานบุคลากร
- (3) งานกิจการนักเรียน
- (4) งานธุรการ และการเงิน
- (5) งานอาคารสถานที่
- (6) งานความสัมพันธ์กับชุมชน

(1) งานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องให้ความสนใจ และตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ รู้จักปรับตัวเองให้รู้และเข้าใจงานวิชาการ สามารถเป็นผู้นำของครูด้านงานวิชาการได้ ดังมีขอบข่ายดังนี้

ก. งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

- _ จัดให้มีหลักสูตร
- _ ศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตรให้ชัดเจน
- _ วางแผนนำหลักสูตรไปใช้
- _ นิเทศติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนและการประเมินผล

การนำหลักสูตรไปใช้

- _ ดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตร
- _ พัฒนาตนเองและครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้

หลักสูตรอยู่เสมอ

สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถม ให้ศึกษาแนวทางการจัดประสบการณ์เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์เข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

ข. งานด้านการเรียนการสอน

- _ จัดให้มีแผนการสอนให้ครบถ้วนทุกชั้นและทุกกลุ่มประสบการณ์
- _ จัดห้องเรียนให้มีความเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน รวมถึงจัดวัสดุ

ครุภัณฑ์และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอตามความจำเป็น

- _ จัดสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้และห้องพิเศษเพื่อสนับสนุน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ตามสภาพความพร้อมของโรงเรียน

- _ ตรวจสอบการจัดตารางสอนให้เหมาะสมกับเวลาและสอดคล้องกับ

อัตราเวลาในหลักสูตร

- _ จัดทำหรือจัดหาเอกสารประกอบหลักสูตรและแบบพิมพ์ต่าง ๆ ที่สนับสนุน

การเรียนการสอน

- _ จัดครูประจำชั้น ประจำวิชาให้เหมาะสม
- _ ติดตามการเรียนการสอนของครูอย่างสม่ำเสมอ
- _ เยี่ยมชั้นเรียน หรือสังเกตการสอน
- _ จัดครูเข้าสอนแทนครูที่ขาดหรือครูที่ไม่มาปฏิบัติงาน

ศูนย์สื่อ

ค. งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

- _ จัดหาสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอแก่นักเรียนและครู
- _ จัดบริการสื่อการเรียนการสอนภายในโรงเรียน โดยเฉพาะจัดเป็น
 - _ ให้ความรู้ในการผลิตและการนำสื่อไปใช้
 - _ ส่งเสริมการผลิตและการนำสื่อไปใช้
 - _ ประเมินผลการนำสื่อไปใช้

ง. งานวัดผลและประเมินผล

- _ วางแผนเพื่อกำหนดขั้นตอนในการวัดและประเมินผล
- _ จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นในการวัดและประเมินผล
- _ จัดทำเครื่องมือในการวัดและประเมินผล
- _ กำหนดระยะเวลา ขั้นตอน และวิธีการวัดและประเมินผล
- _ จัดบุคลากรให้รับผิดชอบเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล
- _ จัดให้มีการวิเคราะห์ผลที่ได้มาจากการวัดและประเมินผล
- _ นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปพัฒนาการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอน

- _ กำหนดมาตรการในการวัดและประเมินผลให้บรรลุเป้าหมาย

จ. งานห้องสมุด

จำนวนนักเรียน

- _ จัดเตรียมสถานที่เพื่อจัดเป็นห้องสมุดให้เหมาะสมและเพียงพอ
- _ จัดหาบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือในการ

พัฒนาห้องสมุด

- _ จัดทำทะเบียนหนังสือและทะเบียนให้บริการห้องสมุด
- _ ติดตามและประเมินการดำเนินงานห้องสมุด

ฉ. งานนิเทศภายใน

- _ ศึกษาความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายใน
- _ วางแผนการนิเทศ
- _ จัดระบบงานการนิเทศภายในโรงเรียน
- _ จัดให้มีบุคลากรในการนิเทศ

- _ จัดให้มีเอกสาร ประกอบการนิเทศ
- _ ดำเนินการนิเทศภายใน
- _ นำผลที่ได้จากการนิเทศ มาใช้ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน

ช. งานด้านวางแผนและวิธีกำหนดการดำเนินงาน

ผิดชอบในการจัดทำ

- _ ประชุมจัดทำแผน โครงการประจำปี โดยให้บุคลากรได้ร่วมรับ
- _ แต่งตั้งคณะทำงานในการจัดทำแผนพัฒนา และแผนปฏิบัติการของ

โรงเรียน

- _ ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน
- _ ศึกษานโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ
- _ กำหนดนโยบาย เป้าหมายของโรงเรียน
- _ จัดรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในการวางแผน
- _ กำหนดแผนงานต่าง ๆ เพื่อสนองนโยบายของโรงเรียนและให้

สอดคล้องกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- _ ควบคุมติดตามให้ครูรับผิดชอบงานและโครงการให้เป็นไปตามแผน

และโครงการ

- _ จัดทำโครงการในการปฏิบัติตามแผน
- _ จัดทำปฏิทินเพื่อกำกับ ควบคุมในการปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ
- _ ประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการและแผนงาน

ช. งานอบรมทางวิชาการ

งานวิชาการ

- _ รวบรวมและวิเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาด้าน
- _ กำหนดแนวทางและวิธีการในการจัดประชุมอบรมทางวิชาการ
- _ จัดส่งบุคลากรเข้าร่วมประชุม อบรมทางวิชาการกับหน่วยงานต่าง ๆ
- _ จัดประชุมภายในโรงเรียน โดยขอความร่วมมือด้านวิทยากรและ

ด้านอื่น ๆ จากหน่วยงานภายนอก

- _ จัดสัมมนาบุคลากรภายในโรงเรียน โดยใช้ทรัพยากรของโรงเรียน
- _ สรุปผลการประชุมอบรมทางวิชาการ เพื่อนำไปพัฒนาการเรียน

การสอนของโรงเรียน

— สนับสนุนให้บุคลากรในโรงเรียนได้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

— จัดทำแบบทดสอบ ประเมิน แบบฝึก ในการจัดประชุมอบรมสัมมนาทางวิชาการ

(2) งานบุคลากร

ก. การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน

— พิจารณาน้ำหนักและภารกิจของบุคลากรตามตามขอบข่ายที่โรงเรียนต้องดำเนิน

— พิจารณาถึงจำนวนและความสามารถของบุคลากรที่มีในโรงเรียน

— กำหนดบทบาทหน้าที่และมอบหมายงานให้บุคลากรได้ปฏิบัติตาม

ความรู้ความสามารถ

— จัดทำแผนภูมิการบริหารโรงเรียน

— ประเมินศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตามหน้าที่

— จัดทำทะเบียนประวัติของบุคลากร

— กำกับควบคุมการปฏิบัติงานของบุคลากร

ข. งานพัฒนาและธำรงรักษามูลค่าบุคลากร

— วางแผนกำหนดขั้นตอนวิธีการในการพัฒนาและธำรงรักษามูลค่าบุคลากร

— สืบค้นข้อมูลด้านต่าง ๆ ของบุคลากรเพื่อพิจารณาดำเนินการพัฒนา

และธำรงรักษามูลค่าบุคลากร

— ส่งเสริมให้บุคลากรได้เข้าร่วมประชุมอบรมสัมมนากับหน่วยงานอื่นและมีโอกาสศึกษาในระดับสูงขึ้น

— จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรขึ้นเอง

ค. งานรักษาระเบียบวินัย

— ให้ความรู้ในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติตน เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในฐานะเป็นข้าราชการครู และความรู้ด้านวินัยแก่บุคลากร

— กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำกับควบคุมบุคลากรให้ปฏิบัติงาน

อยู่ในขอบเขตของวินัย

- _ ดำเนินการแก้ไขปัญหของบุคลากรที่ไม่ปฏิบัติตามวินัย

ง. งานประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร

- _ ประเมินผลงานของบุคลากรเพื่อพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน เลื่อน

ตำแหน่ง พัฒนางานต่าง ๆ ของโรงเรียน

- _ จัดทำหรือจัดหาเอกสารที่ใช้ในการประเมิน
- _ ศึกษารายละเอียดและกำหนดขั้นตอนในการประเมิน
- _ ให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรที่จะได้รับการประเมิน
- _ กำหนดให้บุคลากรได้จัดเตรียมหลักฐานหรือเอกสารต่าง ๆ เพื่อพิจารณาประกอบการประเมิน พร้อมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบและมอบหมายหน้าที่ในการประเมิน
- _ พิจารณาผลที่ได้จากการประเมินบุคลากร เพื่อใช้เป็นข้อมูลทางการ

บริหาร

- _ เก็บรวบรวมข้อมูลและผลของการประเมินไว้เป็นหลักฐาน

(3) งานกิจการนักเรียน

- ก. งานที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน
- ข. งานที่โรงเรียนจัดบริการให้แก่เด็ก ได้แก่ งานบริการสุขภาพอนามัย อาหารกลางวัน บริการแนะแนว และกิจกรรมส่งเสริมให้มีชั้นในโรงเรียน

(4) งานธุรการ และการเงิน

ก. งานธุรการ

- _ งานสารบรรณ จัดให้มีบุคลากรในการจัดทำงานสารบรรณของโรงเรียน
- _ จัดหาครุภัณฑ์ อุปกรณ์ และวัสดุในการทำงานสารบรรณ
- _ จัดให้มีเอกสารและคู่มือ ในการปฏิบัติงาน มีระบบจัดเก็บหนังสือ เอกสารต่าง ๆ มีทะเบียนรับ-ส่งเอกสาร และทะเบียนหนังสือหรือเอกสารทางการ
- _ ตรวจร่างหนังสือโต้ตอบต่าง ๆ
- _ ตรวจสอบระบบงานสารบรรณให้เป็นไปด้วยความถูกต้อง
- _ ดำเนินการเกี่ยวกับการทำลายเอกสารทางการตามระเบียบ

ข. งานทะเบียนและรายงาน

- _ ดำเนินการจัดทะเบียนการเรียนของนักเรียน ครู และคุมเอกสารที่สำคัญของโรงเรียน
- _ จัดทำสถิติข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนในด้านต่าง ๆ
- _ จัดทำสถิติข้อมูล สารสนเทศตามแผนงาน
- _ จัดทำรายงานด้านข้อมูลตามแบบที่ทางราชการกำหนด

ค. งานรักษาความปลอดภัย

- _ วางแผนรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับอาคารสถานที่
- _ จัดทำคำสั่งเกี่ยวกับเรื่องการอยู่เวรยาม
- _ จัดทำให้มีวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการรักษาความปลอดภัย
- _ ตั้งผู้รับผิดชอบในการเวรยาม
- _ จัดให้มีการบันทึกเหตุการณ์ในการเวรยาม
- _ จัดให้มีการบันทึกตรวจสอบเวรยาม

ง. งานประชาสัมพันธ์

- _ กำหนดแผนและเป้าหมายในการประชาสัมพันธ์
- _ จัดเตรียมสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น
- _ กำหนดบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่งานประชาสัมพันธ์
- _ จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
- _ กำกับควบคุมการดำเนินงานประชาสัมพันธ์
- _ ประเมินผลการประชาสัมพันธ์

จ. งานการเงิน

- _ จัดให้มีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเงิน
- _ จัดให้มีคู่มือในการปฏิบัติ และเอกสารด้านการเงิน
- _ ตรวจสอบเงินงบประมาณต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้รับ
- _ ดำเนินการใช้งบประมาณให้ถูกต้องตามระเบียบ
- _ ตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการเงิน
- _ จัดให้มีการทำรายงานด้านการเงิน
- _ ดำเนินการเรื่องการเก็บรักษาและการใช้เงินนอกงบประมาณจาก

- _ ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องเงินบำรุงการศึกษา
- _ ดำเนินการเกี่ยวกับเงินโครงการอาหารกลางวัน
- _ จัดทำใบสำคัญเบิกเงินเดือนค่าจ้าง ค่าตอบแทน สวัสดิการต่าง ๆ

ค่าสาธารณูปโภค ค่าจัดซื้อจัดจ้าง

- _ จัดทำใบยืมเงิน และหลักฐานการจ่ายเงินประเภทต่าง ๆ
- _ สรุปและประเมินผลงานการใช้เงินงบประมาณในด้านต่าง ๆ

ฉ. งานพัสดุ

- _ จัดให้มีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ด้านพัสดุ
- _ จัดให้มีสถานที่และครุภัณฑ์ในการเก็บรักษาพัสดุ
- _ จัดให้มีทะเบียนเอกสารต่าง ๆ ตามระเบียบการพัสดุ
- _ จัดให้มีคู่มือตลอดจนระเบียบในเรื่องพัสดุ
- _ ดำเนินการเรื่องการซื้อ จัดจ้าง การจำหน่าย การซ่อมแซม และ

การตรวจสอบพัสดุ

- _ จัดเก็บเอกสารเกี่ยวกับงานพัสดุ
- _ ประเมินการบริหารงานพัสดุ

(5) งานอาคารสถานที่

ก. งานการจัดสร้างอาคารสถานที่ เป็นการวางรูปแบบของอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และประโยชน์การใช้สอย โดยมีคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินงานดังนี้

- _ สำรวจความต้องการเกี่ยวกับอาคารสถานที่
- _ พิจารณาสภาพของอาคารที่มีอยู่
- _ ดำเนินการด้านงบประมาณเกี่ยวกับอาคารสถานที่
- _ จัดให้มีแผนผังเกี่ยวกับอาคารสถานที่
- _ พิจารณาการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- _ กำหนดแนวทางในการก่อสร้างหรือต่อเติมอาคารสถานที่ให้เหมาะสม
- _ ควบคุมงานก่อสร้างให้ถูกต้องตามรูปแบบและรายการโดยปฏิบัติตาม

คู่มือควบคุมการก่อสร้างของราชการ

ข. งานการใช้อาคารสถานที่ ผู้บริหารควรวางแผนการใช้อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยมากที่สุดต่อการเรียนการสอนภายในโรงเรียนและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

ต่อชุมชนรอบบริเวณโรงเรียน โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- _ วางแผนการใช้สอยอาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- _ กำหนดการใช้อาคารสถานที่ให้เหมาะกับการจัดกิจกรรมการเรียน

การสอน

- _ ให้ความรู้ในเรื่องการใช้อาคารสถานที่แก่ครู นักเรียน และชุมชน
- _ จัดทำแผนผังของอาคารแสดงการใช้ประโยชน์ห้องต่าง ๆ
- _ จัดให้มีเอกสารแนะนำการให้บริการด้านอาคารสถานที่แก่ชุมชน
- _ พิจารณาการขอใช้อาคารสถานที่ของชุมชน โดยคำนึงถึงระเบียบ

การใช้อาคารสถานที่ทางราชการ

ค. งานการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ผู้บริหารควรจัดให้มีบุคลากร

รับผิดชอบดูแลอาคารสถานที่ โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- _ ส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการบำรุง

รักษาอาคาร สถานที่

- _ ตกแต่งอาคารสถานที่ให้สวยงาม สะอาด เหมาะสมแก่สภาพของ

สถานศึกษา

- _ ตรวจสอบและสำรวจสภาพอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้
อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรงอยู่เสมอ

ง. งานควบคุมดูแลอาคารสถานที่เป็นงานกำกับติดตามผลการใช้การบำรุงรักษาการตกแต่ง รวมถึงการควบคุมการปฏิบัติงานของสถานที่ให้เป็นไปตามระเบียบทางราชการ โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

_ แต่งตั้งเวรยามในการควบคุม ดูแลรักษาอาคารสถานที่ตามระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับสถานราชการ

_ จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ในการป้องกันอันตราย ซึ่งอาจเกิดขึ้นแก่อาคารสถานที่

- _ ตรวจสอบอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ใช้เป็นประจำ

_ กำกับดูแลการใช้อาคารสถานที่ ในกรณีที่มีบุคคลภายนอกมาขอใช้อาคารสถานที่

- _ จัดให้มีรั้วเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับอาคารสถานที่

ผู้บริหารอาจดำเนินการโดยใช้งบประมาณของทางราชการ เงินบำรุงการศึกษาหรือขอบริจาค

จ. งานประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ ผู้บริหารควรจัดให้มีการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่เพื่อการปรับปรุงและเก็บข้อมูลสำหรับวางแผนดำเนินงานในปีต่อไป โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- _ จัดทำแบบสำรวจในการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่
- _ แต่งตั้งผู้รับผิดชอบ
- _ ดำเนินการประเมินผลการใช้ โดยให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วม
- _ สรุปปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข

(6) งานความสัมพันธ์กับชุมชน

ผู้บริหารควรจัดให้มีความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 6 งาน คือ

ก. งานการให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- _ กำหนดแนวทางในการให้บริการแก่ชุมชน
- _ กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการให้บริการแก่ชุมชน
- _ ให้บริการด้านอาคารสถานที่โดยยึดระเบียบการขอใช้อาคารสถานศึกษา
- _ ให้บริการด้านความรู้ และวิชาการแก่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ
- _ ให้การบริการด้านบุคลากรแก่ชุมชนในโอกาสต่าง ๆ
- _ ให้การบริการด้านวัสดุอุปกรณ์
- _ อำนวยความสะดวก รวดเร็วในการติดต่องานต่าง ๆ ที่โรงเรียน

ข. งานการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนเป็นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือโรงเรียนทั้งในด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์และแนวคิ โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- _ ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของโรงเรียนโดยการประชุมผู้ปกครอง ทำวารสาร หรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ จัดป้ายประกาศเผยแพร่ข่าวสาร และพบปะเยี่ยมเยียนในโอกาสที่เหมาะสม
- _ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน โดยชุมชนอาจเข้ามาช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ แรงงาน หรือวัสดุ
- _ จัดลำดับความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่โรงเรียนเห็นว่าควรขอการสนับสนุนจากชุมชนและประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ

- _ จัดทำโครงการเพื่อขอการสนับสนุนจากชุมชน
- _ จัดให้มีการยกย่อง ตอบขอบคุณแก่ผู้ช่วยเหลือโรงเรียน
- _ จัดทำรายงานการได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนเสนอให้หน่วยงาน

สังกัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

ค. งานเกี่ยวกับกรรมการศึกษา กรรมการศึกษาเป็นผู้ที่จะเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ โดยมีแนวดำเนินการดังนี้

_ วางแผนเกี่ยวกับการสรรหาบุคลากรเพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการศึกษา โดยประชุมคณะกรรมการเพื่อสรรหาบุคคลที่เหมาะสม

- _ ดำเนินการติดต่อบุคคลที่แต่งตั้งให้เป็นกรรมการศึกษา
- _ ชี้แจงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศึกษาแก่บุคคลที่จะได้รับ

การแต่งตั้ง

- _ เสนอแนะการแต่งตั้งกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนต่อหน่วยงาน

ต้นสังกัด

- _ จัดให้มีการประชุมกรรมการศึกษาเพื่อให้มีบทบาทในการพัฒนา

โรงเรียน

- _ จัดให้มีสมุดบันทึกการประชุม และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการม

การศึกษา

ง. งานการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ เป็นการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

_ วางแผนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

_ กำหนดบุคลากรในการติดต่อประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

_ ดำเนินการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ทางด้านศาสนา งานประเพณีต่าง ๆ การพัฒนาท้องถิ่น การส่งเสริมการกีฬา

_ ให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน และหน่วยงานอื่นตามโอกาสอันควร

_ ประเมินผลความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นระยะตามที่กำหนดไว้ในโครงการ

จ. งานการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม หรือมูลนิธิ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของ

โรงเรียน โดยตั้งคณะกรรมการการดำเนินงานดังนี้

- _ คึกขาระเบียงเกี่ยวกับการจัดตั้ง ชมรม สมาคม มูลนิธิ
- _ วางแผนให้มีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ
- _ เชิญบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นคณะกรรมการร่วมดำเนินการกับ

โรงเรียน

_ อำนวยความสะดวกในเรื่องอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์แก่ผู้ก่อตั้ง
กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิตามความเหมาะสม

- _ ช่วยติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการจดทะเบียนและอื่น ๆ

จ. งานการประชาสัมพันธ์ เป็นการเผยแพร่ข่าวสาร และผลงานของ
โรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ โดยมีแนว
ปฏิบัติดังนี้

- _ แต่งตั้งบุคลากรทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน
- _ กำหนดแผน เป้าหมาย และวิธีดำเนินการ โดยกำหนดเป็นหนังสือ
การให้ข่าวสารแก่สื่อมวลชน การโฆษณา การจัดทำเอกสาร และร่วมกิจกรรมของชุมชน
- _ ดำเนินการประชาสัมพันธ์ตามแผน
- _ ติดตามประเมินผล การประชาสัมพันธ์

4) บทบาทของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนอนุบาล

การจัดการศึกษาระดับอนุบาลนั้น หน่วยงานที่สำคัญที่สุด คือ โรงเรียนอนุบาล
เพราะเป็นหน่วยงานที่นำเอาหลักการ และจุดมุ่งหมายของแนวการจัดประสบการณ์ไปสู่การปฏิบัติ
ซึ่งโรงเรียนอนุบาลจะจัดการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กได้ดีเพียง ไດนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถ
ในการบริหารงานของผู้บริหาร และผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532) ได้ระบุไว้ว่าบทบาทของผู้ช่วย
ผู้บริหารโรงเรียน ในฐานะผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทอยู่ 3 ฐานะ คือ

(1) บทบาทผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษา มีบทบาทแยกตามการบริหารโรงเรียน

6 งาน คือ

ก. งานวิชาการ

- _ ช่วยกำหนดนโยบาย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และวางแผนงานของ
โรงเรียน

- _ ช่วยกำกับ ติดตาม นิเทศการสอน และการดำเนินงาน
- _ ช่วยจัดหาหลักสูตร เอกสารหลักสูตรและสื่อการสอน
- _ นำเทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ทางการศึกษามาใช้และเผยแพร่
- _ ช่วยวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลจัดทำสถิติ
- _ ช่วยจัดการอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

ข. งานบุคลากร

- _ ช่วยวางแผนปฏิบัติงาน กำหนดหน้าที่และวิธีดำเนินงานของบุคลากร
- _ ช่วยกำกับ ติดตาม และนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร
- _ ช่วยประเมินผลการปฏิบัติงาน

ค. งานกิจการนักเรียน

- _ ช่วยจัดการบริการแนะแนวห้องสมุดและสื่อการสอน
- _ ช่วยส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ

ง. งานธุรการและการเงิน

- _ ช่วยดูแล ควบคุมงานธุรการ การเงินให้เป็นไปตามระเบียบ
- _ ช่วยเหลือให้ความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงาน

จ. งานอาคารสถานที่

- _ ช่วยพัฒนาอาคารสถานที่ให้ ได้มาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน
- _ ส่งเสริม ให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการบำรุงอาคารสถานที่

ฉ. งานความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน

- _ ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่น
- _ ช่วยจัดกิจกรรมส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน
- _ ช่วยอบรมวิชาสามัญและวิชาชีพให้แก่ประชาชน

(2) บทบาทในฐานะ เป็นผู้ประสานงาน ในกรณีที่ทีมงานที่ปฏิบัติเพิ่มจากครูผู้สอน โดยจะมีบทบาทในการประสานงานระหว่างหัวหน้าสถานศึกษา ครู นักเรียน ภารโรง และบุคลากร ในชุมชนการประสานงานที่ดีจะช่วยให้กิจกรรมต่าง ๆ ไม่ซ้ำซ้อนกันและลดความขัดแย้งในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ผู้ช่วยบริหารจึงมีบทบาทในฐานะผู้ประสานงานดังนี้

ก. ช่วยเหลือการวางแผนของโรงเรียน ได้แก่ การแบ่งงาน กำหนด ความรับผิดชอบ เป็นต้น

ข. ช่วยเหลือในการปฏิบัติงานตามแผน ได้แก่ การกำกับ ติดตาม นิเทศ

แก้ไขปัญา และติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ

ค. ช่วยจัดกิจกรรมเสริมเพื่อการประสานงาน เช่น การประชุม พบปะ สัสนสรค์ เพื่อแสดงความคิดเห็นเสนอแนวทางปฏิบัติ สร้างความคุ้นเคย และอำนวยความสะดวก ในการปฏิบัติงาน

ง. ช่วยเหลือการประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอทั้งทางวาจาและเอกสาร

(3) บทบาทในฐานะผู้รักษาการในตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนคนใดได้ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้รักษาการในตำแหน่งจะมีบทบาทดังนี้

ก. เป็นผู้บริหารโรงเรียน โดยมีบทบาทตามบทบาทผู้บริหารโรงเรียนทุก อย่าง เช่น การวางแผนและดำเนินการบริหารโรงเรียนตามการบริหารโรงเรียน

ข. เป็นกรรมการอื่น ๆ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ข้อกำหนด คำสั่ง เช่น กรรมการกลุ่มโรงเรียน เลขาธิการกรรมการการศึกษา เป็นต้น

สรุปได้ว่า ผู้ช่วยผู้บริหารมีบทบาท 3 ฐานะ คือ เป็นผู้บริหารงานทั้ง 6 งาน ของผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้ประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานทั้งในและนอกสถานศึกษา และ เป็นผู้รักษาการในตำแหน่ง คือ เป็นผู้บริหารโรงเรียนในกรณีที่ตำแหน่งผู้บริหารว่างลง หรือ ไม่อยู่เป็นชั่วคราว

5) บทบาทและหน้าที่ของครูอนุบาล

ครูอนุบาลที่ปฏิบัติหน้าที่การเรียนการสอนในโรงเรียนอนุบาลเป็นผู้ที่มีความสำคัญ ต่อเด็กเป็นอย่างมาก เพราะจะต้องมีพฤติกรรมโต้ตอบเด็กอยู่ตลอดเวลาและมีอิทธิพลในการเสริม บูลิกลิภาพและพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงมีแนวทางปฏิบัติสำหรับครูอนุบาลดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2523)

(1) บทบาทของครูในฐานะเป็นแบบอย่าง

เนื่องจากเด็กก่อนวัยเรียนมีความสามารถในการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ เป็นอันมาก เพราะฉะนั้นครูจึงควร

ก. มีบุคลิกภาพเป็นแบบอย่างที่ดี นั้นได้แก่ กิริยาท่าทาง การแต่งกาย การวางตัวการพูดจาที่เหมาะสมตามสภาพวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ

ข. ใช้เสียงอ่อนโยนและสุภาพ ประโยคที่พูดควรเป็นจะประโยคที่สมบูรณ์ และชัดเจน

ค. ฝึกความมีระเบียบ ความสะอาด ความประหยัด โดยการจัดสภาพ

ห้องเรียน มุมเล่นของเด็กให้เด็กเคยชินกับความเป็นระเบียบ และความสะอาด การรู้จักเก็บรักษาและซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์

ง. ปฏิบัติต่อเด็กทุกคนด้วยความรักโดยเสมอหน้ากัน ไม่แสดงความลำเอียง เพราะเด็กจะมีความรู้สึกไวในเรื่องนี้

(2) บทบาทของครูในการเสริมสร้างบุคลิกภาพและการสร้างสรรค์

ก. ตั้งใจฟังเวลาเด็กพูด

ข. สนใจต่อคำถามของนักเรียน ส่งเสริมให้เด็กอยากรู้อยากเห็น

ค. ชมเชยหรือแสดงกิริยาชื่นชมในผลงานของเด็ก พยายามช่วยให้เด็กมี

ความมั่นใจในความสามารถของตน

ง. เคารพในความแตกต่างของเด็ก ไม่เปรียบเทียบเด็ก

จ. ให้โอกาสเด็กได้เล่นและทำกิจกรรมด้วยตนเองอย่างอิสระและ

สร้างสรรค์

(3) บทบาทของครูในการส่งเสริมโภชนาการของเด็ก

ก. ร่วมกับผู้ปกครอง โดยเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารได้ตามสภาพ

ท้องถิ่น

ข. จัดทำอาหารกลางวันและอาหารว่างให้เด็ก โดยร่วมมือกับผู้ปกครอง

ค. ประเมินสภาพโภชนาการเป็นระยะ ๆ ร่วมกับผู้ปกครองในการศึกษา

โภชนาการของเด็กและแก้ไขปรับปรุงถ้ามีปัญหา

(4) บทบาทของครูในการส่งเสริมนิสัยส่วนตัวและสังคม

— ฝึกเด็กให้มีนิสัยในเรื่องกิจวัตรส่วนตัวอย่างมีระเบียบ ซักถ่าย รักษาความสะอาด เล่นหรือเรียน

— ฝึกให้เด็กเล่นเป็นกลุ่ม มีกติกา

— ฝึกให้เด็กรู้จักการแบ่งปัน

— ฝึกให้เด็กสามารถเล่นตามลำพัง

— ฝึกให้เด็กเอาใจใส่ต่อความรู้สึกของผู้อื่น

— ฝึกให้เด็กเล่นช่วยเหลือผู้อื่น

— ยอมรับอารมณ์ของเด็กให้เด็กแสดงความรู้สึกโกรธหรือปฏิเสธ ไม่ควรบังคับ

ให้เด็กต้องสมยอมเพราะจะทำให้เด็กไม่สามารถพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง

(5) บทบาทของครูในการส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อเล็กและการปรับตัวโดยทั่วไป

พัฒนาการทางกล้ามเนื้อเล็ก จะเป็นการสร้างความพร้อมในการเรียนหนังสือของเด็กเพราะการส่งเสริมพัฒนาการของกล้ามเนื้อเล็กอันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้มือและสายตาจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ในการอ่านเขียนของเด็ก ซึ่งจะได้ผลกว่าการสอนอ่านและเขียนแก่เด็กเล็ก ๆ ในขณะที่เด็กยังไม่พร้อม การส่งเสริมการพัฒนากล้ามเนื้อเล็กของเด็กนั้นครูอาจทำได้ดังต่อไปนี้

ก. ให้เด็กปั้น เช่น ปั้นดิน ดินน้ำมัน แป้ง ทั้งนี้เพื่อบริหารนิ้วมือ ซึ่งเตรียมกล้ามเนื้อสำหรับการเขียน และการปั้นยังเป็นโอกาสให้เด็กได้สร้างสรรค์ปั้นรูปต่าง ๆ และได้เรียนรู้ขนาด น้ำหนัก

ข. ให้เด็กฉีกกระดาษ และตัดกระดาษด้วยกรรไกรปลายบ้าน

ค. ให้เด็กติด ปะ แปะ ด้วยแป้งเปียก เพื่อทำรูปต่าง ๆ

ง. ให้เด็กวาดรูปด้วยสื่อชนิดต่าง ๆ เช่น ดินสอ สีเทียน สีชอล์ค สีน้ำ

สีจากพืช

จ. ให้เด็กเขียนเส้น และรูปต่าง ๆ

ฉ. ให้เด็กต่อท่อนบล็อกหรือกล่อง

ช. ให้เด็กสังเกตเพื่อแยกลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งของ

ซ. ให้เด็กสังเกตเพื่อแยกรส แยกขนาดได้

ณ. ให้เด็กสามารถรู้ด้านต่าง ๆ ของตัวเอง เช่น ข้าง ขวา หน้า หลัง

ญ. ให้เด็กสามารถแยกความแตกต่างระหว่างวันและเมื่อวานนี้

(6) บทบาทครูในการส่งเสริมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อใหญ่ และการทรงตัว

ก. ให้เด็กฝึก นั่ง ยืน เดิน วิ่ง ให้ถูกต้อง

ข. ฝึกให้เด็กกระโดด

ค. ฝึกให้เด็กวิ่ง วิ่งกระโดด หรือวิ่งเพื่อกระโดด

ง. ให้เด็กได้ปีน ลอด คลาน เลื่อนไถล

จ. ให้เด็กเล่นลูกบอล เตะ และรับลูกบอลได้

ฉ. ให้เด็กถีบรถสามล้อได้

ช. ให้เด็กสามารถแสดงท่าทางอย่างมีความหมาย

ซ. ให้เด็กเล่นดนตรีง่าย ๆ ตามสภาพท้องถิ่น

ณ. ให้เด็กเล่นดนตรีง่าย ๆ

ญ. แก้ไขการทรงตัวที่ไม่เหมาะสมของเด็ก

(7) บทบาทของครูในการส่งเสริมความเข้าใจภาษา

- ก. สนทนากับเด็กและจัดกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กบอก ชื่อสี ชื่อวัน ในสัปดาห์
คำตรงข้ามบุพพท เช่น ใต้ บน ล่าง
- ข. ครูเล่านิทาน หรืออ่านเรื่องจากหนังสือให้ฟัง เพื่อฝึกความสามารถใน
การฟังของเด็ก และเพื่อเพิ่มความรู้ในคำศัพท์ใหม่ ๆ
- ค. ให้เด็กเล่าเรื่องเกี่ยวกับตัวเอง และสิ่งที่ได้พบเห็นหรือนึกคิด
- ง. ส่งเสริมให้เด็กเล่นสมมติ โดยการจัดมุมบ้านและอื่น ๆ
- จ. พาเด็กไปศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะมีประสบการณ์ใหม่ ๆ รอบตัว ครู
อธิบาย และส่งเสริมให้เด็กซักถาม สังเกต
- ฉ. จัดทำเกมการศึกษาที่จะฝึกให้เด็กเห็นความแตกต่าง เช่น เกมจับคู่ ฯลฯ
- ช. ฝึกให้เด็กสังเกตความเห็นแตกต่างของเสียง เพื่อเตรียมความพร้อมใน
การเรียนรู้
- ซ. ให้เด็กค้นกับตัวหนังสือเป็นคำ ๆ มีความหมาย เช่น ให้มีสัญลักษณ์
ประจำวัสดุเครื่องใช้ประจำตัวเด็ก พร้อมกับชื่อ นามสกุล หรือเล่นเกมการศึกษา ซึ่งมีโอกาสได้
ค้นเคยกับตัวหนังสือ
- ณ. จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการพูดและการฟังของเด็ก เช่น ละครหุ่น
การแสดงต่าง ๆ
- ญ. จัดกิจกรรมที่让孩子เข้าใจความหมายของตัวเลข

ราตรี นนทธรรม และผ่องพรรณ เอกอาวุธ (อ้างใน เสาวณีย์ วัลลิสฺติ, 2535)
แสดงความคิดเห็นสรุปว่า บทบาทหน้าที่ของครูสอนชั้นเด็กเล็กแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) บทบาทหน้าที่ทางวิชาการ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวและแผนการจัด
ประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กเป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การ
วัดและการประเมินผล การจัดทำและการดัดแปลงสื่อที่ใช้ในการสอน เตรียมตัวและพัฒนาตนเอง
และพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2) บทบาทหน้าที่ทางธุรการ จัดการบริหารให้คำแนะนำชี้แจงแก่ผู้ปกครอง เกี่ยว
กับการจัดการศึกษาชั้นเด็กเล็ก จัดทำประวัตินักเรียน บัญชีเรียกชื่อนักเรียน สมุดประจำชั้น
นักเรียน สมุดรายงาน ตารางกิจกรรมประจำวัน ใบตรวจสุขภาพ สมุดหมายเหตุประจำชั้น
บัญชีวัสดุอุปกรณ์ครุภัณฑ์ บริเวณที่เล่น และอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา

3) บทบาทหน้าที่จัดการชั้นเรียน การจัดชั้นเรียนของเด็กควรให้มีสภาพเป็นทั้ง บ้านและที่เรียน ครูเป็นสมาชิกคนหนึ่งของบ้านทำหน้าที่สั่งสอน อบรมดูแลเลี้ยงเด็ก ความมุ่งหมายเพื่อให้เด็กมีความสุข สนุก สะดวก สบายตามความต้องการของเด็ก ฉะนั้นการจัดชั้นเรียนของเด็กเล็กควรดำเนินการในต่าง ๆ ได้แก่ สีทาสีห้องจัดเป็นสีอ่อน ๆ เย็นตา เช่น สีฟ้า สีเขียว สีชมพู สีเหลือง แสงสว่างของห้องมีหน้าต่างหลายบาน และไม่ควรสูงจากพื้นเกิน 70 เซนติเมตร เพื่อเด็กจะได้มองดูภาพจากหน้าต่างได้ ห้องเรียนปราศจากกลิ่นเหม็นมีที่ระบายอากาศเพื่อให้ได้รับอากาศบริสุทธิ์ การรักษาความสะอาดของพื้นห้องและและความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้การเรียนการสอน ซึ่งคำนึงถึงความปลอดภัยที่จะเป็นอันตรายแก่เด็กได้คือ โต๊ะ เก้าอี้จะต้องมีขนาดเหมาะสมกับเด็ก มุมโต๊ะ เก้าอี้ควรให้มน ความสะดวกสบายในการหยิบจับเครื่องใช้เด็กจะมีความสุขเมื่อมีสิ่งของเครื่องใช้ที่สะดวกและน่าดู

จากสิ่งที่กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่า ครูสอนในชั้นเด็กเล็กมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบมากมาย ในการเตรียมความพร้อมและประสบการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน พร้อมกันนั้นยังมีหน้าที่ธุรการและการจัดชั้นเรียนควบคู่กันไป นอกจากนี้ครูสอนเด็กเล็กยังมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับงานสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานอื่น ดังนี้

1) ครูกับผู้ปกครอง เพื่อช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจลูกของตนเองดีขึ้นในเรื่องนโยบาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการเรียนการสอน การหาโอกาสพูดคุยสนทนากับผู้ปกครองทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้โอกาสผู้ปกครองได้เข้าสังเกตการเรียนการสอนมีส่วนร่วมในการพูดคุยกับเด็ก และเข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมภายในโรงเรียน ครูควรจัดทำเอกสารเกี่ยวกับกิจการของโรงเรียนแจ้งผู้ปกครอง ไปเยี่ยมบ้านเด็กเพื่อพบปะสนทนากับผู้ปกครองของเด็ก ในยามปกติ ตลอดในยามเจ็บป่วยหรือเดือดร้อน

2) ครูกับชุมชน ติดต่อเยี่ยมชุมชนอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอ ช่วยเหลือประชาชนในการติดต่อธุรกิจภายในโรงเรียน มีการประชุมกับชุมชนเพื่อช่วยพัฒนาชุมชน

3) ครูกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จุดหมายใหญ่ ๆ คือ ต้องการให้ครูมีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานของครูหรือผู้ดูแลเด็กในหน่วยงานอื่น เช่น สาธารณสุข พัฒนาชุมชน ประชาสงเคราะห์ ฯลฯ เป็นต้น เพื่อให้มีโอกาสประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงานของทุก ๆ ฝ่าย ได้แก่ เยี่ยมชมการจัดการเรียนการสอนหรือการอบรมเลี้ยงดูเด็กของหน่วยงานอื่น เชิญชวนครูหรือผู้ดูแลเด็กในหน่วยงานอื่น ๆ มาเยี่ยมชมการจัดการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนของตน ประชุมพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดจนพบปะสังสรรค์ระหว่างโรงเรียน ครู และเด็ก เพื่อให้

เกิดมิตรภาพที่ดีต่อกัน

สรุปได้ว่า ครูมีหน้าที่สำคัญในการปฏิบัติการเรียนการสอนและมีบทบาทในการดำเนินงานเกี่ยวกับงานของโรงเรียนทั้ง 6 งานดังที่กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะในโรงเรียนอนุบาลครูอนุบาลนอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับงาน 6 งานคือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานสัมพันธ์กับชุมชนแล้ว ครูอนุบาลจะต้องทำตัวให้เหมือนมารดา พี่เลี้ยง เพื่อนและเป็นผู้นำของเด็ก ดังนั้นครูอนุบาลจะต้องมีอรรถยาลักษณ์ที่ดี กิริยามารยาทดี มีความประพฤติที่สามารถเข้าใจเด็ก และอยู่กับเด็กได้อย่างเหมาะสมสำหรับการเป็นแม่แบบที่ดีแก่เด็กได้ พร้อมทั้งเข้าใจในขั้นตอนพัฒนาการของเด็ก

2.3 พัฒนาการของเด็กอนุบาล

พัฒนาการของเด็กมีมาตั้งแต่ อายุ 0-6 ปี เป็นช่วงสำคัญในการเจริญเติบโตของเด็ก จึงมีทฤษฎีพัฒนาการเด็กได้กล่าวไว้ดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2523)

พัฒนาการเด็กมีเป็นระยะเป็นขั้นตอนแต่ละช่วงอายุมีความหมาย และมีความสำคัญแก่ชีวิต เพราะเป็นรากฐานของบุคคลเมื่อเป็นผู้ใหญ่ เด็กเป็นบุคคลที่ค่อย ๆ เจริญขึ้นตามเวลาที่ผ่านไป Gesell ได้แบ่งพัฒนาการพฤติกรรมของเด็กออกเป็น 4 ภาค คือ พัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว (Motor) ด้านภาษา (Language) ด้านการปรับตัว (Adaptive) และด้านสังคม (Social) เขาเน้นถึงวุฒิภาวะทางร่างกายเป็นสำคัญ บุคลิกภาพ อัตราพัฒนาการ และความสามารถขึ้นกับแต่ละบุคคล Erison เน้นถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กที่ทำให้เด็กมีความสุข มีความมั่นใจในตัวเอง เขาจึงกล่าวถึงการปฏิบัติตนของพ่อแม่เป็นสำคัญ ในขณะที่ Piaget ได้ให้ทฤษฎีของการพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และ Freud กล่าวถึงประสบการณ์ในวัยเด็กโดยเน้นความสำคัญของความรู้สึกแต่วัยเด็ก และการตอบสนองของร่างกายตามอวัยวะต่าง ๆ

เมื่อพ้นอายุขวบที่ 2 ก้าวเข้าวัยขวบที่ 3 เด็กมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ด้าน ที่เจริญมากคือด้านภาษา จากเด็กที่พูดภาษาของตนเองหรือยังพูดได้น้อยมาเป็นเด็กที่สามารถพูดได้เป็นประโยค และใช้ภาษาเป็นการสื่อความหมายชัดเจนขึ้น คำศัพท์ต่าง ๆ เจริญขึ้นมากมาย ทำให้เด็กมีการรับรู้ความเข้าใจ และความคิดเห็นตลอดจนด้านสัมพันธ์กับบุคคลเกิดขึ้น แต่เด็กยังใช้ท่าทางประกอบคำพูด และช่วยในการแสดงออกของความคิดเห็น และคำพูดพร้อมทั้งพฤติกรรมท่าทาง และคำพูดใช้แทนกันกลับไปกลับมาได้ ความสามารถในการฟังมีมากขึ้น และสามารถเชื่อมโยงความเข้าใจได้ดีกว่าวัยขวบที่ 2 นอกจากนี้เด็กยังสามารถจำและท่อง เช่น ร้องเพลง

นับเลข และชอบกระทำซ้ำ ๆ กัน

ในด้านการเคลื่อนไหว เด็กในวัยนี้ชอบวิ่ง กระโดด ไม่หยุดนิ่ง ชอบเล่น แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเล่นเป็นหมู่ การทรงตัวดีขึ้น กระโดด 2 เท้าดีขึ้น ซี่จักรยาน 3 ล้อได้ วิ่งได้คล่องและทรงตัวได้ดีกว่าในขวบที่ 2 แสดงความสนใจและบางคนชอบขีดเขียน เช่น เขียนวงกลมได้ แต่วาดรูปคนยังไม่ได้ ต่อบล็อกได้สูงถึง 9-10 อัน และสามารถจัดเรียงและวางอันที่สามารถบล็อกเป็นสะพานดังตัวอย่าง หรือการที่ภาษาเจริญได้เร็วนั้นช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ชนิดการเปรียบเทียบ การแบ่ง และสิ่งรอบตัวมากขึ้น จึงเห็นเสมอว่าเด็กมักจะมีคำถามซ้ำ ๆ กัน เข้าใจคำบุพบทบน ใต้ ข้างใน ข้างนอกมากขึ้น แม้เด็กยังบอกสีไม่ได้เป็นส่วนใหญ่ แต่จะเข้าใจรูปร่าง และสามารถหยิบบุคคลคล้ายกันหรือเหมือนกันอย่างถูกต้อง เด็กวัยนี้ยังทำตามอยู่แต่เมื่อเขาพ้นวัยนี้หรือในบางคนประมาณกลางปีขวบที่ 3 จะเริ่มดื้อ แสดงการไม่ยอมทำตามมากขึ้น การที่เด็กกว้างง่ายและยอมทำตามเลียนแบบในวัยขวบที่ 2 ต่อขวบที่ 3 นี้ ทำให้เป็นที่น่ารำคาญขึ้นชมของผู้ใหญ่ ในวัยนี้บ่งบอกถึงการยอมรับบุคคลมากขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่าเด็กจะยอมทำตามเสมอไป เขาจะมีเวลาที่เป็นตัวของเขาเองแสดงความไม่พอใจ โกรธและรู้จักอิจฉา มีความอยากรู้อยากเห็นโลกภายนอกมากขึ้น เด็กอาจเริ่มช่วยตัวเองได้ดีขึ้นแต่ยังต้องการความช่วยเหลือของผู้ใหญ่อยู่

วัย 4 ปี ลักษณะวัยนี้คือความช่างพูด พูดเก่ง และมีจินตนาการสูง เด็กยังไม่สามารถแยกความเป็นจริงออกจากมโนภาพหรือความคิดฝันได้จึงทำให้บางครั้งเด็กอาจพูดหรือเล่าเรื่องที่ไม่เป็นจริง จนผู้ใหญ่เข้าใจว่าเด็กโกหก เด็กที่ฉลาดมักมีคำถามอยู่เสมอและชอบพูด ชอบเจรจา พูดติดต่อไปเรื่อยๆ เพื่อให้เป็นที่สนใจและหรือเป็นการยอมรับในสังคม คำถามที่เด็กวัยนี้ใช้มักจะเป็นคำ "ทำไม" และ"อย่างไร" การถามซ้ำอย่างวัยขวบที่ 3 ลดน้อยลง ในคำพูดจะเริ่มแสดงเหตุผลแล้ว หรือความคิดแตกฉานขึ้น รู้จักการเปรียบเทียบสิ่งของบางอย่างบ้างแล้ว คำสนทนาและคำตอบมักจะตรงไปตรงมาและสามารถสนทนาบางเรื่องหรือเล่าเรื่องที่ตนประสบพบมา

เด็กวัยนี้การเจริญทางด้านกล้ามเนื้อดีขึ้นและแข็งแรงขึ้น นอกจากวิ่ง ทรงตัวดีขึ้นเด็กยังกระโดดได้ไกลขึ้น กระโดดข้ามได้ ยืนขาเดียวได้นานกว่าวัยขวบที่ 3 และมีลักษณะการใช้กำลังชาติขึ้นมาก จนตัวเองรู้สึกอึดใสในการเดิน วิ่งและไปด้วยตัวของเขาเอง ข้อต่างๆ เคลื่อนไหวดีขึ้น ขว้างลูกฟุตบอลด้วยแขนที่ยกสูงและเหวี่ยงได้ไกล การใช้นิ้วในการทำงานและเอียงดีขึ้นเช่น ใส่กระดุม ผูกเชือกกรองเท้า สามารถเขียนวงกลม (O) กากบาท (X) และรูปสี่เหลี่ยม (□) แต่สามเหลี่ยม (Δ) ยังเขียนไม่ได้

ความรู้สึกต่อตนเองดีขึ้น มีการระวังและรู้ตัวดีกว่าวัยต้น เด็กวัยนี้เริ่มมีภาพพจน์ของตัวเอง เช่น การวาดรูปคนจะมีหัว แขนและขา หรือมีตาได้ เริ่มเติมสิ่งที่บกพร่องได้

การเล่นช้านแต่ละเปลี่ยนการเล่นบ่อยขึ้น จิตใจวัยนี้จะเต็มไปด้วยชีวิตชีวา รื่นเริง ชอบเล่นอิสระ และชอบสังคมต้อนรับบุคคล การแยกจากเม่ง่ายขึ้น และใช้ภาษาพูดมากกว่าการใช้ท่าทาง เขาสามารถพูดคำทวิจารณ์ และตั้งคำถามได้ การเล่นส่วนใหญ่เริ่มสนใจเพื่อนเล่นและเล่นเป็นหมู่กับเด็กอื่นได้แต่ยังเอาใจตัวเอง ชอบเอาชนะ ชอบทำตนเหนือกว่าคนอื่นแม้จะรู้จักการแบ่งบ้าง และฟังกฎเกณฑ์บ้าง เด็กสามารถช่วยตัวเองได้มากขึ้นแต่ยังชอบทำตามใจตัวเองมากกว่าทำตามกฎเกณฑ์ เด็กวัยนี้แม้จะพูดเก่งดูเหมือนมีเหตุผล แต่ความคิดและความสามารถในการปรับตัวก็ยังไม่มาก เด็กมีความกลัวที่ไร้เหตุผลได้เยอะ ในอายุระหว่าง 3-4 ปีนี้เด็กมีความรู้สึกลอยาทดลอง ทั้งการทดสอบปฏิกิริยาผู้ใหญ่ และการย้ำทำเพื่อความแน่ใจในการเรียนรู้ของตนเอง

วัยอนุบาล (Kindergarten) คือเด็กอยู่ในระหว่าง 4-6 ปี เมื่อเด็กอายุพ้นวัย 4 ปี อย่างเข้าขวบที่ 5 ปี เด็กจะเข้ามาสู่ตอนปลายของวัยกระยะต้น (Early childhood) และเตรียมพร้อมที่จะจากไปสู่โรงเรียนเป็นวัยของการเตรียมตัวที่จะไปสู่บทเรียนและกฎข้อบังคับของสังคมที่แท้จริงขึ้น เด็กต้องเตรียมพร้อมสำหรับการช่วยตัวเอง การยอมรับบุคคลอื่นนอกเหนือไปจากคนในครอบครัวตน การปรับตัวกับข้อตกลงและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ การอยู่ร่วมหมู่รวมพวกและความคิดพัฒนาที่จะมีความสนใจและตั้งใจรับบทเรียนต่าง ๆ ในชั้นประถมได้ ฉะนั้นในช่วงวัยต่อของระยะ 4, 5 และบางคนอาจจะถึงขวบที่ 6 จึงเป็นวัยที่เตรียมเด็กให้พร้อมไปสู่บทเรียนและโรงเรียนที่แท้จริง ซึ่งเมื่อถึงวัยปลายของขวบที่ 6 เด็กส่วนใหญ่จะพร้อมสำหรับการรับบทเรียนการรับกฎเกณฑ์ข้อบังคับ การควบคุมตัวเอง ช่วยเหลือตัวเอง และการแยกจากบ้านไปสู่โรงเรียนที่แท้จริง รู้จักมิตรและเล่นกับเพื่อน มีความเป็นเด็กหญิงเด็กชายได้สมบูรณ์ พร้อมกับแก้ปัญหาของข้อขัดแย้งทางเอดิปัล (Oedipal) คือ เด็กจะรักใคร่สนิทสนม ใกล้ชิดห่วงแหน และจะเป็นปฏิปักษ์ทำตนแข่งขันเป็นศัตรูกับพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงข้ามกับตน)

ทางด้านการเคลื่อนไหว เด็กวัย 4-6 ปีนี้ จะเป็นเด็กที่มีความคล่องตัว และว่องไวต่อการเดินการวิ่ง การหยิบจับ และการช่วยตัวเอง สามารถควบคุมและบังคับการทรงตัวได้ดี กระโดดข้าม หรือเขย่งปลายเท้า ยืนขาเดียวได้ ทำให้เด็กวัยนี้พร้อมที่จะเรียนเกี่ยวกับการออกกำลังกาย หัดพละ เรือร่น้ำ หรือการเต้นรำได้ การสัมผัสและการใช้มือมีความละเอียดดีขึ้น สามารถแต่งตัว หวีผม แปรงฟันล้างหน้า ใส่รองเท้า ผูกเชือกกรองเท้า และช่วยทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ ความสามารถในการเรียนรู้ดีขึ้น เด็กวัย 5 ปี เขียนรูปสามเหลี่ยมได้และวัย 6 ปี เขียนรูปขนมเปียกปูนได้ การวาดรูปคนสามารถต่อเติมได้เป็นรูปร่างที่สมบูรณ์ขึ้น

ภาษาของเด็กวัย 4-6 ปี เจริญขึ้นทั้งด้านการพูดชัด และด้านความเป็นจริงและสามารถอิงเหตุผลได้ เขามักตอบตรงคำถามและแสดงความสนใจในการสนทนา การถามคำถามมากมาย

ไปเรื่อย ๆ นั้นน้อยลง แต่คำถามมีความหมายขึ้น และจริงจังขึ้น สามารถบอกข้อเปรียบเทียบในคุณลักษณะนั้น ๆ ได้และสามารถแยกคำได้ เด็กใช้ภาษาพูดได้ถูกต้องและสามารถใช้ประโยคหรือคำพูดในการแสดงให้คนอื่นเข้าใจชัดเจนขึ้น เวลาเด็กสนทนามีการโต้ตอบเป็นเรื่องราวขึ้น แต่ก็ยังใช้ความคิดอ่านของตนเป็นหลักและยังนึกถึงความคิดของตนเป็นใหญ่และยังไม่ค่อยตรงกับความเป็นจริงนักหรือเป็นเหตุผลที่ถูกต้องนัก คำพูดของเขามักจะเกี่ยวกับสิ่งที่เขาทำและเห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

เด็กวัย 5-6 ปี เริ่มรู้จักตัวอักษรและเลข เขาสามารถเริ่มคิดเลขง่าย ๆ ได้ใช้กระดาษและกรรไกรคล่องยิ่งขึ้น รู้จักวาดรูปเป็นเรื่องเป็นราวขึ้น วาดรูปคนได้ครบส่วนที่สำคัญแล้วรู้จักจัดระเบียบและความเรียบร้อย เด็กสามารถบอกอายุตนเองได้ รู้จักครอบครัว ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ความจำและความสนใจดีขึ้น มีความสนใจนานขึ้นและอยากรู้ความจริงความเป็นไป การรับรู้กฎเกณฑ์จะค่อย ๆ เรียนรู้ เด็กเริ่มมีความอดทนดีขึ้น

ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ Freud กล่าวว่าเด็กอายุ 3-5 ปี อยู่นี้เป็นระยะเอดิปัล (Oedipal period) คือเด็กจะรักใคร่สนิทสนมและใกล้ชิดห่วงหาพันพ้อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงกัน ข้ามกับตนและจะเป็นปฏิปักษ์ทำตนแข่ง เป็นศัตรูกับพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศเดียวกันกับตน ซึ่งลักษณะเอดิปัลอาจพบในเด็กบางรายเท่านั้น มักพบเห็นกับเด็กที่มาจากครอบครัวพ่อแม่ลูกที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและเป็นครอบครัวที่มีลูกน้อย

การเจริญพัฒนาของเด็กวัย 3-6 ขวบที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าได้พัฒนาความสามารถทางการพูด การเรียนรู้และการปรับตัวให้เกิดความเข้าใจขึ้นมากมาย โดยอาศัยความอยากรู้อยากเห็น ความกระตือรือร้น ความอยากรลอง เป็นเครื่องช่วยในการเรียนรู้เป็นไปโดยไม่หยุดยั้งร่วมกับความคิดของเด็กที่เจริญขึ้นมีจินตนาการไปมากมาย ทำให้เห็นว่าเด็กวัยนี้มีการริเริ่ม มีการแสดงออกในทางสร้างสรรค์และพัฒนาใหม่ ๆ

สิ่งที่ครูและผู้ดูแลเด็กควรตระหนัก คือ

1. พัฒนาการของเด็กต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งสิ่งแวดล้อมที่เด็กอยู่ และพันธุกรรมที่เด็กได้รับติดตัวมา และพัฒนาการของเด็กจะเป็นไปตามลำดับขั้น ยกเว้นแต่อัตราของพัฒนาการเท่านั้นที่แตกต่างตามลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละคน

2. พัฒนาการของเด็กทุกขั้นตอนของแต่ละช่วงอายุในวัยก่อนเข้าเรียนมีความหมายและมีความสำคัญแก่ชีวิต เพราะเป็นรากฐานของบุคคลเมื่อเป็นผู้ใหญ่

3. เด็กแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะมาแต่แรกเกิด และอัตราการเจริญพัฒนาของเด็กแต่ละคนไม่เท่ากัน (พ่อ แม่ หรือผู้เลี้ยงดูเด็กพึงสังเกตและเข้าถึงเด็กของตน เพื่อจะได้พัฒนา

เด็กตรงเป้าหมาย)

4. เด็กที่มีโอกาสเข้าโรงเรียนอนุบาลหรืออยู่ในศูนย์พัฒนาเด็ก จะมีพัฒนาการด้านอารมณ์ การปรับตัว กานเคลื่อนไหวและการสังคมได้ดีกว่าเด็กที่อยู่กับบ้าน

5. อาจมีเด็กบางประเภทที่มีพัฒนาการไม่เป็นไปเช่นเด็กปกติ อาจช้าหรือเร็วกว่า แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าเด็กดังกล่าวจะมีความผิดปกติในเรื่องการพัฒนา ยกเว้นในกรณีที่แตกต่างไปจากเด็กปกติเป็นอันมาก เช่น เด็กปัญญาอ่อน หรือเด็กที่ฉลาดมาก ๆ

6. การพัฒนาเด็กอายุ 0-6 ปีนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะจะเป็นการวางรากฐานแก่เด็กเมื่อเติบโตเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ และพัฒนาการนั้นจะต้องกระทำทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ตลอดจนทางด้านจริยธรรมอันจะทำให้การก้าวไปสู่วัยผู้ใหญ่ดำเนินอย่างราบรื่น และสมบูรณ์

7. พัฒนาการทุกด้าน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา หากพัฒนาการทางด้านใดด้านหนึ่งของเด็กไม่ได้รับการเสริมสร้างให้สมบูรณ์จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ด้วย รวมทั้งด้านจิตใจและความสมบูรณ์แห่งจิตใจ ซึ่งมีผลกระทบต่อการปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ให้กับเด็ก

8. พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เด็กแสดงออกในลักษณะที่ผิดปกตินั้น ย่อมมีสาเหตุเสมอ พ่อแม่ และผู้เลี้ยงดูเด็กจะต้องพยายามใกล้ชิดเด็กและหาสาเหตุแห่งความผิดปกติทางพฤติกรรมนั้น ๆ ให้ได้

9. บางครั้งความผิดปกติของพฤติกรรม อาจไม่ได้มาจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียว แต่อาจมีหลาย ๆ สาเหตุซับซ้อนกัน จึงควรวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กให้ถ่องแท้ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาดังตรงเป้าหมาย

จากพัฒนาการของเด็กที่กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่า เด็กเริ่มพัฒนามาตั้งแต่เกิด และการพัฒนาการของเด็กในช่วง 0-6 ปีนั้นเป็นระยะที่สำคัญ ดังนั้นผู้เป็นพ่อแม่ ครู และผู้คนที่อยู่รอบตัวเด็กจะต้องเข้าใจในพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์_จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา เพื่อจะได้เตรียมให้เด็กมีความพร้อมครบทุกด้านในการที่จะให้เด็กเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์และมีคุณภาพของสังคม ฉะนั้นในการจัดการอนุบาลศึกษาจึงมีความสำคัญมากใน เพราะเป็นรากฐานให้แก่เด็ก

2.4 ความสำคัญของการจัดอนุบาลศึกษา

2.4.1 ความหมายของการจัดการอนุบาลศึกษา

จินตนา หมู่ผึ้ง (2525) ได้ให้ความหมายของการอนุบาลศึกษาว่า หมายถึงการศึกษาของเด็กตั้งแต่ 0-6 ปี เป็นวัยของการวางการศึกษาให้แก่เด็กในระยะเริ่มต้นเพื่อวางรากฐานการดำเนินงานที่มีเจตคติที่ถูกต้อง มีนิสัยที่ดีให้แก่เด็กตามความสามารถและเหมาะสมของวัยเด็กเพื่อให้เกิดการพัฒนาการอย่างเต็มที่ในทุกด้าน ดังนั้นสถานศึกษาในเบื้องต้นสำหรับเด็กมีโรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) สถานบริบาลเด็กทารก (Nursery) ศูนย์เด็กปฐมวัย (Day Care Center) ฯลฯ ซึ่งสถานศึกษาดังกล่าวมีความมุ่งหมายที่เหมือนกัน คือ เพื่อเป็นการเตรียมตัวในด้านความพร้อมของเด็ก และอีกประการหนึ่งที่สำคัญเป็นการจัดตั้งรูปแบบเพื่อแก้ไขปัญหาของบิดา-มารดาที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แต่ละรูปแบบมีแนวการที่ปฏิบัติต่างกัน คือ

(1) โรงเรียนอนุบาล (Kindergarten) เป็นการจัดการศึกษาแบบมีระบบ เด็กอายุ 4-5 ปี เข้าเรียนในชั้นอนุบาลซึ่งมีหลักสูตร 2 ปี คือ อนุบาล 1-2 การเรียนการสอนได้แก่การฝึกความพร้อมให้แก่เด็ก จะไม่มีการบังคับให้เด็กอ่าน เขียนหนังสือ แต่จะมีการส่งเสริมประสบการณ์ช่วยให้เด็กพัฒนาทัศนคติ และนิสัยด้วยการเล่นตลอดจนการทำงานร่วมกับคนอื่นตามสภาพของสิ่งแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้ เด็กจะมีความงอกงามทางกาย ทางสมอง ทางสังคมและอารมณ์

(1) สถานบริบาลเด็กทารก (Nursery) มีจุดหมายเพื่อแก้ไขปัญหา และแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ออกไปทำงานนอกบ้านโดยการช่วยอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพราะปัจจุบันนี้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปมากทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่วนใหญ่แม่บ้านออกไปทำงานนอกบ้าน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยสถานรับเลี้ยงเด็กช่วยแบ่งเบาภาระในเรื่องนี้

โรงเรียนอนุบาลหรือสถานรับเลี้ยงเด็ก นับว่ามีความสำคัญมากในสภาพของสังคมในขณะนี้ เป็นสถานที่ที่จะต้องรับผิดชอบแทนพ่อแม่ทุก ๆ ด้าน จะเห็นได้ว่าการสอนระดับอนุบาลไม่ได้มีการเรียนหรือฝึกอย่างมีระเบียบ แต่จะเป็นการเตรียมจัดประสบการณ์เพื่อที่จะให้เด็กเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา

พนัส หันนาคินท์ (อ้างใน เสาวนีย์ วาลิสต์, 2535) ได้สรุปว่าการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนการศึกษาภาคบังคับเพื่อเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทุกด้านเพื่อที่จะเข้าศึกษาต่อไป การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษานั้นอาจจัดเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน โดยอาจจัดเป็นสถานรับเลี้ยงดูเด็กหรือ

ศูนย์เด็กปฐมวัย และในบางกรณีอาจจัดเป็นชั้นเด็กเล็กหรืออนุบาลก็ได้

เสาวนีย์ วลัยสุต (2535) ได้สรุปไว้ว่า จากแนวคิดที่มีการกำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาให้สอดคล้องกันว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และบุคลิกภาพ ทั้งนี้เพราะประสบการณ์ที่เด็กได้รับในช่วงแรกของชีวิตจะมีอิทธิพลอย่างมากในการสร้างความพร้อมของเด็กที่จะพัฒนาตัวเองในขั้นต่อไป

จากความหมายของการจัดการอนุบาลศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่าการจัดการอนุบาลศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กอนุบาลที่มีอายุในช่วง 3 - 6 ขวบ ซึ่งอยู่ในโรงเรียนอนุบาลให้ได้รับการพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสังคม เพื่อเป็นการจัดเตรียมความพร้อมที่จะเข้าเรียนในชั้นประถม

2.4.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุบาลศึกษา

นักปรัชญา นักการศึกษา และนักจิตวิทยาที่เห็นความสำคัญของเด็กวัยอนุบาล และให้แนวคิดเกี่ยวกับการอนุบาลศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้ (กลุ่มงานพัฒนาหลักสูตรและสื่อทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา, 25/2535)

Plato (428 - 345 B.C.) และ Aristotle (384 - 322 B.C.) ปรัชญาเมธีชาวกรีก เป็นผู้ที่เห็นความสำคัญที่ให้การศึกษากับเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียน ในสมัยนั้นทั้งสองเชื่อว่า มนุษย์มีพื้นฐานของการเป็นคนดี การศึกษาควรให้ความสำคัญของการพัฒนาร่างกาย และจิตใจ สังคมควรประกอบด้วยคนดีที่ปฏิบัติตามกฎที่ดี

Martin Luther (1483-1546) นักปฏิรูปศาสนาฝ่ายโปรเตสแตนต์ชาวเยอรมัน เสนอความคิดความเห็นว่ารัฐควรรับผิดชอบการศึกษาภาคบังคับ เขาเชื่อว่าเป้าหมายหลักของการศึกษาคือการสอนศาสนา นอกจากนี้เขายังให้ความสำคัญต่อวิชาพลศึกษาและดนตรีโดยเสนอให้บรรจุไว้ในหลักสูตร ลูเทอร์กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญอันดับแรกของเด็ก

Jonh Amos Comenius (1592-1670) พระชาวเชโกสโลวาเกีย ผู้ซึ่งเป็นทั้งครูและนักทฤษฎีการศึกษา เด็กทุกคนควรมีสิทธิ์ได้รับการศึกษาในโรงเรียน ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าทุกคนเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนรวย คนจน คนชั้นสูง คนธรรมดา ผู้หญิงหรือผู้ชาย

ทุกคนควรได้รับการศึกษาเหมือน ๆ กัน คอมีนีอุส เน้นความสำคัญของการให้การศึกษาตั้งแต่เด็กยังเล็กอยู่ ซึ่งเขาเชื่อว่าเป็นวัยที่ง่ายต่อการปั้น เด็ก ๆ ควรได้เรียนโดยการกระทำและเรียนโดยการเล่น การศึกษาเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่แรกเกิดและดำเนินไปจนตลอดชีวิต

John Lock (1632–1704) ความคิดของล็อกซึ่งเปรียบเด็กเสมือนผ้าขาวมมือที่ไร้ผลต่อการจัดการปฐมวัยในปัจจุบัน เขาเชื่อว่า สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการเป็นอยู่ของบุคคลมากกว่าคุณลักษณะภายในหรือพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดจิตใจ แนวคิดของล็อกนำไปสู่การปฏิบัติในการจัดโปรแกรมการศึกษาซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อว่า เด็กทุกคนเกิดมามีความสามารถด้านการเรียนรู้และด้านสมองเท่าเทียมกัน สิ่งที่ทำให้ผลการเรียนของเด็กแตกต่างกันก็เนื่องมาจากองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม พื้นฐานทางครอบครัว การศึกษา และประสบการณ์ในวัยเด็ก นอกจากนี้เขาเชื่อว่าวิธีที่ดีที่สุดที่จะให้เด็กเรียนรู้สิ่งแวดล้อมคือ การฝึกประสาทสัมผัส

Jean Jacque Rousseau (1721–1778) รูสโซเกิดในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ แต่ในชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในประเทศฝรั่งเศส เป็นทั้งนักเขียน และนักทฤษฎีทางด้านสังคม รูสโซไม่เชื่อว่าคนเรามีบาปติดตัว แต่เกิดมาด้วยความดีแล้วถูกทำให้เสียด้วยความเจริญของสังคมเขาได้เสนอความคิดไว้ในนวนิยายเรื่อง เอมีล (Emil) ซึ่งตีพิมพ์ไปในปี ค.ศ. 1762 ระบุว่า คนเราจะดีได้ก็เนื่องจากการเลี้ยงดูโดยธรรมชาติ ปราศจากสังคมที่ฉ้อโกง มีอิสระที่จะเรียนแต่มิใช่หนังสือ ควรเป็นการเรียนจากประสบการณ์ตรงที่เด็กได้สัมผัสกับธรรมชาติ รูสโซกล่าวว่า เด็กไม่ใช่เป็นผู้ใหญ่ตัวเล็ก เด็กเป็นเด็กโดยธรรมชาติ เขาต่อต้านการสอนเด็กด้วยวิธีการบรรยายและการทำโทษเด็ก เด็กควรเติบโตไปตามธรรมชาติ วิธีการของรูสโซนี้ได้เชื่อว่าธรรมชาตินิยม (Naturalism) รูสโซเชื่อว่าการศึกษาโดยธรรมชาติจะเกิดขึ้นได้สามแหล่งด้วยกัน คือ ธรรมชาติ ผู้คน และสิ่งของ รูสโซต่อต้านการศึกษาที่ต้องมีการบังคับ การกำหนดทักษะการเรียน พื้นฐาน แบบทดสอบมาตรฐาน การแบ่งกลุ่มเด็กตามความสามารถ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นธรรมชาติ แต่เป็นการควบคุมธรรมชาติ วิธีการของรูสโซคือการให้สังเกตความเจริญงอกงามของเด็กแล้วจัดเตรียมประสบการณ์ให้ในเวลาที่เหมาะสม ถูกเรียกว่าเป็นการปล่อยตามสบาย (Laissez-faire Approach)

Johann Pestalozzi (1746–1827) นักการศึกษาผู้นำความคิดของนักการศึกษารุ่นเก่าไปปฏิบัติจริงในห้องเรียน ไม่เห็นด้วยกับรูปแบบการปฏิบัติในสมัยนั้นสามประการด้วยกันคือ

เด็กยากจน ไม่มีโอกาสเข้าโรงเรียน เด็กเรียนโดยวิธีท่องจำและเด็กถูกลงโทษด้วยวิธีการทารุณ เปสตาลอซีเป็นนักมนุษยนิยมที่เน้นการสอนคนให้นับถือตนเอง เขาเชื่อว่า ความรักที่ผู้ใหญ่มีต่อเด็กเป็นพื้นฐานอันสำคัญที่จะช่วยให้เด็กพัฒนาศักยภาพของตนเอง และเช่นเดียวกับรูสโซ เขาเชื่อว่าเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันด้านความสนใจ ความต้องการและอัตราการเรียนรู้ ไม่ควรบังคับเด็กให้เรียนโดยการท่องจำ แต่ควรใช้เวลาเด็กได้เรียนตามความสามารถและเรียนจากประสบการณ์ตรง

Robert Owen (1771-1858) นักปรัชญาชาวอังกฤษเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของ เปสตาลอซี โอเวนเชื่อว่าการศึกษจะต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็กเล็ก สิ่งแวดล้อมจะต้องประกอบด้วยประชาชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และโอบอ้อมอารีต่อกัน โรงเรียนของโอเวนมีเด็กอายุสามขวบถึงสิบขวบจะมีบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร เขาไม่สนับสนุนการบังคับเด็กหรือการลงโทษเด็ก แต่การเรียนจะประกอบไปด้วยการให้ประสาทสัมผัส นิทาน และวิทยากรจากท้องถิ่น เพื่อช่วยทำให้การเรียนในโรงเรียนมีความหมายและน่าสนใจ

Friedrich Wilhelm Froebel (1782-1852) นักการศึกษาชาวเยอรมันผู้ได้รับอิทธิพลแนวความคิดจากคอมมิวนิสต์รูสโซ และเปสตาลอซี ฟร็อบเบลได้รับการขนานนามว่าเป็นบิดาของการอนุบาลศึกษาในปัจจุบัน เขาเชื่อว่าการเล่นเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่สำคัญที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ หลักสูตรอนุบาลศึกษาในโรงเรียนของเขาประกอบด้วยชุดของขวัญ (Gifts) และชุดอาชีพ (Occupations) ซึ่งออกแบบมาสำหรับการเรียนรู้โดยการสัมผัส ชุดของขวัญประกอบด้วย โหมพรม ไม้บล็อก วัสดุจากธรรมชาติ รูปทรงเรขาคณิต ส่วนชุดอาชีพจะประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ อันได้แก่การปั้น การตัด การพับ การร้อยลูกปัด การเย็บปัก กิจกรรมเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นความเชื่อของฟร็อบเบลที่ว่า การศึกษาจะเริ่มตันที่รูปธรรม และพัฒนาไปสู่นามธรรม นอกจากตั้งโรงเรียนอนุบาลแล้ว ฟร็อบเบลยังได้จัดตั้งสถาบันเพื่อฝึกหัดหญิงสาวให้เป็นครูอนุบาลด้วย นอกจากนี้ฟร็อบเบลยังเป็นที่นักปรัชญาและนักการศึกษาที่มีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ และจิตใจของเด็ก ตลอดจนการเรียนรู้และการนึกคิดของเด็ก เชื่อปรัชญาทางศาสนาว่า เด็กเป็นผู้บริสุทธิ์ และมีพลังอำนาจในตัวเด็กอยู่แล้วที่เตรียมพร้อมจะพัฒนาตัวเองเด็กต้องการคำแนะนำ ตลอดจนการเลี้ยงดูเป็นพิเศษที่หาไม่ได้จากที่บ้าน และที่อื่น ๆ นอกจากโรงเรียนอนุบาล แนวคิดของเขาต้องการให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เด็กได้รับโดยตรงก็คือ การเรียนปนเล่น ด้วยเหตุนี้โรงเรียนอนุบาลของ ฟร็อบเบลจึงยึดถืออุปกรณ์เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่

(1) การเล่นเกมของเด็กเป็นสิ่งสำคัญต่อเด็ก เพราะคือการทำงานของเด็กขณะที่เด็กเล่น เด็กจะเกิดการพัฒนาตัวเอง

(2) เกม และ เพลง เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็ก เพราะจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความสนุกสนานและประสบการณ์ในการเรียนรู้ด้วยตัวเอง

(3) การใช้วัสดุอุปกรณ์ เป็นการช่วยเสริมสร้างทำให้เด็กก่อเกิดความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ตลอดจนเกิดความคิดริเริ่มต่าง ๆ จากการประดิษฐ์วัสดุอุปกรณ์

(4) การฝึกเด็กให้ทำงานต่าง ๆ เช่น ปลูกต้นไม้ ดอกไม้ เลี้ยงสัตว์ จะเป็นการพัฒนาทางด้านนิสัย และการเรียนรู้ธรรมชาติ

Maria Montessori (1870–1952) เป็นชาวอิตาลี เป็นสตรีคนแรกที่ได้รับปริญญาทางการแพทย์ เธอประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางสมอง มอนเตสซอรีได้จัดตั้งบ้านเด็ก (Children's House) ขึ้นที่กรุงโรม ในปี ค.ศ. 1907 เพื่อทดลองนำวิธีการที่ใช้กับเด็กเหล่านี้ไปใช้กับเด็กปกติ โปรแกรมการศึกษาของเธอตั้งอยู่บนพื้นฐานการสังเกตเด็กเล็ก ซึ่งนำไปสู่การสรุปว่า สติปัญญาของคนนั้นไม่หยุดยั้งที่แต่กระตุ้นให้พัฒนาขึ้นไปได้ เธอเชื่อว่าเด็ก ๆ จะเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยใช้ประสาทสัมผัสของตนเอง โดยตรงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว

ความคิดของมอนเตสซอรีได้รับอิทธิพลจากเปสตาลลอซซี ฟร็อมเบล ฟรอยด์และแพทย์ชาวฝั่งเศสสองคน ผู้พัฒนาช่วยเหลือเด็กที่มีความบกพร่องทางสมอง โดยเน้นเรื่องความเป็นมนุษย์ มอนเตสซอรีสนใจศึกษาเด็กช่วงอายุแรกเกิดถึงหนึ่งขวบ เธอเชื่อว่า เด็กเรียนรู้ได้จากการสัมผัส ซึ่งพัฒนาไปสู่ความรู้และทักษะบางอย่าง เด็กมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้โดยการสำรวจหาประสบการณ์ และความรู้ที่เหมาะสมกับวัยของตน เธอให้ความสนใจเรื่องคุณค่าของมนุษย์ ความเป็นอิสระ ความเป็นตัวของตัวเอง และความเป็นคนที่มีคุณภาพของเด็กเป็นอย่างมาก

หลักการพื้นฐานของห้องเรียนมอนเตสซอรี คือ เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เด็กเรียนโดยการสังเกตและปฏิบัติ การฝึกประสบการณ์ชีวิต เช่น การติดกระดุม รูดซิป การตัด การขีด และการทำงาน ช่วยให้เด็กได้รู้จักช่วยเหลือตัวเอง รู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีประโยชน์ในชีวิตในอนาคต สื่อการเรียนช่วยให้เด็กได้ฝึกประสาทสัมผัส ฝึกการแยกขนาด รูปร่าง สี พื้นผิว เสียง อุณหภูมิ ตลอดจนการเรียนรู้เขียน อ่านและเลข กิจกรรมจะจัดให้เด็กได้ฝึกเป็นรายบุคคลมากกว่าเป็นรายกลุ่ม เด็ก ๆ จะได้รับอนุญาตให้เคลื่อนไหวอย่างอิสระและเลือกกิจกรรมของตัวเอง ถึงแม้ว่าจะไม่มีการเน้นเรื่องพัฒนาการทางด้านและสังคมอารมณ์ แต่

ครูผู้สอนมีความเชื่อว่า เด็กจะพัฒนาความรู้สึที่ดีเกี่ยวกับตัวเอง ในขณะที่เด็กพัฒนาความสามารถในการเขียน

John Dewey (1859–1952) เป็นนักการศึกษาชาวอเมริกาที่ต่อต้านการเรียนการสอนแบบเก่าที่เน้นการเรียนแบบท่องจำและภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดของครู ถือว่าเป็นผู้นำคนหนึ่งของแนวคิดการศึกษาแบบก้าวหน้า (Progressive Education) เขาเชื่อว่าการศึกษาคควรจะมีความสัมพันธ์กับชีวิตปัจจุบันของเด็กมิใช่เพียงแค่การเตรียมตัวเพื่ออนาคต และเน้นความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคมในระบบประชาธิปไตย การสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง เน้นเกี่ยวกับการยอมรับนับถือตัวบุคคล คำนึงถึงความสนใจและความสามารถของเด็กให้นักเรียนมีโอกาสเลือกกิจกรรมด้วยตัวเองเรียนโดยประสบการณ์ตรงและการทดลอง เนื้อหาวิชาจะถูกนำมาบูรณาการ บทบาทของครูคือ เป็นผู้สังเกตและให้คำแนะนำ มิใช่เป็นผู้ควบคุมสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนหรือเด็กอนุบาลนั้น ควรจัดให้เด็กได้เรียนรู้จากสภาพแวดล้อมและธรรมชาติรอบตัวเขา เรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตัวเอง และมีเสรีภาพในการเลือกกระทำการกิจกรรมต่าง ๆ เพราะการศึกษาในวัยเยาว์ที่มีทั้งการเล่นปนเรียนนั้นจะเป็นพื้นฐานประสบการณ์ที่ติดตัวเด็กไปตลอดกาล ดังนั้นการจัดอนุบาลศึกษาในโรงเรียนจะต้องเป็นการจัดเตรียมความพร้อมให้เด็กทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเพื่อเข้าไปศึกษาต่อในชั้นประถมศึกษา และในการจัดการศึกษาดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนอนุบาล

2.5 เกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนอนุบาล

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2537) ได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา : ระดับก่อนประถมศึกษา ดังนี้

2.5.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้โรงเรียนเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานตามภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับใช้เป็นแนวทางในการบริหาร การดำเนินงาน และการประเมินผล

2.5.2 กรอบความคิด

การจัดทำเกณฑ์ได้ยึดภารกิจและขอบข่ายงานของโรงเรียนทั้ง 6 งาน และได้นำ

ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ นโยบาย และแนวการจัดประสบการณ์ในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษากำหนดเป็นกรอบความคิด เพื่อสร้างเกณฑ์มาตรฐานดังต่อไปนี้

- 1) ประสบการณ์ที่จัดให้เด็กส่งเสริมพัฒนาการของเด็กครบถ้วนทุกด้าน
- 2) ประสบการณ์ที่จัดให้เด็กคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ตามความต้องการ ความสนใจ และความสามารถตามระดับพัฒนาการของเด็ก
- 3) เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยการเล่นและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อสร้างความรู้
- 4) สภาพแวดล้อมเร้าความสนใจและส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดพัฒนาการครบทุกด้าน
- 5) บุคลากรมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กและมีทักษะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 6) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียน เด็กและผู้ปกครองเป็นไปในทางเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก

2.5.3 องค์ประกอบของเกณฑ์มาตรฐาน

เกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนอนุบาลประกอบด้วย 4 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ

- 1) มาตรฐาน คือ สภาพที่พึงประสงค์ซึ่งระบุถึงสภาพปัจจัยหรือวิธีการดำเนินงานและคุณภาพขั้นต่ำที่ต้องการให้เกิดขึ้นทุกโรงเรียน
- 2) ตัวบ่งชี้ คือ รายละเอียดในแต่ละมาตรฐาน ซึ่งระบุแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐาน
- 3) ระดับคุณภาพ คือ ประเด็นที่ใช้ในการพิจารณาและตัดสินคุณภาพของสภาพหรือการปฏิบัติในแต่ละตัวบ่งชี้ ซึ่งมีข้อพิจารณาและให้ระดับคุณภาพ 5 ระดับ เรียงระดับคุณภาพจากรดับ 1 ซึ่งเป็นระดับคุณภาพต่ำที่สุด จนถึงระดับ 5 ซึ่งเป็นระดับคุณภาพสูงสุด แต่ละระดับมีความหมายดังนี้
 - ระดับ 1 ควรปรับปรุง
 - ระดับ 2 พอใช้ได้
 - ระดับ 3 เป็นที่พอใจ
 - ระดับ 4 ดี
 - ระดับ 5 ดีมาก
- 4) แนวทางการตรวจสอบ คือ มาตรการเสนอแนะเพื่อการตรวจสอบข้อพิจารณา

แต่ละประเด็น ได้แก่ ตรวจสอบเอกสาร วัสดุครุภัณฑ์ การสังเกต การซักถามพูดคุย ตลอดจน การตรวจสอบหลักฐานอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในการประเมินผล

เกณฑ์มาตรฐานในโรงเรียนประถมศึกษา : ระดับก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2537

มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา : ระดับก่อนประถมศึกษา ประกอบด้วย 6 มาตรฐาน
15 ตัวบ่งชี้

มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนจัดครูมีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงานครบทุกห้องเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดครูที่มีวุฒิหรือผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษาระดับก่อน
ประถมศึกษา เข้าปฏิบัติครบทุกห้องเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดครูที่มีคุณลักษณะเอื้อต่อการพัฒนาเด็กเข้าปฏิบัติงานครบ
ทุกห้องเรียน

มาตรฐานที่ 2 โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก สอดคล้องกับแนว
และแผนการจัดประสบการณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดห้องเรียนให้มีบรรยากาศดี ปลอดภัยและมีสภาพที่เอื้อต่อ
การจัดประสบการณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้เด็กเล่นและปฏิบัติ
กิจกรรมสอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์

ตัวบ่งชี้ที่ 3 จัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนให้เด็กเล่นและปฏิบัติ
กิจกรรมสอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์

มาตรฐานที่ 3 โรงเรียนจัดประสบการณ์ตรงได้ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล
ความต้องการ ความสนใจและความสามารถตามระดับพัฒนาการของเด็ก

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เด็กส่วนใหญ่เป็นผู้ตัดสินใจเลือกกิจกรรมการเรียนรู้และได้
เล่น

ตัวบ่งชี้ที่ 2 วัดและประเมินพัฒนาการเป็นรายบุคคลครบทุกด้านโดยใช้วิธี
การที่เหมาะสม

มาตรฐานที่ 4 โรงเรียนจัดบริการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยและโภชนาการตามสภาพของโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีพื้นที่นอนและเครื่องนอนเพียงพอ ถูกลักษณะตามสภาพของโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดบริการอาหารกลางวันและอาหารเสริมที่สะอาด มีปริมาณเพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการแก่เด็กทุกคนทุกวัน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 จัดบริการด้านสุขภาพและดูแลความปลอดภัยแก่เด็กทุกคนอย่างสม่ำเสมอ

มาตรฐานที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง เป็นไปในทางเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก

ตัวบ่งชี้ บุคลากรในโรงเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่ร่วมมือกันตัดสินใจเลือกแนวทางดำเนินงานในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก

มาตรฐานทางด้านผลผลิต

มาตรฐานที่ 6 เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญาตามศักยภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 เด็กเล่นหรือปฏิบัติกิจกรรมที่ใช้ประสาทสัมผัสได้

ตัวบ่งชี้ที่ 2 เด็กชื่นชมในความสามารถและผลงานของตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 เด็กเล่นหรือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 4 เด็กคิดแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ได้อย่าง เป็นกระบวนการ สมเหตุผลตามวัย

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในปัจจุบันแนวคิดในการจัดการศึกษาระดับอนุบาลศึกษาของไทยกล่าวได้ว่า "การอนุบาลศึกษา เป็นการให้การศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เจริญงอกงาม มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา" (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2525 ก)

การศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนเป็นการและหน้าที่สำคัญของรัฐ เพราะการศึกษาเป็นพื้นฐานในด้านความรู้ การสร้างความเจริญแห่งตน การ

พัฒนามนุษย์สัมพันธ์ ความสามารถในการครองชีพและความรับผิดชอบตามหน้าที่พลเมือง (ภิญโญ สาร อ่างโน เสาวณีย์ วลิสต์, 2535)

โธ แก้วสุขศรี (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง **บทบาทและปัญหาการจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา** ตามโครงการเปิดขยายชั้นเด็กเล็กในท้องถิ่นที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจของจังหวัดนครสวรรค์ ปีการศึกษา 2528 ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยเรียนในด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านธุรการ ด้านอาคารสถานที่และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ทุกด้านมีความแตกต่างกันและปัญหาของผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเด็กก่อนวัยเรียนในด้านวิชาการ มีปัญหาแตกต่างกัน สำหรับด้านอื่น ๆ มีปัญหาไม่แตกต่างกัน

นิเวศ เศรษฐภักดี (2529) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น: นโยบายและปฏิบัติ โดยศึกษาจากกลุ่มผู้บริหารระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับโรงเรียน รวมทั้งครูผู้สอนชั้นเด็กเล็ก และทดสอบความพร้อมของเด็กจำนวน 282 คน พบว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของ สปจ.ขอนแก่น เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ การติดตามควบคุมกำกับและประเมินผลนั้น ได้มีการตั้งคณะทำงานในการร่างนโยบาย และมีการควบคุมกำกับติดตามนิเทศ โดยผ่านองค์กรคณะบุคคลในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับโรงเรียน และการจัดครูเข้าสอนชั้นเด็กเล็กจะเป็นไปตามความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูจะต้องผ่านการอบรมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็กจาก สปจ.ขอนแก่น สำหรับผลการกำหนดนโยบายการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของ สปจ.ขอนแก่น พบว่า ขั้นตอนเตรียมการเพื่อกำหนดนโยบายระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับโรงเรียน กิจกรรมส่วนใหญ่ปฏิบัติในระดับ "พอประมาณ" ขั้นตอนกำหนดนโยบายระดับจังหวัด ระดับอำเภอ กิจกรรมส่วนใหญ่ปฏิบัติในระดับ "มาก" ส่วนโรงเรียนปฏิบัติในระดับ "พอประมาณ" และขั้นตอนนำนโยบายไปปฏิบัติระดับจังหวัด ระดับอำเภออยู่ในระดับ "พอประมาณ" และโรงเรียนอยู่ในระดับ "น้อย" ส่วนผลทดสอบความพร้อมของเด็กนักเรียน พบว่า นักเรียนทั้งหมดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 63.72 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 68.57 (จำนวน 282 คน) แยกเป็นนักเรียนชายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 64.71 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 69.57 (จำนวน 148 คน) และนักเรียนหญิงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 60.99 คิดเป็นร้อยละ 65.58 (จำนวน 134 คน) และผลการศึกษาเกี่ยวกับการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า การจัดห้องเรียนชั้นเด็กเล็กมีความสะอาดและเป็นระเบียบ มีสื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับเด็ก ครูให้ความสนใจและใกล้ชิดเด็กตลอดจนการฝึกให้เด็กรู้จักการเล่น เกม นอกจากนี้ครูผู้สอนจะเป็นผู้ตรวจสอบสุขภาพเด็กและดูแลในเรื่องการพักผ่อน การนอน ตลอดจน

สุขนิสัยที่ดีของเด็ก

นิตยา ภัสสรสิริ และคณะ (อ้างใน โครงการประเมินการจัดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด, 2537) ได้ศึกษาการจัดศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนในประเทศไทย โดยศึกษาจากศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 151 ศูนย์เด็กและผู้ปกครองจำนวนอย่างละ 1,466 คน การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสำรวจ 5 ฉบับคือแบบสำรวจศูนย์เด็กปฐมวัย แบบสำรวจค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของเด็ก แบบสำรวจอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของศูนย์เด็กปฐมวัย แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเด็กและบิดามารดาเด็ก ผลการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในรูปของศูนย์เด็ก ภายใต้การควบคุมดูแลและดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ รวม 11 สังกัดช่วงอายุการรับเด็กตั้งแต่ 2 ปี 6 เดือน ถึง 7 ปี กิจกรรมสำหรับเด็กเน้นการสอนหนังสือมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ศูนย์ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้หมู่บ้าน ใกล้ชุมชน หรือใกล้สถานที่ราชการ บุคลากรในศูนย์มีหลายประเภทแตกต่างกันไปตามประเภทของหน่วยงานที่ควบคุมดูแลอยู่ เช่น ศูนย์ที่เป็นโรงเรียน ได้แก่ครู ศูนย์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเด็กและแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ได้แก่ผู้ดูแลเด็ก ผู้เลี้ยงเด็ก เป็นต้น สำหรับแหล่งที่มาของรายได้ของศูนย์มาจากรัฐบาลร้อยละ 27.8 จากผู้ปกครองร้อยละ 51.9 ส่วนที่เหลือมาจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ประชาชนบริจาค มูลนิธิ เป็นต้น ด้านสุขภาพอนามัยของเด็กปรากฏว่า เด็กในกลุ่มอายุ 2-4 ปีที่อยู่ในศูนย์มีการขาดอาหารรุนแรง (ระดับ 3) ร้อยละ 0.29 ขาดอาหารระดับ 1, 2 ร้อยละ 29 และ 4 ตามลำดับ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางบ้านของเด็ก เด็กส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีลูก 1-4 คน ผู้เลี้ยงดู และอุปการะเด็กส่วนใหญ่เป็นบิดามารดา ภาษาพูดที่บ้านเป็นภาษาถิ่นและไทยกลาง รายได้ในครอบครัวของเด็กโดยเฉลี่ยสูงสุดคือกรุงเทพมหานคร ประมาณ 65,661 บาท/ปี ภาคตะวันออกเฉลี่ยเหนือต่ำสุดคือประมาณ 33,912 บาท/ปี อาชีพของบิดาเด็กส่วนใหญ่ คือ ช่าง และลูกจ้างรัฐบาล อาชีพของมารดาเด็กส่วนใหญ่คือ เกษตรกรรม และอยู่กับบ้าน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กับชุมชน พบว่า ศูนย์เข้าไปมีส่วนในการบริการแก่ชุมชนในด้านสุขภาพอนามัย สถานที่ และให้ความรู้แก่ประชาชน ขณะเดียวกันคนในชุมชนที่อยู่ในละแวกของศูนย์ให้ความช่วยเหลือแก่ศูนย์ในกิจกรรมบางโอกาส เช่น ร่วมกันจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้แก่ศูนย์ ช่วยดูแลเด็กรับประทานอาหารกลางวัน นอกจากนี้ยังพบปัญหาต่าง ๆ เช่น ศูนย์เด็กของแต่ละหน่วยงานมีมาตรฐานการดำเนินงานแตกต่างกันมาก การบริการไม่ครอบคลุมถึงเด็กยากจนและเด็กด้อยโอกาสอื่น ๆ ได้ทั่วถึง ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้เกิดการลงทุนที่ซ้ำซ้อนในรูปแบบของการบริการสำหรับเด็กในวัยเดียวกันที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ขาดมาตรฐานในการวางแผนการสอนให้มีคุณภาพ ขาดการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม ขาดบุคลากรที่มีมาตรฐาน ฯลฯ

ปรีชา เสนารัตน์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ทำการศึกษาจาก ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ศึกษาพิเศษ และนักเรียน พบว่า

(1) สภาพการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด มีดังนี้

ก. โรงเรียนส่วนใหญ่จัดห้องเรียนชั้นเด็กเล็ก และอนุบาลในอาคารเรียนถาวร ร่วมกับห้องเรียนชั้นอื่น ๆ โดยมีห้องเรียนเป็นเอกเทศของตนเอง

ข. สนามเด็กเล่นและที่ออกกำลังกายอยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุงแก้ไข

ค. ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่มีประสบการณ์บริหารงานการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระหว่าง 1-6 ปี และเคยผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาด้านนี้

ง. ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีประสบการณ์สอนในระดับก่อนประถมศึกษาอยู่ระหว่าง 1-4 ปี และเคยผ่านการฝึกอบรมมาแล้ว

จ. ครูสอนส่วนใหญ่จัดทำบันทึกการสอน สมุดประจำตัวนักเรียนและสมุดประจำชั้น ส่วนระเบียบพฤติกรรมมีการจัดทำในระดับ "น้อย"

ฉ. สื่อการสอนที่ได้ส่วนใหญ่ได้จากการจัดสรรงบประมาณ

ช. โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้การประชุมชี้แจงนโยบาย แนวทางการจัดการศึกษาให้ ชุมชนทราบ

ซ. โรงเรียนส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่อนามัยในการจัดตรวจสุขภาพนักเรียน

ณ. โรงเรียนส่วนใหญ่ให้บริการอาหารกลางวันแก่นักเรียน โดยวิธีจัดขายอาหารให้นักเรียนและนักเรียนส่วนหนึ่งนำอาหารมาที่บ้าน

(2) ในด้านปัญหาของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า มีปัญหาเกี่ยวกับครุภัณฑ์ เช่น โต๊ะ เก้าอี้นักเรียนไม่เพียงพอ เป็นต้น ครูขาดความรู้ความเข้าใจ หลักการจัดการศึกษาระดับก่อนประถม ครูขาดทักษะในการผลิตและใช้สื่อ และปัญหาได้รับการ สนับสนุน ด้านงบประมาณไม่เพียงพอ

(3) ผลการประเมินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาสรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียน ประสบการณ์และความรู้ของบุคลากร ความพร้อมของ โรงเรียน และการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานราชการอื่น เอื้อต่อการจัดการศึกษาระดับ ก่อนประถมศึกษาอยู่ในระดับ "ปานกลาง" ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่

ในระดับ "มาก"

(4) ผลการทดสอบความพร้อมของนักเรียนพบว่า นักเรียนมีคะแนนที่สูงที่สุดในด้านภาษาและการฟัง

(5) ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่า โรงเรียนประถมศึกษาควรเปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษาในระดับ "มาก" ครูผู้สอน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอและศึกษานิเทศก์มีความคิดเห็นในระดับ "มากที่สุด"

(6) ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ และศึกษานิเทศก์มีความคิดเห็นว่าการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการเพิ่มภาระให้แก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในระดับ "น้อย"

(7) ผู้ปกครองนักเรียนเห็นว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการเตรียมความพร้อมนักเรียนและช่วยให้เด็กมีความประพฤติเป็นระเบียบเรียบร้อยในระดับ "มากที่สุด" และ "มาก" ตามลำดับ และผู้ปกครองในชุมชนส่วนมากยากจนไม่สามารถให้การสนับสนุนและร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาได้

พรพมมา งามงาม (2523) ได้ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในจังหวัดปทุมธานี โดยศึกษาโรงเรียนที่เปิดสอนเด็กเล็ก หรืออนุบาลที่สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและกรมสามัญศึกษา ในปี พ.ศ. 2522 จากโรงเรียน 50 โรงเรียน ผู้บริหาร 50 คน ภารโรงหรือพี่เลี้ยงเด็ก 50 คน และผู้ปกครอง 50 คน โดยเลือกผู้ปกครองถือเกณฑ์ประกอบอาชีพในบริเวณที่โรงเรียนตั้งอยู่มากที่สุด รวมกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 200 คน ผลการศึกษา พบว่า ครูใหญ่ ครู ผู้ปกครอง และภารโรงหรือพี่เลี้ยงเด็ก ต่างมีความคิดเห็นตรงกันว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในจังหวัดปทุมธานีนี้มีปัญหา 4 ด้าน คือ ด้านการบริหาร ได้แก่ การอบรมบุคลากร การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน การเผยแพร่การเลี้ยงดูอย่างถูกวิธี และการจัดงบประมาณอุดหนุน ด้านการสอน ได้แก่ การกำหนดตัวผู้สอนความรู้ของครู การทำระเบียบวินัย การให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครอง และการเตรียมความพร้อมของเด็กด้านการเลี้ยงดู ได้แก่ การฝึกให้เด็กช่วยเหลือตัวเองเบื้องต้น การพาเด็กไปชมและเรียนรู้ธรรมชาติ การจัดหาของเล่น และการจัดหาหนังสือที่เหมาะสมกับวัยเด็ก และด้านการบริการ ได้แก่ การดูแลเด็ก การแสดงความคิดเห็นต่อผู้บริหาร การช่วยเหลือทำความสะอาด ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบันและสภาพการณ์ที่ควรจะเป็นนั้น พบว่า ทั้งสี่กลุ่มมี

ความคิดเห็นไม่แตกต่างกันในด้านการเรียนการสอน แต่ในด้านการบริหาร ครู และภารโรงหรือพี่เลี้ยง มีความคิดเห็นต่างจากผู้ปกครองที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 และด้านการอบรมเลี้ยงดูครู และภารโรงหรือพี่เลี้ยง เด็กมีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้ปกครองในสถานการณ์ที่ควรจะเป็นที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

วีระศักดิ์ ยิ่งอำนาจชัย (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง **ปัญหาการบริหารการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** เป็นการศึกษาการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนในด้านวิชาการ ด้านการให้บริการแก่นักเรียน ด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านการเงินและด้านความสัมพันธ์กับชุมชนว่ามีปัญหาแต่ละด้านมากน้อยเพียงไร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน ขาดแคลนบุคลากร งบประมาณไม่เพียงพอ ครูมีวุฒิด้านอนุบาลไม่เพียงพอ ไม่มีหลักสูตรให้ครูศึกษา ควรมีการแก้ไขระเบียบปฏิบัติในโรงเรียน

ศิวพร นริยะวงษ์ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง **การติดตามสภาพและปัญหาการดำเนินงานของโรงเรียนอนุบาลในโครงการทดลองส่งเสริมศูนย์เด็กปฐมวัย** ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการดำเนินงานของโรงเรียนอนุบาลในโครงการทดลองส่งเสริมศูนย์เด็กปฐมวัยทุกแห่งมีปัญหาในการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างใน คณะกรรมการติดตามการประเมินผลโครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด, 2537) ได้ดำเนินการประเมินผลแผนการพัฒนาศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - 2534) ระดับก่อนประถมศึกษา โดยเน้นการประเมินเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวข้องรวม 2 ด้าน ได้แก่ นโยบายความเสมอภาคทางการศึกษาในด้านโอกาสการได้รับการบริการการเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนประถมศึกษา นโยบายด้านคุณภาพการจัดการศึกษา และผลกระทบในการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ผลการประเมินได้ดังนี้

(1) โอกาสในการได้รับการบริการเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนประถมศึกษาพิจารณา 4 ประเด็น คือ ประเด็นแรก ผลการจัดการบริการเปรียบเทียบกับเป้าหมายตามแผน ฯ พบว่าจำนวนเด็กวัยก่อนประถมศึกษาในช่วงแผน ฯ 6 ที่ได้รับการบริการเตรียมความพร้อมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและมีจำนวนสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน ฯ ทุกปี อัตราส่วนจำนวนนักเรียนก่อนประถมศึกษาต่อประชากรวัยเรียนอายุ 3-5 ปี พบว่าในช่วงต้นแผน ฯ เป็นร้อยละ 35.87 และเพิ่มเป็นร้อยละ 42.74 ในช่วงปลายของแผน ฯ ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน ฯ คือร้อยละ 37 ประเด็นที่สอง การขยายบริการศึกษาก่อนประถมศึกษา พบว่า อัตราการเพิ่มของจำนวนนักเรียนก่อนประถมศึกษาในเขตเมือง มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ในขณะที่อัตราการเพิ่มของจำนวนนักเรียนในเขตนอกเมืองกลับมีแนวโน้มลดลง ประเด็นที่สาม โอกาสการได้รับการบริการ

ของเด็กด้อยโอกาส พบว่า รัฐจัดการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นทุกปี กล่าวคือช่วงต้นของแผนฯ จัดบริการได้ 30,393 คน และเพิ่มเป็น 47,350 คน ในช่วงปลายแผนฯ แม้ว่าปริมาณเด็กเพิ่มขึ้นทุกปี แต่นับว่ายังมีจำนวนน้อยมาก โดยเฉพาะกลุ่มเด็กด้อยความสามารถทางด้านร่างกาย ลมหายใจ และจิตใจ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรพิการอายุ 0-6 ปี พบว่า ในช่วงปลายแผนฯ จัดได้เพียง 0.91 ของเด็กพิการกลุ่มนี้เท่านั้น ประเด็นที่สี่ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า เอกชน ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับนี้ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นกล่าวคือ ช่วงต้นของแผนฯ มีจำนวนนักเรียนในโรงเรียนเอกชนร้อยละ 21.21 ของจำนวนนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาทั้งหมด และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 24.83 ในช่วงปลายแผนฯ ในส่วนของชุมชนได้มีส่วนร่วมในรูปแบบศูนย์พัฒนาเด็กด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การร่วมประชุมวางแผน การจัดหางบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน ฯลฯ และในส่วนของสถานประกอบการเพื่อสวัสดิการให้ลูกจ้างคนงานที่มีบุตรหลาน ในรูปแบบสถานอบรมเลี้ยงดูเด็กในระหว่างเวลาทำงาน พบว่า ยังมีการดำเนินการน้อยมาก

(2) คุณภาพการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษา มีผลการประเมิน 3 ประเด็น คือ ประเด็นแรก รูปแบบการจัดประสบการณ์ในระดับก่อนประถมศึกษา พบว่า มีการจัดประสบการณ์ในรูปแบบเตรียมความพร้อมร้อยละ 65.51 จัดรูปแบบการสอนเน้นการอ่านออกเขียนได้ ร้อยละ 20.69 และจัดแบบผสม คือ ทั้งเตรียมความพร้อมและการสอนอ่านออกเขียนได้พร้อมกัน ร้อยละ 13.79 นอกจากนี้ยังได้พบว่าครูที่จัดประสบการณ์ในรูปแบบผสมส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจเรื่องการจัดประสบการณ์เตรียมความพร้อมทั้งในด้านความหมายและวิธีการ โดยเข้าใจผิดว่าการสอนเน้นการอ่านออกเขียนได้และคิดเลขเป็น เป็นการเตรียมความพร้อมด้านสติปัญญา ประเด็นที่สอง ความพร้อมของเด็กก่อนประถมศึกษา พบว่าหากใช้เกณฑ์ความสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาพัฒนาการ ร้อยละ 80 ขึ้นไปนั้น เด็กร้อยละ 56.82 มีพัฒนาการทางด้านร่างกายผ่านเกณฑ์ร้อยละ 21.59 ผ่านเกณฑ์พัฒนาการทางด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม และร้อยละ 3.97 เท่านั้นที่ผ่านเกณฑ์พัฒนาการทางด้านสติปัญญา ประเด็นที่สาม คุณภาพการจัดการศึกษาในทัศนะของผู้ปกครอง พบว่า ในด้านคุณภาพการจัดการศึกษาจากการประเมิน พ่อแม่ ผู้ปกครองส่วนใหญ่พอใจในเรื่องการเอาใจใส่ของครูและผู้ดูแลเด็ก การดำเนินงานของคณะกรรมการการบริหารการศึกษา กิจกรรมที่สถานศึกษาจัด การเตรียมความพร้อมมากกว่าการอ่านออกเขียนได้ สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ฯลฯ ในส่วนคุณภาพของเด็ก จากการประเมิน พบว่า พ่อแม่ ผู้ปกครองมากกว่าครึ่งมีความพอใจที่เด็กได้รับการพัฒนาพฤติกรรมหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่นการช่วยเหลือตัวเอง การแบ่งปัน การรักษาความสะอาดและการมีเหตุผล

(3) ผลกระทบในการจัดการศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา พบว่า มีผลกระทบน้อยมากในด้านการเสียเวลา เพราะผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่าการเสียเวลาเกี่ยวกับการรับส่งเด็ก การเตรียมอาหารไปโรงเรียน การเข้าร่วมประชุมกับผู้ปกครอง การช่วยเหลือชุมชน และอื่น ๆ นั้นมีผลกระทบน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่เด็กได้รับ

สุรศักดิ์ เลี้ยววิจักขณ์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีประสบการณ์สอนต่ำกว่า 6 ปี ไม่ได้มีวุฒิทางการศึกษาด้านอนุบาลศึกษา แต่เคยผ่านการฝึกอบรมด้านวิชาการสอน โดยเน้นด้านการเตรียมความพร้อมด้านบุคลิกภาพ ครูสอนโดยความสมัครใจ ด้านกิจการนักเรียนมีการบริหารจัดการตรวจสอบสภาพอนามัย ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งครูและผู้ปกครองจะร่วมประชุมปรึกษากันเสมอ ปัญหาที่มีในระดับปานกลาง เช่น ด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านกิจการนักเรียน ด้านอาคารสถานที่ ด้านธุรการและด้านความสัมพันธ์กับชุมชน และด้านที่มีปัญหาในระดับมาก คือ โรงเรียนขาดแคลนอุปกรณ์การสอนการเล่น โดยส่วนรวมมีปัญหาในระดับปานกลาง โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ต้องการความช่วยเหลือใน 3 ลำดับแรก คือ

- (1) การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์
- (2) การจัดหาเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการสอน
- (3) โรงเรียนขนาดเล็กต้องการความช่วยเหลือเรื่องอาคารสถานที่ โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ต้องการเรื่องการแนะนำการสอน

อารี สันทรวี (อ้างใน คณะกรรมการติดตามประเมินผลโครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด, 2537) ได้ศึกษาการจัดบริการศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดตั้งคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย บุคลากรจากหน่วยงานทำหน้าที่ประชุมพิจารณา และรวบรวมค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ และประสบการณ์และรวบรวมเป็นเล่ม ซึ่งประกอบด้วย ทฤษฎีพัฒนาการเด็ก แนวการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมพัฒนาการเด็ก การจัดอาคารสถานที่ อุปกรณ์และบุคลากรในศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน รวมทั้งการจัดการอนุบาลในต่างประเทศ และเสนอแนวทางในการปฏิบัติเพื่อจัดประสบการณ์สำหรับในศูนย์ ได้แก่ การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างเด็กผู้ดูแลเด็ก การตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของเด็กให้ครบถ้วนถูกต้องทั้งห้วงตามระดับพัฒนาการของเด็ก การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กเล็กมาจากการเรียนแบบมากที่สุด ฯลฯ ในด้านบทบาทของครูหรือผู้ดูแลเด็กได้แก่ บทบาทของครูในฐานะที่เป็นแบบอย่างของเด็ก บทบาท

ของครูในการเสริมสร้างบุคลิกภาพและการสร้างสรรค์ บทบาทของครูในการส่งเสริมโภชนาการของเด็ก บทบาทของครูในการส่งเสริมนิสัยส่วนตัวและสังคม ฯลฯ และท้ายสุดเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์ วัสดุอุปกรณ์และบุคลากรของศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนทั้งในเมืองและชนบท กล่าวคือ อาคารสถานที่จะต้องจัดให้เป็นไปตามลักษณะท้องถิ่น โดยยึดหลักประหยัด ปลอดภัย และสะอาด มีอากาศถ่ายเทดี และมีแสงสว่างเพียงพอ ครุภัณฑ์ โต๊ะและเก้าอี้ มีขนาดเหมาะสมกับเด็กที่เป็นแบบง่าย ๆ ได้ตามประโยชน์ที่ใช้สอย วัสดุครุภัณฑ์ไม่จำเป็นต้องราคาแพง ควรเป็นอุปกรณ์ของเล่นที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก และศูนย์แต่ละศูนย์ควรมีบุคลากรระดับผู้นิเทศ ประจำอยู่ด้วยและพื้นความรู้อย่างน้อยควรจบ ป.กศ.สูง เอกอนุบาลและมีพี่เลี้ยงเด็กที่ได้รับการฝึกอบรมระยะสั้น รวมทั้งผู้ดูแลเด็กก็ควรได้รับการฝึกอบรมด้วย

อุทัย บุญประเสริฐ (อ้างใน เสาวณีย์ วัลลิสิต, 2535) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายในการจัดชั้นเด็กเล็กหรืออนุบาลศึกษาละอออุทิศ ซึ่งเป็นอนุบาลแห่งแรกของรัฐ เมื่อ พ.ศ.2482 มีความมุ่งหมาย ซึ่งสรุปได้ว่า

(1) เพื่อเตรียมสภาพจิตใจของเด็กให้พร้อมที่จะรับการศึกษาในชั้นถัดไป หัดให้ใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการเรียน การเล่น และการประดิษฐ์ต่าง ๆ อบรมให้เป็นคนช่างคิดช่างทำ ชยัน ไม่อยู่เฉย และเป็นคนว่องไวกระฉับกระเฉง

(2) เพื่ออบรมเด็กให้เป็นคนมีความสังเกต มีไหวพริบเฉลียวฉลาด รู้จักคิดหาเหตุผลให้เกิดความเข้าใจด้วยตัวเอง มีความภาคเพียรพยายามและอดทนไม่จับจด

(3) เพื่ออบรมให้เป็นคนพึ่งตนเองได้ สามารถทำหรือปฏิบัติอะไรได้ด้วยตนเองต้องช่วยตนเองให้ได้มากที่สุด เช่น หัดแต่งตัวด้วยตนเอง รับประทานอาหารเอง ฯลฯ ทั้งรู้จักทำให้เป็นเวลาโดยไม่มีพี่เลี้ยงคอยดูแลหรือทำให้ ครูเป็นผู้คอยควบคุมอยู่ห่าง ๆ เท่านั้น

(4) เพื่อหัดมารยาทและศีลธรรม ทั้งในส่วนตัวและการปฏิบัติต่อสังคมและหัดมารยาทในการนั่ง นอน เดิน รับประทานอาหาร ฯลฯ หัดให้เป็นคนสุภาพเรียบร้อย ฝึกให้เป็นคนดีมีศีลธรรมอันดี มีจิตใจเข้มแข็ง มีระเบียบ รู้จักรักษาวินัย มีความสามัคคีซึ่งกันและกัน

(5) เพื่อปลูกฝังนิสัยสุขภาพอนามัย รู้จักระวังสุขภาพของตนเองรู้จักรักษาร่างกายให้สะอาดและแข็งแรงอยู่เสมอ

(6) เพื่ออบรมให้เป็นคนที่มีเรี่ยวต่อชีวิต มีการสอนร้องเพลงและการเล่นที่สนุกสนาน ทั้งนี้ เพื่อจะได้เป็นนักรู้ซึ่งเต็มไปด้วยความร่าเริงเบิกบาน และความคิดก้าวหน้าเสมอ

Albury (1977) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกณฑ์สำหรับก่อตั้งโรงเรียนอนุบาลในวัด เพื่อที่จะนำเอาข้อมูลไปสร้างคู่มือการบริหารโรงเรียนอนุบาล ได้ทำการศึกษาจากผู้บริหารโรง

เรียนอนุบาล พบว่า เกณฑ์การจัดตั้งโรงเรียนจะต้องพิจารณาสถานการณ์ งบประมาณ การสรรหาครู โครงสร้างหลักสูตร การผลิตอุปกรณ์ การรับรองวิทยฐานะ จำนวนนักเรียน ตำราเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์ การประเมินและการปรับตัว

Buford (1977) ได้ทำการวิจัยเรื่อง **ทัศนะของผู้ปกครองที่มีต่อการเรียนการสอนระดับอนุบาล** โดยศึกษาจากผู้ปกครอง ผลการวิจัยพบว่า สภาพของเด็กจำเป็นต้องเริ่มพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนควรเน้นการพัฒนาการทางอารมณ์จิตวิทยาเป็นสำคัญและพัฒนาการทางร่างกาย ควรจะได้มีกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองให้มากที่สุด

Harris (1963, pp. 7-11) ได้วิเคราะห์หน้าที่หลักของโรงเรียนให้สัมพันธ์กับกิจกรรม 2 ประเภท คือ กิจกรรมที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับผู้เรียนและกิจกรรมที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับผู้สอน โดยกล่าวว่าโรงเรียนมีหน้าที่หลัก 5 ประการ คือ

(1) หน้าที่ทางด้านนิเทศการศึกษา เป็นงานด้านพัฒนา คือ พัฒนาครูทางการสอนเพื่อส่งผลไปสู่ผู้เรียน หน้าที่นี้เกี่ยวกับการสอนของครูโดยตรง กิจกรรมด้านนี้เน้นที่ตัวครูไม่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง หรือกล่าวได้ว่า เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับผู้เรียนน้อย

(2) หน้าที่งานด้านสอน หน้าที่นี้เกี่ยวข้องกับการสอนของครูโดยตรงและเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรงเช่นกัน

(3) หน้าที่ทางด้านการบริการพิเศษ หมายถึงการแนะแนว กิจกรรมเสริมหลักสูตร บริการด้านสุขภาพอนามัย หน้าที่นี้สัมพันธ์กับผู้เรียน โดยตรงและสัมพันธ์กับการสอนของครูทางอ้อม

(4) หน้าที่ทางด้านการธุรการ ได้แก่ งานธุรการ การเงิน อาคารสถานที่ที่มีความสัมพันธ์กับการสอนของครูทางอ้อม และเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับผู้เรียนน้อย

(5) หน้าที่ทางด้านการบริหารงานทั่ว ๆ ไป เป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องประสานสัมพันธ์หน้าที่ทั้ง 4 เข้าด้วยกัน ต้องสัมพันธ์ทั้งการสอนและนักเรียนด้วย

จากหน้าที่หลัก 5 ประการดังกล่าว จะเห็นว่า หน้าที่ทางด้านการสอนนับว่าสำคัญที่สุด เพราะเป็นหน้าที่ประการเดียวที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับนักเรียนและครูผู้สอน ส่วนหน้าที่อื่น ๆ มีความสัมพันธ์รองลงไป อย่างไรก็ตามหน้าที่ทั้ง 5 ประการจะดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใดหรือไม่ก็อยู่ที่ตัวผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ เพราะผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ประสานงาน และเป็นผู้อำนวยความสะดวกทุกด้าน หากผู้บริหารโรงเรียนไม่มีความสามารถในการดำเนินงาน ความล้มเหลวทางการศึกษาอาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นศูนย์ประสานงานของการดำเนินงานในโรงเรียน หรือเป็นศูนย์กลางของพฤติกรรมในโรงเรียนในอันที่จะส่งเสริมสนับสนุนงานทุกด้านให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น ในความคิดของแอร์ริส

เขาได้กล่าวถึงหน้าที่หลักของโรงเรียนไว้ 5 ด้าน คือ งานด้านวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและงานบริหารงานทั่วไป ซึ่งงานทั้ง 5 งานนี้เป็นงานที่ดำเนินการภายในโรงเรียนเท่านั้น ยังขาดงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

จากการศึกษาเอกสารทางด้านทฤษฎี หลักการ และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอนุบาลศึกษา สรุปได้ว่าเด็กในวัยอนุบาลเป็นวัยที่มีความสำคัญมาก การพัฒนาการของเด็กในวัยนี้จะต้องเน้นการพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์-จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา พร้อมทั้งมีพื้นฐานที่ดี มีลักษณะที่พึงประสงค์ และมีบุคลิกภาพที่ดี ดังนั้นโรงเรียนอนุบาลจึงเป็นสถานที่ ที่สำคัญในการจัดเตรียมความพร้อมและประสบการณ์ที่เป็นพื้นฐานชีวิตให้แก่เด็ก การจัดการอนุบาลศึกษาที่มีความสมบูรณ์นั้น โรงเรียนอนุบาลจะต้องมีหลักการบริหารที่ดี และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการโรงเรียนอนุบาลจะต้องมีความรู้ความเข้าใจบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับอนุบาลเป็นอย่างดี พร้อมทั้งสามารถนำเอาไปปฏิบัติได้ ดังนั้นจากการศึกษาผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้น ได้รู้ถึงสภาพการจัดการอนุบาลทั้งในต่างประเทศและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และการบริหารโรงเรียนอนุบาล